

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

RESERVISTÄ EROAMINEN YHTEISKUNNALLISENA ILMIÖNÄ

Pro gradu -tutkielma

Yliluutnantti

Walter Pomell

SM9

Maasotalinja

Huhtikuu 2020

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

Kurssi SM9	Linja Maasotalinja
Tekijä Yliluutnantti Walter Pomell	
Tutkielman nimi Reservistä eroaminen yhteiskunnallisena ilmiönä	
Oppiaine johon työ liittyy Johtaminen	Säilytyspaikka Kurssikirjasto (MPKK:n kirjasto)
Aika Huhtikuu 2020	Tekstisivuja 87 Liitesivuja 1
TIIVISTELMÄ Tutkielma käsittelee reservistä eroamista yhteiskunnallisena ilmiönä. Tutkimuksen aineisto koostuu haastatteluista sekä joukkotiedotusvälineissä kirjallisena vuosina 2017 - 2019 käydyssä keskustelusta reservistä eroamisesta. Aineisto on analysoitu aineistolähtöistä sisällönanalyysiä sekä teoriasidonnaista sisällönanalyysiä käyttäen. Tutkimuksen taustateorianä on käytetty maanpuolustussuhteen mallia, jolla on pyritty luomaan syvyyttä perinteiseen maanpuolustustahdon käsitteeseen. Tutkimuksessa on tarkasteltu reservistä eronneiden näkemyksiä yhteiskunnasta, uhkakuvista sekä päätutkimuskysymyksenä pyritty selvittämään reservistä eroamisen syitä. Näiden lisäksi on tarkasteltu ilmiöstä nousutta yhteiskunnallista keskustelua sekä reservistä eronneiden näkemyksiä maanpuolustuksen tehtäväkentästä reserviin kuulumattomien kohdalla. Tutkimuksen tulosten mukaan reservistä erotaan useista erilaisista syistä, joista on tutkimuksessa ryhmitelty kolmeen eri tyyppiin. Ensimmäinen ryhmä ovat käytännönläheisten syiden takia eronneet, johon kuuluvat esimerkiksi kertausharjoituksen välttämiseksi eronneet. Toinen ryhmä muodostuu eettisistä syistä eronneista. Näiden eronneiden kohdalla eroamisen motiivina on erityisesti tappamisen problematiikka. Kolmannen ryhmän muodostavat yhteiskunnallisista syistä eronneet, joihin kuuluvat kokevat eroamisen toimena ja mielenilmauksena järjestelmää ja sen epäkohtia vastaan. Reservistä eroamisen yhteiskunnallinen ulottuvuus hahmottuu tutkimuksessa eronneiden kokemuksien ja yhteiskunnallisen keskustelun analyysin kautta. Näiden analyysillä on tutkimuksessa tavoiteltu ilmiön kokonaisvaltaista yhteiskunnallisen vaikutuksen huomiointia ja sen vaikutusta kokonaismaanpuolustukseen.	
AVAINSANAT Reservistä eroaminen, maanpuolustustahto, maanpuolustussuhde, sotilassosiologia	

Sisällys

RESERVISTÄ EROAMINEN YHTEISKUNNALLISENA ILMIÖNÄ	1
1 JOHDANTO	1
1.1. Tutkimuksen tarkoitus ja tarve	1
1.2. Tutkimustehtävä, tutkimuskysymykset, rajaukset ja viitekehys	2
1.3. Aiempi tutkimus	5
2 TUTKIMUKSEN TEORIA, KÄSITTEET JA TAUSTAT	8
2.1 Maanpuolustusvelvollisuus, asevelvollisuus ja reservi	8
2.2 Reservistä eroaminen ja täydennyspalvelus	10
2.3 Maanpuolustustahto ja maanpuolustussuhde	12
2.4 Kokonaisturvallisuuden malli	15
2.5 Siviilipalvelus, totaali kieltäytyminen, kansalaispalvelus, aseistakieltäytyminen ja pasifismi	16
2.6 Kolmannen sektorin maanpuolustustoimijat ja yksittäisen kansalaisen rooli maanpuolustuksessa	19
3 METODOLOGIA	22
3.1 Laadullinen tutkimus	22
3.2 Tutkimuksen tieteenfilosofia ja yhteiskuntateoria - Taustalla sosiaalinen konstruktionismi ja kriittinen realismi	23
3.3 Aineistonkeruu - Teemahaastattelu ja mediaseuranta	26
3.4 Teoriaohjaava analyysi	28
3.5 Aineiston kuvailu	29
3.6 Aineiston analyysi	31
4 TULOKSET	36
4.1 Reservinkarkureita ja pyssyleikeistä aikuistuneita - julkisen keskustelun näkemyksiä ilmiöstä	36
4.2 Vapautta ja vastuuta - yhteiskunnallisia näkemyksiä	41
4.3 Sisäistä ja ulkoista - uhkakuvat ja luottamus	49
4.4 Vapaaehtoisuutta ja auttamista - Maanpuolustusvelvollisuus ja aseeton maanpuolustus	53
4.5 Ääneen ja rivien välistä - Syitä reservistä eroamiseen	61
4.5.1 Käytännölliset syyt ja yksilön hyöty	62
4.5.2. Yksilön eettiset syyt	70
4.5.3. Yhteiskunnallinen kannanotto	73
5 POHDINTA	76
5.1 Ilmiön merkitys ja laajuus	76
5.2 Reservistä eroaminen ja sen tuottamat yhteiskunnalliset ilmiöt tutkimuskohteena ja tutkimuksessa käytetyt metodit	78
5.3 Tutkimuksen luotettavuus ja yleistettävyyys	81
5.4 Ilmiö Puolustusvoimien näkökulmasta sekä hallinnon mahdollisuudet vaikuttaa ilmiöön	84
5.5 Jatkotutkimusaiheet	87
5.6 Kiitokset	88
6 LÄHTEET	89
7 LIITTEET	98

RESERVISTÄ EROAMINEN YHTEISKUNNALLISENA ILMIÖNÄ

1 JOHDANTO

”Jokainen Suomen kansalainen on velvollinen osallistumaan isänmaan puolustukseen tai avustamaan sitä sen mukaan kuin laissa säädetään.”¹

”Maan puolustaminen on paljon muutakin kuin aseellista sodankäyntiä. Maata puolustetaan ja tuetaan jokapäiväisessä elämässä puolustamalla ja kehittämällä niitä arvoja ja toimintatapoja, jotka kukin näkee arvokkaaksi Suomelle. Maata puolustavat ihmiset vastaavat paremmin tämän päivän turvallisuustarpeisiin kuin rajattu joukko maanpuolustajia”.²

1.1. Tutkimuksen tarkoitus ja tarve

Tämän tutkielman tarkoituksena on selvittää reservistä eronneiden³ näkemyksiä maanpuolustuksesta ja aseettoman maanpuolustuksen toimijuudesta. Reservistä eronneilla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa niitä henkilöitä, jotka ovat suorittaneet varusmiespalveluksensa Puolustusvoimissa, jonka jälkeen he ovat hakeutuneet täydennyspalvelukseen. Reservistä eronneet kuuluvat siviilipalveluksen käyneiden ohella siviilivarantoon ja ovat edelleen perustuslain mukaan maanpuolustusvelvollisia, vaikka heidät on vapautettu aseellisesta palveluksesta⁴. Tarkempia tutkimuskysymyksiä tarkastellaan seuraavassa alaluvussa. Tutkimuksen tavoitteena on lisätä ymmärrystä niistä rajoitteista ja mahdollisuuksista, joita reservistä eronneiden näkemykset yhteiskunnan puolustamisesta tuottavat.

Reservistä eronneiden määrä on ollut ajoittain 2010 - luvun jälkimmäisellä puoliskolla merkittävässä kasvussa⁵. Samaan aikaan maanpuolustustahto on Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunnan (MTS) tutkimuksen mukaan laskenut. Erityisesti nuoret, eli asevelvollisuusikäinen väestö, suhtautuvat yhä kielteisemmin asevelvollisuuteen ja aseelliseen maanpuolustukseen, joskin mielipidekyselyjen tuloksissa on havaittavissa runsasta vaihtelua.⁶ Julkisuudessa on käyty yhä enenevässä määrin keskustelua asevelvollisuuden tasa-arvo -

---

¹ Perustuslaki 127 §

² Ojajärvi, Tallberg & Laukkanen 2017 s.9

³ Tutkielmassa käytetään tarkoituksellisesti reservistä eroava -termiä, ks. luku 2.2

⁴ Perustuslaki 127§, Siviilipalveluslaki 64§ ja 65§

⁵ mm. Siviilipalveluskeskus, Aseistakieltäytyjäliitto

⁶ MTS 2018, MTS 2020

ongelmasta, naisten kutsunnoista ja mahdollisesta kaikkia sukupuolia koskettavasta kansalaispalveluksesta. Varusmiespalveluksen suorittaneiden määrä on ollut jo pidemmän aikaa laskussa⁷.

Ikäluokkien pienenytessä ja asepalveluksen suorittaneiden sekä absoluuttisen että suhteellisen vähentymisen myötä yhä harvempi osallistuu maanpuolustukseen suoraan sotilaallisena toimijana ja samaan aikaan maanpuolustustahto on ainakin sen perinteisillä mittareilla laskenut.⁸ Kansalaisten maanpuolustussuhde on problematisoitunut muun muassa laajan turvallisuuskäsityksen, oman osaamisen epävarmuuden sekä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskysymysten takia.⁹ Näiden syiden takia on syntynyt tarve tutkia reservistä eroamista niin yhteiskunnallisena ilmiönä osana puolustus- ja turvallisuuskysymysten laajempaa murrosta, kuin sitä miten reservistä eronneet näkevät oman toimijuutensa osana maanpuolustuksen kokonaisuutta, niin poikkeus- kuin normaalioloissa.

1.2. Tutkimustehtävä, tutkimuskysymykset, rajaukset ja viitekehys

Tutkimuksen tutkimustehtävä rakentuu tutkimuskysymyksistä, joiden avulla pyritään selvittämään tutkimuksen kohteena olevan joukon asenteita ja käsityksiä yhteiskunnasta ja maanpuolustuksesta, sekä heidän asemaansa maanpuolustuksen toimijoina.

Päätutkimuskysymys on:

Miksi reservistä erotaan?

Päätutkimuskysymyksen tukena käytetään apututkimuskysymyksiä, joita ovat:

Miten reservistä eroaminen näyttäytyy julkisessa keskustelussa?

Miten reservistä eroavat suhtautuvat yhteiskuntaan ja sen puolustamiseen?

Mitä uhkakuvia reservistä eroavat näkevät yhteiskuntaan kohdistuvan?

---

⁷ Findikaattori.fi

⁸ MTS 2018

⁹ Tallberg 2017

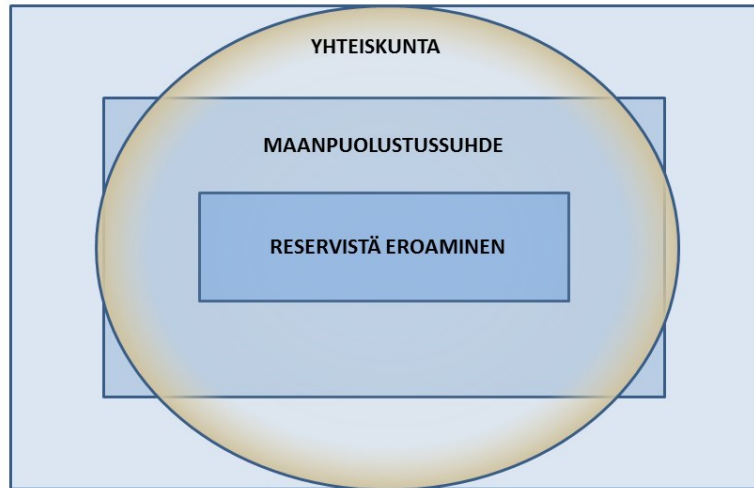
Miten reservistä eroavat näkevät toimijuutensa maanpuolustuksessa?

Päätutkimuskysymyksen tarkoituksena on selvittää mitä ovat ne syyt, joiden takia reservistä erotaan. Syiden selvittämisellä pyritään hankkimaan ymmärrystä niistä rajoitteista, jotka reservistä eronneiden ajatus- ja arvomaailmassa eivät kohtaa asepalveluksen tai reserviläisyyden vaatimuksia. Tarkoitus ei ole ainoastaan luetella aineistosta esiin nousseita yksittäisiä käsityksiä, vaan pyrkiä luomaan erilaisia tyypittelyitä maanpuolustussuhteesta ja laajemmin yhteiskuntasuhteesta, sekä tuoda esille näkemyksiä tutkittavana olevan ryhmän ajatuksista maanpuolustukseen ja yhteiskunnan turvallisuuteen laajana ilmiönä.

Ensimmäisen apututkimuskysymyksen tarkoituksena on selvittää, millaista keskustelua julkisuudessa on käyty reservistä eroamisen ympärillä. Julkisen keskustelun tarkastelun tarkoituksena on luoda haastattelujen lisäksi toinen näkökulma tutkittavaan aiheeseen ja toimia ilmiötä taustoittavana tekijänä. Toinen apututkimuskysymys pyrkii selvittämään reservistä eronneiden suhtautumista yhteiskuntaan. Kysymyksellä pyritään selvittämään, miten reservistä eronneet näkevät yhteiskunnan ja sen puolustamisen suhteen sekä siihen vaikuttavat ratkaisut. Samalla pyritään selvittämään, ovatko reservistä eronneiden näkemykset osa laajempaa kehitystä ja mielipidettä, vai onko kyse marginaalisista näkemyksistä. Kolmas apukysymys käsittelee reservistä eronneiden näkemyksiä yhteiskuntaan ja sen jäseniin kohdistuvista uhista. Tällä pyritään tutkimaan uhkakuvien vaikutusta muihin tapahtumiin tai näkemyksiin ilmiön sisällä. Viimeisen apututkimuskysymyksen tarkoitus on selvittää reservistä eronneiden näkemyksiä siitä, millaisia voisivat olla ne poikkeusolojen tehtävät, joihin he haluaisivat, kykenisivät tai voisivat osallistua. Kysymyksen tarkoitus on siis luoda kuvaa siitä, millaisia vaihtoehtoja reservistä eronneiden ja muun siviilivarannon käytössä voisi mahdollisissa poikkeusoloissa olla.

Tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen keskiössä on reservistä eroamisen ilmiö. Taustalla vaikuttava tekijä on reservistä eron suhde yhteiskunnalliseen ulottuvuuteen, jota tarkastellaan maanpuolustussuhteen mallin kautta. Malli jakaantuu neljään osa-alueeseen, joita ovat maanpuolustusasenne, maanpuolustustoimijuus, maanpuolustusluottamus sekä maanpuolustusosaaminen. Näiden taustalla vaikuttavat suhde yhteiskuntaan, kokemukset valtiosta puolustamisen arvoisena sekä käsitys uhkakuvista. Maanpuolustussuhteen malli esitetään tarkemmin luvussa 2.3. Tutkimusasetelmaa voi kuvailla myös siten, että tutkimuksessa reservistä eroamista tarkastellaan ennen kaikkea yhteiskunnallista taustaa

vasten, jossa maanpuolustussuhdetta voidaan käyttää ikään kuin polttovälin säätelyyn; ajoittain tutkimuksessa maanpuolustussuhde näyttää suurempaa osaa kuin toisissa yhteyksissä.

KUVA 1 Tutkimuksen teoreettinen viitekehys.

Tutkimus on rajattu koskemaan reservistä eronneiden käsityksiä maanpuolustuksesta ja maanpuolustussuhteesta. Maanpuolustussuhteen rinnalla on välttämätöntä tarkastella myös muita yhteiskunnallisen toiminnan osa-alueita tukemaan tutkimuskysymysten selvittämistä. Tutkimuksessa sivutaan myös siviilipalveluksen ja kansalaispalvelusta useissa kohdissa, jolloin tutkittavan ilmiön ymmärtämiseksi on tutkija joutunut perehtymään asevelvollisuuden lisäksi myös siviilipalveluksen toteutukseen ja kansalaispalvelukseen vaihtoehtona edellä mainituille. Yksittäisenä tutkittavana ryhmänä reservistä eronneiden mielenkiintoisuus perustuu suurilta osin siihen, että he ovat jo käyneet aseellisen varusmiespalveluksen, eikä kyse heidän valinnassaan luopua Suomen aseellisesta puolustamisesta näin ollen ole ainakaan suoranaisesti ennakkoluuloista Puolustusvoimia tai varusmiespalvelusta kohtaan. Tämä voidaan nähdä merkittävänä erottajana niistä henkilöistä, jotka ovat valinneet siviilipalveluksen jo kutsuntavaiheessa. Lisäksi koska reservistä eroaminen vaatii aktiivisia toimenpiteitä eroajalta, voidaan olettaa, että reservistä eroajat ovat harkinneet päätöksiään ja niihin johtaneita syitä ainakin jossain määrin etukäteen. Lisäksi aktiivisten toimenpiteiden vaatimus luo olettamuksen, että tosiasiallisesti ilmiö on toteutunutta laajempi vähintään ajatustasolla, eivätkä kaikki ne jotka eroamista ovat harkinneet, ole vielä toteuttaneet sitä käytännössä.

1.3. Aiempi tutkimus

Aiempaa sellaista tutkimusta jossa käsiteltäisiin pelkästään reservistä eronneita ei ole tutkijan tiedossa. Maanpuolustuskorkeakoulun TAHTO -tutkimusprojektissa on käsitelty reservistä eronneita yhtenä tutkimuksen ryhmänä. Tässä tutkimuksessa käytettävä haastatteluaineisto on osa kyseisessä tutkimusprojektissa kerätystä aineistosta. Käytetty aineisto liittyy tutkielman projektin jatkotutkimukseksi. Tutkittaessa reservistä eroavia ja heidän käsityksiään maanpuolustuksesta, linkittyy tutkimus aiempaan tutkimukseen erityisesti maanpuolustustahdon ja asevelvollisuuden sekä yhteiskunnan uhkakuvien tutkimuksen kautta. Tärkeimpänä aiemmista maanpuolustustahdon tutkimuksista voidaan pitää Jarkko Kososen väitöskirjaa *Kansalaiset sotilaina ja maan puolustajina - asevelvollisten sitoutuminen maanpuolustukseen ja sen eri tehtäviin* ja erityisesti siinä kuvattua maanpuolustussuhteen mallia.

Maanpuolustustahtoa on tutkittu runsaasti mm. Maanpuolustuskorkeakoululla sekä vuosittain julkaistavassa Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunnan mielipidetutkimuksessa *Suomalaisten mielteitä ulko- ja turvallisuuspolitiikasta*. Merkittävä tutkimusprojekti on ollut vuosina 2016 - 2018 Maanpuolustuskorkeakoululla toteutettu Tahto-tutkimusprojekti ja sen käynnissä oleva jatkotutkimusprojekti Tahto 2. Lisäksi maanpuolustustahdosta on laadittu Maanpuolustuskorkeakoululla opinnäytteitä, seminaarinjulkaisuja ja erillisiä tutkimusraportteja mm. varusmiesten loppukyselytulosten pohjalta. Merkittäviä aiheeseen liittyviä artikkeleita ovat mm. Tallbergin, Ojajärven ja Laukkasen toimittama *Puolustuslinjalla - Yhteiskuntatieteellistä ja historiallista tutkimusta maanpuolustuksesta ja asevelvollisuudesta* sekä Puustisen, Kososen ja Tallbergin *kansalaiskäsitykset ja asevelvollisuus Suomessa* - artikkeli Tiede ja Ase lehdessä. Maanpuolustustahdon ja maanpuolustussuhteen keskinäisen kehityksen tärkein lähde on ollut *Maanpuolustustahdosta maanpuolustussuhteeseen - siviilipalvelusvelvollisten ja reservistä eroavien kokemuksia asevelvollisuudesta ja hyvinvointivaltiosta*. Lisäksi maanpuolustustahdon tutkimusta ovat tehneet useat muut tutkijat, joista tätä tutkielmaa tehdessä on lähteenä käytetty Liisa Myyrin *Käsityksiä maanpuolustuksesta ja siihen vaikuttavista tekijöistä* vuodelta 2009 ja Pasi Jalkasen diplomityötä *Kansalaisen suhde maanpuolustukseen ja hyvinvointivaltioon - Maanpuolustustahdosta maanpuolustussuhteeseen* vuodelta 2019.

Asevelvollisuutta on niin ikään tutkittu Maanpuolustuskorkeakoululla useissa tutkimuksissa. Näistä merkittäviä tämän tutkimuksen kannalta ovat mm. sotilasprofessori Juha Mäkisen

toimittama asevelvollisuuden tulevaisuus sekä Mari Ukkosen toimittama *Asevelvollisuus kansalaisoikeutena* - seminaarijulkaisu. Asevelvollisuutta on käsitelty myös esimerkiksi puolustusministeriön asevelvollisuustyöryhmän selvityksessä vuonna 2009. Asevelvollisuuden tutkimus on hyvin monimuotoista ja aihetta on lähestytty monissa tutkimuksissa hyvin erilaisilla näkökulmilla. Esimerkiksi edellä mainittu *Asevelvollisuuden tulevaisuus* lähestyy asevelvollisuutta niin koulun ja harrastusten näkökulmasta, kuin asevelvollisuuden järjestämisen ja muiden maiden mallien esimerkin kannalta. Asevelvollisuuskeskustelua julkisuudessa on tutkittu diskurssianalyysin muuan muassa Helsingin yliopistossa Roosa Simolan toimesta sekä Maanpuolustuskorkeakoululla Jaakko Tainion pro gradu -tutkielmassa. Tässä tutkimuksessa sivuttava julkisuudessa käyty keskustelu reservistä eroamisesta voidaan nähdä osana laajempaa asevelvollisuuskeskustelua.

Oleellinen osa reservistä eroamisen ilmiötä sekä asevelvollisuuden kritiikkiä ja puolustamista, ovat käsitykset yhteiskuntaa uhkaavista seikoista. Suomen kohtaamia uhkakuvia on käsitelty esimerkiksi sisäministeriön julkaisuissa *Kansallinen riskiarvio* 2015 ja 2018 sekä *yhteiskunnan turvallisuusstrategiassa*. Näitä täydentää kirjallisuuskatsauksessa sotatieteiden tohtorin Jarno Linnélin sekä ministeri Jaakko Iloniemen *Uhkakuvat* - teos vuodelta 2018 sekä Linnélin ja sotilasprofessori Jari Rantapelkosen teos *Pelottaako?: nuoret ja turvallisuuden tulevaisuus*. Linnélin on tutkinut Suomen uhkakuvaliittikkaa myös väitöskirjassaan *Suomen uhkakuvaliittikka 2000-luvun alussa*. Uhkakuvien selvittäminen niin tutkittavalta kohteelta, kuin yhteiskunnan virallisten instituutioiden ja kansalaistenkin keskuudessa, on välttämätön osa tutkittaessa sitä, miksi tietty ryhmä kansasta kieltäytyy Suomen aseellisesta puolustuksesta.

Siviilipalvelusta on tutkittu lähinnä Valdemar Kallungin toimesta. Kallungin Työ- ja elinkeinoministeriölle tekemässä tutkimuksessa *Siviilipalveluksen muuttuneet merkitykset maanpuolustusvelvollisuuden kokonaisuudessa - Siviilipalveluksen alku- ja loppukyselyn tutkimusraportti* tutkii ensimmäisen kerran pidettyjä siviilipalveluksen alku- ja loppukyselyjä. Raportti on laadittu vastaamaan tiedontarpeeseen Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuun *Siviilipalvelus 2020* Siviilipalveluksen kehittämistyöryhmän mietintöön¹⁰.

Paljon julkisuudessakin käsiteltyä aihetta, kansalaispalvelusta, on ideoitu esimerkiksi entisen puolustusministerin Elisabeth Rehnin Bank of Ideas - ajatushautomon raportissa.¹¹ Kansalaispalveluksen aiempi tutkimus eroaa luonnollisesti muista palvelusmuodoista, kuten

¹⁰ Kallunki 2015 s.1

¹¹ Bank of Ideas 2018

ase- ja siviilipalveluksesta siinä, että kyseessä on lähinnä konsepti ja ajatusmalli siitä, miten maanpuolustusta voitaisiin tulevaisuudessa järjestää. Näin ollen luonnollisesti varsinaista tieteellistä tutkimusta ei kansalaispalveluksesta Suomessa ole. Valtioneuvosto on asettanut maaliskuussa 2020 parlamentaarisen komitean, jonka yhtenä tehtävä on selvittää kansalaispalvelusmallin toteuttamismahdollisuuksia¹².

---

¹² Puolustusministeriö 2020

2 TUTKIMUKSEN TEORIA, KÄSITTEET JA TAUSTAT

2.1 Maanpuolustusvelvollisuus, asevelvollisuus ja reservi

Suomen puolustusratkaisu perustuu yleiseen miehiä koskettavaan asevelvollisuuteen ja naisten vapaaehtoiseen asepalvelukseen. Yleistä asevelvollisuutta ja sen kautta muodostettavaa suurta reserviläisarmeijaa pidetään yleisesti Suomelle sopivana ja kustannustehokkaana ratkaisuna¹³, joskin sitä kohtaan on osoitettu myös runsaasti kritiikkiä muun muassa sen kansantaloudelle aiheuttamien haittojen, tasa-arvon ongelmien, sekä liian suuren reservin tuottamisen vuoksi.¹⁴ Asevelvollisuusarmeijaa on puolustettu laaja-alaisen ja näin ollen osaavan rekrytointipohjan, kustannustehokkuuden, sosiaalisen tasa-arvon ja monien vähemmän merkityksellistenkin tekijöiden pohjalta. Vaihtoehtoisia malleja ovat useimmiten olleet asevelvollisuuden sijaan tai rinnalla vapaaehtoisuuteen perustuva malli, ammattiarmeija tai jokin edellä mainittujen yhdistelmä.¹⁵ Useimmin käytetty ja tärkeimpänä pidetty argumentti asevelvollisista kootun reserviarmeijan puolesta on ollut koko Suomen puolustuksen järjestäminen sotilaallista uhkaa vastaan kustannustehokkaasti. Tämä suuren reservin mahdollistama nykyisin käytössä oleva malli on usein nähty ainoana realistisena ratkaisuna vastaamaan Suomen kohtaamiin uhkakuviin.¹⁶

Maanpuolustusvelvollisuus perustuu Suomen perustuslain 127§ jossa todetaan seuraavasti: *”Jokainen Suomen kansalainen on velvollinen osallistumaan isänmaan puolustukseen tai avustamaan sitä sen mukaan kuin laissa säädetään. Oikeudesta saada vakaumuksen perusteella vapautus osallistumisesta sotilaalliseen maanpuolustukseen säädetään lailla.”*¹⁷ Laki koskee siis molempia sukupuolia, vaikka usein maanpuolustusvelvollisuus virheellisesti käsitetäänkin miesten tehtäväksi, eikä sitä aina tunnisteta kansalaisvelvollisuuksiin kuuluvana samalla tavalla kuin muita velvollisuuksia.¹⁸ Kuten laissa todetaan, on sotilaallisesta maanpuoluksesta mahdollisuus saada vapautus. Tässä tutkielmassa tutkittavana oleva joukko, reservistä eronneet, ovat hyödyntäneet juuri tätä lain suomaa mahdollisuutta. Toisin kuin julkisesta keskustelusta aika ajoin olisi voinut ymmärtää, kyseessä ei siis ole missään

¹³ Sipilä 2013, Asevelvollisuustyöryhmä 2010

¹⁴ mm. Sipilä 2013

¹⁵ Sipilä 2013

¹⁶ Asevelvollisuustyöryhmä 2010

¹⁷ Perustuslaki 127§

¹⁸ Puustinen ym. 2018. s.98

määrin laitton tai laillisesti kyseenalainen teko, vaan perustuslain suoma mahdollisuus. Tämä ei kuitenkaan ole vapauttanut heitä maanpuolustusvelvollisuudesta, jonka takia on syytä tarkastella kohdejoukon käytettävyyttä ja niihin liittyviä asenteita aseettomassa maanpuolustuksessa.

Asevelvollisuudesta säädetään asevelvollisuuslaissa. Sen toinen pykälä määrittää seuraavasti: ”*Jokainen miespuolinen Suomen kansalainen on asevelvollinen sen vuoden alusta, jona hän täyttää 18 vuotta, sen vuoden loppuun, jona hän täyttää 60 vuotta, jollei jäljempänä toisin säädetä. Asevelvollisuuden suorittamiseen kuuluu varusmiespalvelus, kertausharjoitus, ylimääräinen palvelus ja liikekannallepanon aikainen palvelus sekä osallistuminen kutsuntaan ja palveluskelpoisuuden tarkastukseen. Asevelvollinen on palveluksessa taikka kuuluu reserviin tai varareserviin.*”¹⁹ Tämän lisäksi naisten asevelvollisuudesta säädetään erikseen laissa naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta, jossa määritetään erityisiä ehtoja naisten asepalveluksen suorittamiselle²⁰.

Yksilön kohdalla asevelvollisuus rakentuu useista eri jaksoista. Arkisessa ajattelussa asevelvollisuus usein rinnastetaan vain varusmiespalvelukseen tai korkeintaan kertausharjoituksiin. Pääosa asevelvollisuusajasta on kuitenkin reservissä olemista, kuten asevelvollisuuslaki määrittää; ”*Asevelvollinen on palveluksessa taikka kuuluu reserviin tai varareserviin*”²¹. Reserviläisistä ja tarpeen tullen varareserviin sijoitetuista koottava, reservissä kerätyn kokemuksen hyödyntävä, poikkeusolojen puolustusvoimat on asevelvollisuusjärjestelmän ydinajatus.²²

Suomen reserviläisarmeijan sodan ajan koko on määritelty valtioneuvoston puolustuselonteossa vuodelta 2017 nostettavaksi 280000 sotilaaseen, johon kuuluvat Puolustusvoimiin liitettävät rajajoukot.²³ Kokonaisuudessaan reservin kokona voidaan pitää n. 900000 henkilöä mikäli pidetään vuonna 2015 lähetettyjen reserviläiskirjeiden määrää mittapuuna. Reserviläiskirjeellä tiedotettiin puolustusvoimauudistuksen yhteydessä reserviläisiä muun muassa heidän sodan-ajan sijoituksistaan ja tehtävästään²⁴.

---

¹⁹ Asevelvollisuuslaki 2§

²⁰ Laki naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta

²¹ Asevelvollisuuslaki 2§

²² Puolustusvoimat.fi 2019

²³ Valtioneuvoston kanslia 2017a

²⁴ Helsingin Sanomat 2015

2.2 Reservistä eroaminen ja täydennyspalvelus

Kuten aikaisemmassa luvussa todettiin, antaa perustuslaki kansalaiselle oikeuden vakaumuksen perusteella vapautua sotilaallisesta maanpuolustuksesta²⁵. Tätä täsmennetään erityisesti siviilipalveluslaissa²⁶. Tässä tutkimuksessa tutkittavana oleva joukko koostuu niistä henkilöistä, jotka ovat varusmiespalveluksensa jälkeen halunneet irtisanoutua sotilaallisesta maanpuolustuksesta, eli erota reservistä. Terminologia tässä suhteessa on osittain hankala, koska varsinaisesti kyseessä ei ole reservistä eroaminen, vaan hakeutuminen siviilipalvelusvelvolliseksi. Reservistä eroaminen on kuitenkin kuvaava termi ilmiölle. Reservistä eroamisen lisäksi on käytetty muun muassa Aseistakieltäytyjäliiton suosimaa reservinkieltäytyjä -termiä, joka sekkin sisältää tietynlaisen virheellisen ilmaisun, koska siviilipalvelukseen ja näin täydennyskoulutuksen piirin hakeutuva ei välttämättä sinällään kieltäydy mistään. Vuonna 2017 puolustusministerinä toimineen Jussi Niinistönkin käyttämä reservikarkuri -termi on myös ollut julkisessa keskustelussa käytössä, joskin lähinnä negatiivisessa mielessä. Kyseinen joukko, reservistä eroavat, muodostuu siis niistä henkilöistä, jotka ovat asevelvollisia ja suorittaneet varusmiespalveluksen, ja jotka palveluksen suorittamisen jälkeen ovat hakeutuneet siviilipalvelukseen ja sitä kautta täydennyskoulutukseen. Nykymuotoisena vaihtoehtona, eli varusmiespalveluksen jälkeisenä siviilipalveluksen suorittamisena täydennyspalvelus on ollut mahdollista vuodesta 1991 voimaan tulleen siviilipalveluslain myötä²⁷.

Reservistä eroaminen eli hakeutuminen siviilipalvelukseen asevelvollisuuslain mukaisen palveluksen jälkeen perustuu siviilipalveluslakiin.²⁸ Samainen laki määrittää siviilipalvelukseen varusmiespalveluksen suorittamisen jälkeen hakeutuvan henkilön täydennyspalvelusvelvolliseksi.²⁹ Hakemus käsitellään ja hyväksytään Puolustusvoimien aluetoimistossa. Täydennyspalvelusvelvollinen määrätään 12 kuukauden kuluessa hakemuksen jättämisestä täydennyspalvelukseen. Täydennyspalvelus on kestoltaan enimmillään 40 vuorokautta³⁰. Koulutuksen pituus on kuitenkin vakiintunut viiteen päivään, jotka pääsääntöisesti suoritetaan siviilipalveluskeskuksessa Lapinjärvellä³¹, mutta myös muualla Suomessa tarpeen vaatiessa.

---

²⁵ Perustuslaki 127§

²⁶ Esim. Siviilipalveluslaki 12§, 18§ ja 58§

²⁷ Siviilipalveluslaki 30.12.1991/1723

²⁸ Siviilipalveluslaki 12§

²⁹ Siviilipalveluslaki 58§

³⁰ Siviilipalveluslaki 58§

³¹ Sivarikeskus.fi

Erityisolooissa silloin kun tasavallan presidentti on antanut päätöksen osittaisesta tai yleisesti liikekannallepanosta hakemukset toimitetaan erillisen asevelvollisten vakaumuksentutkintalautakunnan ratkaistaviksi.³² Lautakunnan kokoonpano määritellään siviilipalveluslaissa. Erityisolooissa toimiva lautakunta hyväksyy siviilipalvelushakemukset, mikäli hakija osoittaa vakaumuksensa luonteeltaan pysyväksi ja todelliseksi. Hakemuksen käsittelyn aikana hakija voidaan määrätä vain aseettomiin tai siviilipalvelustehtäviin.³³

Täydennyspalvelukseen hakeutuvien määrä on 2000-luvulla vaihdellut vuosittain suuresti. Vuodesta 2000 aina vuoteen 2014 palvelukseen hakeutuvien määrät pysyivät suhteellisen alhaisena vaihdellen vuositasolla muutamista kymmenistä reiluun kahteen sataan. Eronneiden määrä muuttui radikaalisti vuonna 2015, jolloin täydennyspalvelukseen haki lähes tuhat henkilöä. Suurimmaksi selittäväksi tekijäksi on arveltu Puolustusvoimien lähettämän niin sanotun reserviläiskirjeen vaikutuksia, joista Puolustusvoimien silloinen viestintäjohtaja Mika Kalliomaa nostaa kirjeen aiheuttaman julkisuuden aiheuttaman vakaumuksen pohdinnan yhdeksi syyksi³⁴. Huippuvuoden 2015 jälkeen eronneiden määrät ovat toistaiseksi pysyneet reilusti 2000-luvun keskiarvon yläpuolella, eronneiden määrän vaihdellessa viidensadan hengen molemmin puolin.³⁵

Ilmiön laajuutta suhteuttaessa voidaan edellä mainittuja lukuja tarkastella suhteessa asevelvollisuuden suorittaneisiin. Tuorein tilastoitu, vuonna 1988 syntynyt miespuolinen ikäluokka, on kooltaan noin 30000 henkilöä, joista varusmiespalveluksen suoritti noin kaksi kolmasosaa, eli yhteensä noin 20000 henkilöä. 2010-luvun jälkimmäisellä puoliskolla täydennyspalvelukseen hakeutuneita on n. 400 - 1000 henkilöä vuosittain, joka vastaa n. 2 - 5 % asevelvollisuuden suorittaneista ikäluokkaa kohden. Täydennyspalvelukseen hakeutuvat ovat ilmiön kokona rinnastettavissa karkeasti naisten vapaaehtoiseen asepalvelukseen, joskin täydennyspalveluksen ollessa trendinä pienenevä³⁶ naisten vapaaehtoisen asepalveluksen suosion kasvaessa³⁷. Reservistä eronneiden määrät vuosittain on esitelty tutkimuksen liitteissä.

Kyseessä ei siis ole täysin marginaalinen, vaan ainakin jollakin tasolla huomioitava ilmiö. Koska reservistä eroaminen ja täydennyspalvelukseen hakeutuminen vaatii yksilöltä aktiivisia

---

³² Siviilipalveluslaki 18§

³³ Siviilipalveluslaki 21§

³⁴ Yle.fi 2015

³⁵ Siviilipalveluskeskus (Liite 2)

³⁶ Siviilipalveluskeskus (Liite 2)

³⁷ Varusmies.fi 2019

toimenpiteitä sekä viikon mittaisen palveluksen suorittamista, voidaan olettaa, että potentiaalisia reservistä eroavia on ainakin jossain määrin jo eronneiden lisäksi.

2.3 Maanpuolustustahto ja maanpuolustussuhde

Maanpuolustustahto -käsitteellä tarkoitetaan useita erilaisia toisistaan hiukan eriäviä määritelmiä, joille yhteistä on yritys määritellä yksilön tai yhteisön suhtautumista maan puolustamiseen jotakin uhkaa vastaan. Maanpuolustustahdon edistäminen on osa yhtä Puolustusvoimien lakisääteisistä tehtävistä, joka lain mukaan nähdään osana Suomen sotilaallista puolustusta³⁸. Tutkimuksessa käsiteltävää maanpuolustustahtoa ja suhdetta tarkastellaan vahvasti suomalaisessa kontekstissa. Yhteiskuntarakenteiden, kulttuurin ja puolustusratkaisujen ollessa useasti suhteellisen uniikkeja, ei ole mielekästä tarkastella lyhyttä vertailua syvemmin eri kulttuurillisten näkemysten eroa maanpuolustustahdosta. Tietynlaisen poikkeuksen muodostaa varsin samankaltainen yhteiskunta ja aiemmin samankaltainen puolustusratkaisu Ruotsissa, joka on ollut vahvasti vaikuttamassa myös suomalaiseen tutkimukseen.

Maanpuolustustahtoa on Suomessa tutkittu ainakin 1950 -luvulta lähtien, jolloin Jaakko Valtasen tutkimus *”Maanpuolustushengen (-tahdon) kehittämisen ja ylläpitämisen edellytykset ja mahdollisuudet erityisesti nuorison keskuudessa”* julkaistiin vuonna 1954. Myöhemmin Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunnan edeltäjässä Henkisen maanpuolustuksen suunnittelukunnassa toiminut Valtanen on ollut vaikuttamassa myös myöhempään maanpuolustustahdon tutkimusperinteeseen. Maanpuolustustahdon tutkimusperinne on saanut vaikutteita erityisesti ruotsalaisesta, mutta myös amerikkalaisesta tutkimuksesta.³⁹

Maanpuolustustahtoa on määritelty eri yhteyksissä monin toisistaan hieman poikkeavin muodoin, mutta ydinkysymys on määrittämättä.⁴⁰ Maanpuolustustahto käsitteenä on myös osittain sidoksissa asevelvollisuusarmeijaan nojaavaan yhteiskuntaan. Yleisimpänä mittarina maanpuolustustahdosta on käytetty Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunnan (MTS) kyselytutkimuksen kysymystä *”Jos Suomeen hyökätään, niin olisiko suomalaisten puolustauduttava aseellisesti kaikissa tilanteissa, vaikka tulos näyttäisi epävarmalta?”*⁴¹

³⁸ Laki Puolustusvoimista 2§

³⁹ Leimu ym. 2008 s.22

⁴⁰ Kosonen ym. 2017 s.96

⁴¹ Sinkko 2015 s.7

Kysymystä on kritisoitu useissa eri aihealuetta käsittelevissä tutkimuksissa sen monitulkintaisuudesta ja suppeasta lähestymistavasta.⁴² Maanpuolustustahdon mittaamisessa ja julkisuudessa käydyssä keskustelussa maanpuolustustahdon tilasta ja sen muutoksista on erityisesti tämän kysymyksen tuottama prosentti näytellyt vahvasti pääosaa.

Maanpuolustustahtoa on yritetty jo varhaisessa vaiheessa pilkkoa pienemmäksi ja päästä tutkimaan siihen vaikuttavia eri osakokonaisuuksia. Eräs suomalaisen maanpuolustustahdon tutkimuksen ja operationalisoinnin kannalta merkittävä näistä on Kurt Törnqvistin tutkimus vuodelta 1975. Törnqvist erittelee muun muassa yksilön ja yhteiskunnan, yksilön asenteen ja toiminnan, rauhan- ja sodanajan, siviilit ja sotilaat, erilaiset uhkat ja päätyy näiden ulottuvuuksien kautta kuuteen käsitteeseen, joita ovat; *yleinen puolustustahto rauhan aikana (allmän försvarsvilja i fred)*, *henkilökohtainen puolustustahto (personlig försvarsvilja)*, *vastarintatahto (motståndsvilja)*, *vastarintahenki (motståndssanda, moral, englannin kielessä morale)*, *taistelutahto (kampvilja)* ja *taisteluhenki (kampana tai stridsanda)*.⁴³ Jako pysyttelee vahvasti henkisiä ulottuvuuksia ja tahtoja käsittelevällä alueella, jättäen kuitenkin huomiotta useita taustatekijöitä.

Tutkija Risto Sinkko nostaa väitöskirjassaan esille maanpuolustustahdon luonteen niin sosiaalisena konstruktiona kuin myös konsensuskäsitteenä. Konsensuskäsitteenä maanpuolustustahdon katsotaan edellyttävän laajaa tukea yhteiskunnan eri instituutiolta. Sosiaalisena konstruktiona maanpuolustustahto on rakentunut kuten muutkin yhteiskunnalliset ilmiöt ja se on vahvasti aikaansa sidottu ja näin ollen altis muutoksille.⁴⁴ Sosiaalisen konstruktivismiin näkökulmasta katsoen onkin mahdollista, että samalla kysymyksellä tai käsitteistöllä toteutettu maanpuolustustahdon mittaaminen tuottaa muuttuvan yhteiskunnan muuttuessa pidemmällä ajanjaksolla haasteita ja ajan myötä tuloksen luotettavuus kyseenalaistuu.

Maanpuolustuskorkeakoululla toteutuneen TAHTO -projektin yhteydessä on alettu käyttämään käsitettä maanpuolustussuhde, joka nähdään jäsenyyksenä, jonka avulla voidaan tutkia suhdetta maanpuolustukseen. Maanpuolustussuhde jakautuu kahteen, toisilleen vuorovaikutukselliseen tasoon, jotka ovat yksilöä maanpuolustukseen asemoivat tekijät, sekä maanpuolustussuhdetta kehystävät tekijät.⁴⁵ Yksilöä asemoivat tekijät ovat maanpuolustusasenne, maanpuolustusluottamus, maanpuolustustoimijuus sekä

⁴² esim. Sinkko 2015, Kosonen ym. 2017

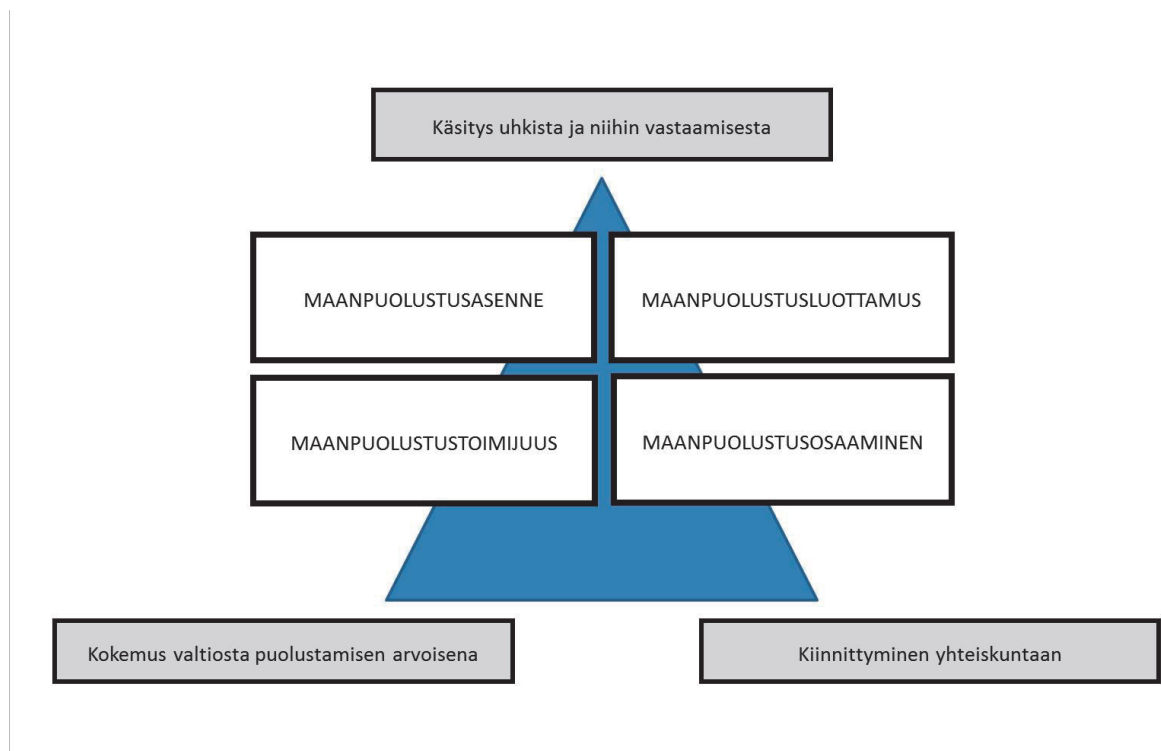
⁴³ Leimu ym. 2008 s.14–15

⁴⁴ Sinkko 2015 s.7–8.

⁴⁵ Kosonen 2019 s.59

maanpuolustusosaaminen, kehystävien tekijöiden ollessa käsitys uhkista ja niihin vastaamisesta, kokemus valtiosta puolustamisen arvoisena ja kiinnittyminen yhteiskuntaan.

KUVA 2 Maanpuolustussuhteen malli⁴⁶

Maanpuolustusasenteella kuvataan henkilön suhtautumista niin maanpuolustukseen ilmiönä, kuin siihen vaikuttaviin entiteetteihin kuten puolustusvoimiin, aseisiin, voimankäyttöön tai tappamiseen. Asenne voi ilmentyä niin positiivisena kuin negatiivisena suhtautumisena. Maanpuolustusluottamus kuvaa kansalaisen luottamusta eri maanpuolustuksen osatekijöihin. Luottamukseen vaikuttavia tekijöitä ovat esimerkiksi turvallisuustilanne, puolustustauspolitiikan hoito sekä puolustusjärjestelmä. Luottamusta voidaan tarkastella aina yksilötasolta kansakunnan tasolle. Maanpuolustustoimijuuella tarkoitetaan kansalaisen roolia ja toimintaa maanpuolustuksessa. Sen ilmentymiä ovat esimerkiksi asepalveluksen suorittaminen tai jopa roolin laajentaminen veloitettun ulkopuolelle. Toimijuus voi olla myös negatiivista, jolloin toimija vähentää rooliaan esimerkiksi eroamalla reservistä. Maanpuolustusosaamisella käsitetään tietoja ja taitoja. Käsitettävien tietojen ja taitojen laajuus riippuu usein tarkasteltavasta kohteesta, esimerkiksi siitä tarkastellaanko aseellisen maanpuolustuksen osaamista vai käsitetäänkö maanpuolustus osaksi laajempaa kokonaisturvallisuutta.⁴⁷

⁴⁶ Kosonen 2019

⁴⁷ Kosonen 2019 s.60

Maanpuolustussuhteen toisen tason muodostavista tekijöistä kiinnittymisellä yhteiskuntaan käsitetään yksilön luottamusta yhteiskuntajärjestelmään ja siltä saatuihin hyötyihin. Yhteiskuntaan kiinnittyminen on suomalaisessa kontekstissa sidoksissa hyvinvointivaltioon ja laajoihin kansalaisoikeuksiin. Kokemus valtiosta puolustamisen arvoisena linkittyy niin ikään hyvin vahvasti hyvinvointiyhteiskunnan tuottamiin sosiaalietuuksiin ja palveluihin. Käsitys uhkista ja niihin vastaamisesta vaikuttaa kiinteästi maanpuolustussuhteen rakentumiseen. Tiedosta ja uskomuksista rakentuvat uhkakuvat vaikuttavat myös muihin mallin ulottuvuuksiin⁴⁸.

Tässä tutkimuksessa vaikuttava teoreettinen malli on viimeisimpänä esitelty maanpuolustussuhteen jäsenyys. Malli soveltuu yksilön maanpuolustukseen liittyvän suhteen tutkimiseen ja tarkasteluun⁴⁹. Maanpuolustussuhteen kautta suoritettava tarkastelu soveltuu reservistä eroavien tutkimiseen huomattavasti perinteistä mallia paremmin, koska se ottaa huomioon huomattavasti aiempaa laaja-alaisemmat vaikuttavat tekijät. Yhdistettynä sosiaalisen konstruktionismin tieteenfilosofiseen lähestymistapaan auttaa malli tutkijaa hahmottamaan yksilöiden erilaisia näkökulmia maanpuolustuksen kokonaisuuteen ja selittämään tarkasteltavana olevan ilmiön osatekijöitä.

2.4 Kokonaisturvallisuuden malli

Kokonaisturvallisuudella tarkoitetaan tavoitetilaa, jossa yhteiskunnan elintärkeisiin toimintoihin kohdistuvat uhkat ovat hallittavissa.⁵⁰ Jatkuva uhkakuvien moninaistuminen ja laaja-alaistuminen, sekä yhteiskunnan turvallistaminen on ollut omiaan aiheuttamaan kokonaisturvallisuuden nojaavaa ajattelua⁵¹. Kokonaisturvallisuuden käsite on leimannut kylmän sodan jälkeistä suomalaista turvallisuusajattelua.

Reservistä eroavien käsityksiä tutkittaessa on havaittavissa kokonaisturvallisuuden käsitteen voimakas vaikutus haastateltavien ajatteluun. Julkisessa keskustelussa on 2000-luvulla tuotu monipuolisesti esille erilaisia muuttuneita uhkakuvia. Kylmän sodan jälkeinen Venäjän alennuksen tila, erityisesti sen sotilaallisen voiman osalta ja toisaalta demokraattisen kehityksen kannalta ajoi vahvasti länsimaita ja niiden joukossa myös Suomea kohti uusia uhkakuvia perinteisen sodankäynnin todennäköisyyden pienennyttyä. Erityisesti Krimin

⁴⁸ Kosonen 2019 s.76

⁴⁹ Kosonen 2019 s.59

⁵⁰ Valtioneuvoston kanslia 2017b s.93

⁵¹ Linnell & Rantapelkonen 2017

miehityksen ja Itä-Ukrainan konfliktin luomat jännitteet ovat kuitenkin palauttaneet epävarmuuden ja kiristyneen ilmapiirin myös Itämeren alueelle⁵². Tämä on palauttanut myös kokonaisturvallisuuden painopistettä yhä selvemmin sotilaallisen puolustuksen teemoihin. Turvallisuusympäristöä, uhkakuvia ja niiden suhdetta tutkittavaan ilmiöön tarkastellaan tarkemmin luvussa 5.2.

2.5 Siviilipalvelus, totaalikieltäytyminen, kansalaispalvelus, aseistakieltäytyminen ja pasifismi

Tämän alaluvun tarkoituksena on avata lyhyesti reservistä eroamiseen liittyviä, usein tutkimusmateriaalissa esiintyviä käsitteitä, joihin tutkijan on ollut välttämätöntä perehtyä luodakseen riittävä ymmärrys tarkasteltavaan ilmiöön liittyvistä toiminnoista ja käsitteistöstä, ja jotka lukijan on tunnettava ymmärtääkseen tuloksia.

Kuten tämän luvun toisessa alaluvussa aiemmin kuvattiin, on reservistä eroaminen itse asiassa hakeutumista siviilipalvelusvelvolliseksi asevelvollisuuden suorittamisen jälkeen. Siviilipalveluslaki määrittää lain soveltamisalassa ”asevelvollinen, jonka vakaumukseen perustuvat syyt estävät häntä suorittamasta asevelvollisuuslaissa säädettyä palvelusta, vapautetaan sen suorittamisesta ja määrätään suorittamaan siviilipalvelusta...”⁵³ Kysymyksessä on siis vakaumukseen perustuva vaihtoehto asepalveluksen suorittamiselle. Siviilipalvelus onkin näin ollen asepalvelukselle alisteinen palvelusmuoto⁵⁴. Siviilipalveluksen pituus eli siviilipalvelusaika on 347 vuorokautta⁵⁵, ollen näin saman mittainen pisimmän varusmiespalveluksen muodon kanssa.

Siviilipalveluksen suorittavista vakaumuksellisten osuus kuitenkin on mittarista riippuen vain kolmasosasta kahteen kolmasosaan. Vakaumuksen määrittäminen on kuitenkin erittäin vaikeaa, ellei mahdotonta.⁵⁶ Suuri osa siviilipalveluksen valinneista suorittaa palveluksen näin ollen käytännön syistä. Tutkimustulokset eivät kuitenkaan kosketa siviilipalvelusta täydennyspalveluksena suorittavia, eli reservistä eroavia, vaan tutkimuskohteena olevat ryhmät olivat joko suoraan kutsunnoista, kutsuntojen jälkeen tai kesken varusmiespalveluksen

---

⁵² Valtioneuvoston kanslia 2017a

⁵³ Siviilipalveluslaki 2§

⁵⁴ Kallunki 2015 s. 103

⁵⁵ Siviilipalveluslaki 4§

⁵⁶ Kallunki 2015 s. 105

siviilipalvelukseen siirtyneitä⁵⁷. Tuloksia ei siis voida yleistää koskemaan reservistä eroavia, koska on syytä olettaa motiivien olevan erilaisia tilanteiden erilaisuudesta johtuen.

Siviilipalveluksen käyneet sijoitetaan siviilivarantoon, josta tasavallan presidentti voi valtioneuvoston esityksestä vakavissa normaaliolojen häiriötilanteessa tai poikkeusoloissa määrätä siviilipalvelusvelvollisia ylimääräiseen palvelukseen. Liikekannallepanon aikana siviilipalvelusvelvolliset voidaan määrätä liikekannallepanon aikaiseen palvelukseen siviilipalveluskeskuksen määräyksellä tai tarvittaessa työ- ja elinkeinoministeriön kuulutuksella. Palvelukseen voidaan määrätä astumaan heti. Myös Puolustusvoimien osittaisen liikekannallepanon aikana palvelukseen voidaan määrätä siviilivarantoon kuuluva siviilipalvelusvelvollinen.⁵⁸ Siviilivarantoon kuuluville ei ole suunniteltu kriisiajan tehtäviä, vaan koko siviilivaranto on käytettävissä lain mahdollistamiin tehtäviin, joita ovat useiden eri julkishallinnollisten toimijoiden alaisuudessa tapahtuvat työt. Puolustusvoimat ei voi käyttää siviilivarantoon sijoitettuja, pois lukien ne henkilöt, jotka hakeuduttuaan siviilipalvelukseen kriisiaikana eivät vakaumuksentutkimuslautakunnan päätöksen perusteella ole vakaumukseltaan estyneitä.⁵⁹

Työ- ja elinkeinoministeriön raportissa *Siviilipalvelus 2020 – Siviilipalveluksen kehittämistyöryhmän mietintö* ehdotetaan luopumista tavoitteesta käyttää siviilipalvelusvelvollisia kriisitilanteissa erityisissä tehtävissä.⁶⁰ Siviilipalveluksen hyötyjen katsotaankin korostuvan normaalioloissa saatavissa hyödyissä, eikä siviilipalveluksen kohdalla, toisin kuin varusmiespalveluksessa, ole selkeää ymmärrystä siitä, mikä palveluksen merkitys on kriisiaikana.⁶¹ Tämän tutkimuksen kannalta on merkittävää ymmärtää siviilipalveluksen ja erityisesti siviilivarannon käyttö mahdollisessa kriisitilanteessa tarkastellessa siviilipalvelusvelvollisen asemaa maanpuolustuksen toimijana ja havaita eroavuudet jo rauhan aikana sijoitetun asevelvollisten reserviin verrattuna.

Totaalikieltäytyjällä tarkoitetaan henkilöä, joka kieltäytyy suorittamasta lain määräämää asepalvelusta tai siviilipalvelusta, eikä ole vapautettu edellä mainituista terveydellisten syiden perusteella. Totaalikieltäytyjä tuomitaan siviilipalveluksesta kieltäytymisestä ehdottomaan vankeusrangaistukseen, jonka pituus on puolet hänen jäljellä olevasta palvelusajastaan,

---

⁵⁷ Kallunki 2015 s. 34

⁵⁸ Siviilipalveluslaki 64§ ja 65§

⁵⁹ Siviilipalveluslaki 65a§

⁶⁰ Siviilipalveluksen kehittämistyöryhmä 2011

⁶¹ Ruotuväki 2017

pääsääntöisesti 173 vuorokautta⁶². Totaalikieltäytyjien tuomitseminen vankeuteen loppui lyhyeksi aikaa, kun helmikuussa 2018 hovioikeus katsoi tuomion olevan syrjivä asepalveluksesta vapautettujen Jehovan todistajien rinnalla. Jehovan todistajien vapautusta koskeva laki kumottiin huhtikuussa 2019⁶³, jonka jälkeen totaalikieltäytyjät on tuomittu entiseen tapaan vankeusrangaistukseen.

Niin sanottu kansalaispalvelus nousee tutkimuksen aikana useasti esiin puhuttaessa asevelvollisuusjärjestelmästä. Varsinaista konkreettista valmista mallia kansalaispalveluksesta ei ole, mutta useimmiten kansalaispalvelus ymmärretään kaikki kansalaisia koskevana palveluksena, jossa valinta tapahtuu siviili- ja asepalveluksen välillä. Yksi julkisuudessa esillä olleista malleista on Elisabeth Rehnin luotsaaman Bank of Ideas -ajatushautomon kansalaispalvelusmalli, jossa kutsuntoihin velvoitettaisiin koko ikäluokka sukupuoleen katsomatta. Nykymuotoinen siviilipalvelus korvattaisiin varautumispalveluksella, joka suoritettaisiin virtuaalisesti. Sekä asepalveluksesta, että varautumispalveluksesta olisi mahdollista kieltäytyä, josta seurauksena olisi esimerkiksi korkeampi veroprosentti.

Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta on kartoittanut kansalaispalveluksen suosiota vuosina 2008, 2010 ja 2018 kysymällä ”*Miten suhtaudutte siihen, että Suomessa siirryttäisiin sekä miehiä että naisia koskevaan yleiseen kansalaispalvelukseen, joka voitaisiin suorittaa joko siviili- tai varusmiespalveluksena?*” Yleisen kansalaispalveluksen suosio on MTS:n mukaan kasvanut⁶⁴, joskin tuoreimmassa vuonna 2020 julkaistussa MTS:n mielipidekyselyssä kansalaispalveluksen kannatus oli hieman laskenut edellisestä. Kansalaispalvelusta kannattaa uusimmassa mittauksessa n. 48% ja vastustaa n. 39% vastanneista. Miehet kannattavat palvelusta naisia enemmän.⁶⁵ MTS:n kysely ei tarjoa konkreettista mallia kansalaispalvelukselle, joten jää arvailujen varaan minkälaista kansalaispalvelusta vastaajat oikeastaan ovat valmiina kannattamaan. Kansalaispalveluksen suosion kasvun yhdeksi syyksi on arveltu yhteiskunnassa laajasti vallalla olevaa tasa-arvodiskurssia. Kansalaispalveluksen käyttöönoton selvittämistä ovat esittäneet useat järjestöt poliittisista nuorisjärjestöistä reserviläisliittoon⁶⁶.

---

⁶² Siviilipalveluslaki 74§

⁶³ Laki Jehovan todistajien vapauttamisesta asevelvollisuuden suorittamisesta eräissä tapauksissa annetun lain kumoamisesta

⁶⁴ MTS 2018 s.14

⁶⁵ MTS 2020 s. 17

⁶⁶ Reserviläisliitto.fi

Aseistakieltäytyjäliiton määritelmän mukaan aseistakieltäytyjiä ovat kaikki siviilipalvelusmiehet, totaalikieltäytyjät ja reservinkieltäytyjät (reservistä eroavat).⁶⁷ Aseistakieltäytyjällä tarkoitetaan tässä tutkielmassa henkilön valintaa kieltäytyä aseiden käytöstä vakaumuksen perusteella. Syy aseistakieltäytyjäliiton määrittelemien palvelusmuotojen suorittamiseen voi perustua vakaumukseen tai syyt voivat olla esimerkiksi käytännölliset. Aseistakieltäytyminen ei näin ollen ole pohjaltaan ainoastaan vakaumuksellista ja se tuleekin erottaa pasifismista. Käytetty jako vakaumukselliseen ja muihin motiiveihin myötäilee siviilipalveluksesta tehdyn tutkimuksen linjaa⁶⁸.

Pasifismi, eli rauhanaate, käsitetään useimmin kieltäytymisenä väkivallan käytöstä. Tarkkaa määritelmää pasifismille ei ole annettu, vaan määritelmät vaihtelevat jopa perustavaa laatua olevissa kysymyksissä suhteessa väkivallan käyttöön. Tässä tutkielmassa pasifismilla ja pasifistisilla näkemyksillä tarkoitetaan aatesuuntausta, joka tavoittelee armeijatonta ja aseetonta maailmaa, mutta voi tunnustaa esimerkiksi itsepuolustuksen tarpeen ja sotilaiden osallistumisen kriisinhallintaan, joskin vain välttämättömiltä osilta. Määritelmä myötäilee suomalaisen rauhanjärjestön Sadankomitean periaateohjelmaa.⁶⁹

2.6 Kolmannen sektorin maanpuolustustoimijat ja yksittäisen kansalaisen rooli maanpuolustuksessa

Kolmannella sektorilla, myös vapaaehtoissektori tai järjestökenttä, tarkoitetaan yksityisen ja julkisten toimijoiden väliin jäävää kenttää, jossa toimijat Suomessa ovat useimmiten yhdistyksiä, joista useimmilla on jokin sosiaalinen tai aatteellinen tavoite. Useimmiten toimintaa leimaa myös voiton tavoittelemattomuus, mikä toimii erottavana tekijänä yrityksistä. Usein toimintaan liittyy myös vapaaehtoisuus, vaikka myös palkattua väkeä toimii sektorilla runsaasti. Kolmas sektori liitetään usein myös kansalaisyhteiskunnan käsitteeseen, jolla tarkoitetaan järjestötoiminnan lisäksi kansalaistoimintaa, uskonnollisia järjestöjä, ammattiyhdistystoimintaa, puolueita, osuuskuntatoimintaa ja säätiöitä.⁷⁰

Suomessa pääasiallinen vastuu turvallisuudesta on eri viranomaistoimijoilla ja niiden ohjaamilla ministeriöillä. Eri turvallisuustoimijoita on kuitenkin kokonaisturvallisuuden yhteistoimintamallin mukaisesti kaikilla tasoilla, joihin kuuluu myös järjestökenttä.

⁶⁷ Aseistakieltäytyjäliitto.fi

⁶⁸ Kallunki 2015 s.14.

⁶⁹ Sadankomitea.fi/periaateohjelma

⁷⁰ Kansalaisyhteiskunta.fi

Järjestöillä onkin merkittävä rooli erityisesti onnettomuus- ja häiriötilanteisiin varautumisessa sekä viranomaisten tuen ja kansalaisten auttamishalun koordinoinnissa.⁷¹ Maanpuolustusjärjestöt nähdään keskeisenä toimijana oikeiden henkilöiden tunnistamisessa ja heidän käytettävyytensä varmistamiseksi.⁷² Myös uskonnollisilla yhdyskunnilla nähdään merkittävä rooli kokonaisturvallisuuden kentässä⁷³.

Tavoitteena on sovittaa yhteen toiminta viranomaisten ja hallinnanalojen kanssa. Käytännön tasolla järjestöjen toiminta on harjoitus- ja koulutustoimintaa sekä valmius- ja varautumissuunnitelmien laadintaa. Järjestöjen osalta turvallisuuden kentällä pyritään hyödyntämään niiden joustavuutta ja toiminnan suuntautumista viranomaisten vastualueiden väliin jäävällä alueella. Järjestöjen roolista ja tehtävistä pyritään sopimaan jo etukäteen ja järjestöjä pyritään hyödyntämään niin valtion- kuin paikallishallinnon tasoilla.⁷⁴ Järjestöjen käyttöä maanpuolustuksessa tullaan vahvistamaan⁷⁵. Vapaaehtoistoiminnan tavoitteena pidetään kansalaisten osallistamista turvallisuuden tuottamiseen tarjoamalla vaikutuskanavia ja toimintamahdollisuuksia kaikille⁷⁶.

Kaiken kaikkiaan järjestöjen rooli osana yhteiskunnan turvallisuutta nähdään yhdessä valtionhallinnon ja elinkeinoelämän rinnalla merkittävänä osana kokonaisturvallisuuden luontia. Tämän järjestökentän ulottuvuuden tiedostaminen ja sen roolin ymmärtäminen osana kokonaisturvallisuutta ovat olennainen osa tutkimuksen kysymyksenasettelua siitä, miten reservistä eroava voidaan edelleen nähdä osana maanpuolustuksen kokonaisuutta. Kolmannen sektorin roolin arvioidaan tulevaisuudessa kasvavan erityisesti sisäisten kriisien yhteydessä⁷⁷.

Tutkimus reservistä eroamisesta on tässä tutkimuksessa suurelta osin yksilöiden näkemysten tarkastelua. Tämän takia on oleellista ymmärtää yksilön, yksilöllisyyden ja yksilön valintojen merkitys maanpuolustuksen ja kokonaisturvallisuuden näkökulmasta. Yksittäisen kansalaisen merkitys maanpuolustuksen kokonaisuudessa ja kokonaisturvallisuuden osalta on kasvanut erityisesti informaatioteknologian kehityksen mahdollistaman informaatioympäristön muutoksen ja erityisesti sosiaalisen median kasvun myötä.⁷⁸ Kokonaisturvallisuuden viitekehyksessä yksilöt nähdään entistä enemmän turvallisuustoimijoina, joiden tekemiset

⁷¹ Valtioneuvoston kanslia 2017b s. 7 – 8.

⁷² Valtioneuvoston kanslia 2017b s. 91

⁷³ Hovi 2017 s.38

⁷⁴ Valtioneuvoston kanslia 2017b s. 8

⁷⁵ Valtioneuvoston kanslia 2017b s. 18

⁷⁶ Valtioneuvoston kanslia 2017b s. 91

⁷⁷ Pöhlö 2017 s.55

⁷⁸ Mölsä 2017 s.128

vaikuttavat esimerkiksi perheiden ja lähiympäristön turvallisuuteen. Yksilöiden nähdään muodostavan yhteiskunnan resilienssin, eli kriisinsietokyvyn perustan tietojensa, taitojensa ja asenteidensa kautta.⁷⁹ Informaatiovaikuttamiselta puolustautumiseksi tärkeimpänä nähdäänkin koulutettu ja valveutunut kansalainen⁸⁰.

Yksilön merkitys korostuu myös maanpuolustustahdon rakentamisessa. Maanpuolustustahdon ylläpitämiselle nähdään edellytyksenä yhteiskunnan mukana pysyvät yksilöt, jotka kokevat isänmaan omakseen⁸¹. Yksilön tunne siitä, kuinka hän on muun yhteiskunnan kanssa samassa veneessä ja sen pohjalle rakentuva luottamus ovat oleellinen osa kriisinkestävyyttä ja kriisitilanteisiin varautumista sekä henkistä kriisinkestävyyttä⁸². Yksilön merkitys maanpuolustuksen kokonaisuudessa, erityisesti laaja-alaisen turvallisuuden ja kokonaisturvallisuuden mallin kannalta, voidaan näin ollen nähdä keskeiseksi, jonka takia myös tässä tutkimuksessa tarkastellaan runsaasti yksilöiden tekemiä valintoja ja näkemyksiä.

---

⁷⁹ Kielesneva 2018 s.11

⁸⁰ Kielesneva (Hyytiäinen) s.23

⁸¹ Raitasalo 2017 s.70

⁸² Eskola 2017 s.104

3 METODOLOGIA

”Metodologia tarkoittaa täten sääntöjä siitä, miten joitakin välineitä, siis metodeja, käytetään asetetun päämäärän saavuttamiseksi”⁸³

3.1 Laadullinen tutkimus

Tutkimusmenetelmät jaetaan karkeasti määrälliseen ja laadulliseen, eli kvantitatiiviseen ja kvalitatiiviseen tutkimukseen. Tarkkaa jakoa näiden kahden välillä ei voida tehdä, vaan kumpikin menetelmäsuuntaus sisältää elementtejä molemmista. Laadullinen tutkimus pyrkii akatemiaprofessori Pertti Alasuutarin mukaan ”ratkaisemaan arvoituksen” kun taas kvantitatiivinen pyrkii luonnontieteellisen koasetelmaan.⁸⁴ Laadullista tutkimusta voidaan pitää myös ”runsaana” erotuksena määrällisen tutkimuksen ”pinnallisuudesta”, joka mahdollistaa jonkin ilmiön tarkan tarkastelun⁸⁵. Väitteelle laadullisen ja määrällisen tutkimuksen syvällisyydestä ja pinnallisuudesta on myös esitetty kritiikkiä esimerkiksi Pertti Tötön toimesta.⁸⁶ Vaikka menetelmiä ei täysin voida erottaa toisistaan tai nähdä niitä toistensa vastakohtina, on niissä siitä huolimatta selkeitä tunnusmerkkejä. Laadulliselle tutkimukselle selkeitä ominaispiirteitä ovat hypoteesittomuus, suhde teoriaan sekä harkinnanvarainen ja pieni otanta, eli aineiston kerääminen ja analyysi.⁸⁷

Hypoteesittomuudella tarkoitetaan sitä, että toisin kuin määrällisessä tutkimuksessa, laadullisessa tutkimuksessa tutkija ei aseta valmiiksi hypoteeseja, joita testataan kerätyllä aineistolla. Alasuutari määrittelee laadullisen aineiston olevan ”näyte maailmasta” kun taas määrällinen aineisto on ”mittaustuloksia maailmasta”.⁸⁸ Laadullinen tutkimus pohjautuu teoreettiseen tulkintaan, jolla pyritään ymmärtämään ja selittämään käsiteltävää aihetta. Laadullisessa tutkimuksessa aineiston keruu ja tulkinta kiertyvät yhteen.⁸⁹ Laadullisen tutkimuksen tekijä pyrkii kuvaamaan ja ymmärtämään ilmiötä ja merkitystä. Näistä syistä laadullinen tutkimus on myös altis tutkijan omille arvolähtökohdille⁹⁰.

---

⁸³ Tuomi & Sarajärvi 2018 s.18

⁸⁴ Alasuutari 2011 s.32

⁸⁵ Hakala 2007 s.21

⁸⁶ Töttö 2004

⁸⁷ KvaliMOTV

⁸⁸ Alasuutari 2011 s.87–88

⁸⁹ Hakala 2007 s.20

⁹⁰ Alasuutari 2011 s.32

Aineiston harkinnanvaraisuudella ja pienellä otannalla tarkoitetaan sitä, että laadullisessa tutkimuksessa ei haeta kvantitatiivisen tutkimusotteen tavoin määrällisiä todisteluita ja koska on usein ajankäytöllisestikin mahdotonta kerätä tilastollisesti kattavaa aineistoa.⁹¹ Tämän takia käytettäessä esimerkiksi haastattelua aineistonkeruumenetelmänä täytyy laadullisessa tutkimuksessa pyrkiä valitsemaan ne, joilla on aiheeseen tutkijan ja tutkimuskysymyksen kannalta mielenkiintoista sanottavaa, ei vain tilastollisesti keskiarvollista otantaa.

Nämä edellä mainitut tekijät erottavat usein laadullisen tutkimuksen määrällisestä. Tämä ei tarkoita, ettei laadullisessa tutkimuksessa voitaisi käyttää esimerkiksi tilastollista todistelua tutkimuksen tukena.⁹² Laadullinen tutkimus voidaan nähdä myös prosessina, jossa tutkija ja tulkinnat tutkittavasta aiheesta kehittyvät prosessin aikana, ollen näin myös oppimistapahtuma⁹³

Tämä opinnäytetyö on tyypiltään laadullinen tutkimus. Laadullinen tutkimusote ja myöhemmissä alaluvuissa esiteltävät aineistonkeruu- ja analyysimenetelmät soveltuvat sosiologian tutkimukseen ja erityisesti ilmiöiden selittämiseen. Tässä tutkielmassa laadullinen lähestymistapa on valittu, jotta ilmiöstä kyettäisiin muodostamaan kattava näkemys ja muodostamaan kuva ilmiön eri ulottuvuuksista. Määrällisen lähestymistavan ulottuvuuksia tarkastellaan viidennessä luvussa jatkotutkimusaiheiden yhteydessä.

3.2 Tutkimuksen tieteenfilosofia ja yhteiskuntateoria - Taustalla sosiaalinen konstruktionismi ja kriittinen realismi

Yhteiskuntatieteissä maailmaa ja todellisuutta voidaan tarkastella useiden eri teorioiden pohjalta, joista kukin yrittää selittää maailmaa oman totuustulkintansa lävitse. Tutkimusta voidaan tehdä tukeutuen johonkin tiettyyn teoriaan, mutta se ei välttämättä riitä yksinään totuustulkinnaksi.⁹⁴ Jos esimerkiksi väitetään että maailma rakentuu vain sosiaalisista konstruktioista, suljetaan pois samalla mahdollisuus olla myös muunlaisia totuuksia. Tässä tutkimuksessa teoreettisen ja tieteenfilosofisen näkökulman tavoitteena on yhdistää

---

⁹¹ Alasuutari s.38

⁹² Alasuutari s.33

⁹³ Kiviniemi s.74

⁹⁴ Sirén 2018

sosiaalinen konstruktionismi, tai laajemmin konstruktivismi, kriittisen realismin kanssa ja näin luoda tutkimukselle teoreettinen triangulaatio.⁹⁵

Tieteenfilosofiaa ja sitä kautta ontologisia ja epistemologisia käsityksiä on syytä tarkastella tutkielmaa tehdessä. Laadullisessa tutkimuksessa korostuu tutkijan rooli todellisuuden tulkitsijana. Tällöin tutkimuksen luotettavuuden lisäämiseksi on oleellista tiedostaa ja selventää tutkijan näkemykset yhteiskunnan ja tiedon rakenteista. Objektiiivisuutta tarkastellessa kysymykseksi muodostuu esimerkiksi se, pyrkiikö tutkija ymmärtämään tiedonantajia vai katseleeko tutkija maailmaa vain omasta näkökulmastaan esimerkiksi virka-asemansa puolesta. Näiden tekijöiden pohjalta tutkimuksen tieteenfilosofisten ratkaisuiden ja lähtökohtien tutkiskelu on tärkeää.

Tutkimuksen taustalla vaikuttava tieteenfilosofinen paradigma ja yhteiskuntateoria on konstruktivismi. Tässä yhteydessä konstruktivismilla tarkoitetaan niin sosiaalista konstruktionismia kuin konstruktivismia sellaisenaan. Termi konstruktivismi itsessään on osiltaan hankala sen monimerkityksellisyytensä johdosta. Tässä suhteessa sosiaalinen konstruktionismi voisi olla paremmin kuvaava nimitys. Tässä tutkielmassa käytetään kuitenkin kyseisestä tieteenfilosofiasta ja yhteiskuntateoriasta nimitystä konstruktivismi, jota monissa yhteyksissä pidetään erilaisten konstruktivististen ja konstruktionististen suuntauksien yläkäsitteenä. Tutkielmassa noudatetaan konstruktivismin väljempää orientaatiota, jolla tarkoitetaan todellisuuden olemassaoloa ilman ihmisen representaatiotakin⁹⁶. Konstruktivismi pohjautuu aristoteeliseen tutkimusperinteeseen⁹⁷ ja se yhdistetään usein laadulliseen tutkimukseen. Konstruktivismi soveltuu hyvin sotilassosiologian tutkimukseen⁹⁸.

Konstruktivismissa vaikuttava ontologia on sekä realistinen ja sosiaalinen. Sosiaalisella ontologialla tarkoitetaan tässä yhteydessä sitä, että todellisuuskäsitys siitä mitä on olemassa, on sosiaalisesti rakentunutta⁹⁹. Sosiaalinen ontologia on siis subjektiivinen. Tähän liittyy myös intersubjektiivinen näkemys eli näkemys siitä, että se mikä on olemassa, on olemassa siksi, että kaikki uskovat siihen. Tässä tutkielmassa esimerkkinä sosiaalisen ontologian ilmentymänä voisi pitää käsitettä maanpuolustustahdosta, joka on selkeästi sosiaalisesti rakentunut käsite, jolla ei ole varsinaista fyysistä olomuotoa. Sen intersubjektiivisuuden

---

⁹⁵ Sirén & Pekkarinen 2017 s.8

⁹⁶ Jyväskylän yliopiston koppa

⁹⁷ Sirén & Pekkarinen 2017 s.5

⁹⁸ Sirén & Pekkarinen 2017 s.7

⁹⁹ Sirén & Pekkarinen 2017 s.3

voidaan katsoa näyttäytyvän siinä, että se vaatii yhteistä ja jaettua uskomista ollakseen olemassa, eli sillä ei esimerkiksi ole fyysistä olomuotoa. Realistisella ontologialla taas tarkoitetaan sitä, että on olemassa havainnoitsijan käsityksistä riippumaton ulkoinen todellisuus.

Sosiaalisen ja realistisen ontologian yhdistelmällä saadaan aikaiseksi ontologinen näkemys, jossa todellisuuden tunnistetaan olevan ainakin osittain sosiaalisesti rakentunut, mutta samalla tunnustetaan ja hyväksytään maailman olemassaolo myös sosiaalisten konstruktoiden ulkopuolella. Tämä mahdollistaa tutkimuksen tekemisen, jossa aiheena on sosiaalisesti rakentunutta käsitteistöä, kuten tässä tutkimuksessa esimerkiksi maanpuolustustahto, asevelvollisuusinstituutio ja reserviläisarmeija. Toisaalta taas realistisen ontologian näkemyksen mukaisesti voidaan maailmaa tarkastella myös sosiaalisista suhteista riippumattomina.¹⁰⁰

Epistemologia konstruktivismissa on relativistinen eli tulkinnallinen. Epistemologisella relativismilla tarkoitetaan ajattelua jossa uskomukset ja tieto ovat sosiaalisesti rakentuneita, kontekstuaalisia, eli tilannesidonnaisia. Saatu tieto voi olla myös väärää.¹⁰¹ Ilkka Niiniluoto korostaakin yhtenä teemana kriittistä tieteellistä realismia käsitellessään että ”*Totuus ei ole helposti saavutettavissa eikä tunnistettavissa. Jopa parhaat teoriamme voivat olla epätosia. Silti on mahdollista lähestyä totuutta tieteellisen tutkimuksen avulla, ja myös arvioida tällaista tiedollista edistystä*”¹⁰² Niinpä sosiaalisia ilmiöitä onkin lähestyttävä tutkimalla miten kohdejoukko itse näkee ilmiön.¹⁰³ Näin ollen lopullisia totuuksia ei tutkimuksella saada, vaan ainoastaan relatiivisia, eli suhteellisia ja osittaisia. Samasta asiasta voidaan muodostaa useita toisistaan poikkeavia näkemyksiä, joista kukin voi samanaikaisesti olla oikein tai väärässä. Tällä tavalla saataisiin kuitenkin aikaiseksi loputon määrä erilaisia totuuksia, jotka kaikki olisivat yhtä hyviä. Ratkaisuna tähän voidaan käyttää arvottavaa rationalismia, jonka mukaan kaikkia näkökantoja ei kuitenkaan voida laskea yhtä hyväksi tai yhtä tosiksi. Tämä rajaa täysin epätodet ja mahdottomat väittämät pois joukosta.

Triangulaatiolla voidaan yksinkertaistettuna tarkoittaa eri käsittelytapojen yhdistämistä tutkimuksenteossa, eli kyse on eräänlaisesta moninäkökulmaisuudesta.¹⁰⁴ Triangulaation

---

¹⁰⁰ Sirén 2018

¹⁰¹ Sirén 2010 s.4

¹⁰² Niiniluoto 2006 s.27

¹⁰³ Sirén & Pekkarinen 2017 s.4

¹⁰⁴ KvaliMOT

erilaiset tyypit voidaan eritellä ainakin aineistoon, tutkijaan, teoriaan ja metodeihin.¹⁰⁵ Triangulaatio käsitteenä on jossain määrin kiistelty, eikä lainkaan ongelmaton. Triangulaatiolla voidaan hakea tutkimukselle leveyttä ja syvyyttä, mutta totuuden etsimisessä sen käytettävyys on kyseenalainen eri metodien, tutkijoiden ja jatkuvan muutoksen vaikuttaessa tutkimustuloksiin, jotka usein ovat laadullisessa tutkimuksessa ainutkertaisia.

Tässä tutkimuksessa kriittisestä realismista pyritään tutkimukseen tuomaan mukaan emansipatorinen ulottuvuus. Kriittisen realismin tarkoituksena tutkimuksessa on tuoda myös konstruktionismin ulkopuolista näkökulmaa tutkimuksen taustateoriaan ja näin luomaan osaltaan tutkimukselle teoreettista triangulaatiota. Emansipatorisella ulottuvuudella tarkoitetaan, että mikäli koemme maailman sosiaalisena konstruktiona, mutta huonona sellaisena, meidän tulee muuttaa sitä tietoisena toimintana.¹⁰⁶ Kriittisessä realismissa Roy Bhaskarin mukaan todellisuus on kerrostunut ja jakautuu kolmeen tasoon; todelliseen, aktuaaliseen ja empiiriseen.¹⁰⁷ Empiirisellä tasolla ilmentyvät vain kokemukset, eli havaittavissa olevat ilmiöt. Aktuaalinen taso pitää sisällään niin kokemukset kuin tapahtumatkin, myös ne joita emme havaitse, mutta jotka tapahtuvat. Todellisella tasolla on edellä mainittujen lisäksi mekanismit. Näitä kausaalisia mekanismeja emme pysty havaitsemaan, mutta niiden olemassaolosta voidaan esittää teorioita ja testata niiden paikkansapitävyyttä. Realistisen näkemyksen mukaan totuus karsii väärät teoriat.¹⁰⁸ Kriittisen realismin emansipaatio, eli vapautuminen totunnaisuuksista täydentää konstruktivistista näkemystä.¹⁰⁹ Tämän tutkielman emansipaation ulottuvuutena voidaan nähdä esimerkiksi muutos reservistä eroamisen ilmiössä. Tutkittaessa reservistä eroamista ilmiönä, voidaan sekä konstruktivismia että realismia käyttää perustellusti.

3.3 Aineistonkeruu - Teemahaastattelu ja mediaseuranta

Teemahaastattelu on laadullisen tutkimuksen alueella suosituin tapa kerätä aineistoa. Haastattelulla päästään suoraan kiinni siihen mitä joku jostakin asiasta ajattelee kysymällä sitä suoraan henkilöltä itseltään.¹¹⁰ Teemahaastattelu on päämäärätietoista toimintaa, joka eroaa keskustelusta tai terapiasta sillä olevan tavoitteen takia. Tavoitteena on kerätä tietoa tutkittavana olevasta tapahtumasta. Teemahaastattelua käytettäessä on huomioitava useita

¹⁰⁵ Tuomi & Sarajärvi 2018 s.169

¹⁰⁶ Sirén 2010 s.24

¹⁰⁷ Bhaskar 1975 s.13

¹⁰⁸ Töttö 2006 s. 56

¹⁰⁹ Sirén 2018

¹¹⁰ Eskola & Vastamäki 2001 s. 24

lopputulokseen vaikuttavia seikkoja alkaen haastattelupaikasta päätyen siihen, mitä haastateltavalle kertoo itsestään¹¹¹. Onnistuneen haastattelutilanteen luominen vaatii näin ollen metodiin tutustumista ja valmistautumista sen käyttöön.

Haastattelun rakenne voidaan jakaa kolmeen eri tapaan. Ensimmäisenä tapana on strukturoitu, jossa haastattelu suoritetaan perinteisellä kysymys - vastaus metodilla. Tällaista haastattelua voidaan käyttää esimerkiksi sähköpostihaastattelussa. Toinen vaihtoehto on ns. puolistrukturoitu jolloin haastattelussa on jokin tietty tema ja sitä ohjaavat kysymykset. Viimeisenä vaihtoehtona on avoin- tai syvähaastattelu, jossa annetaan vain aihealue. Haastattelun valintaan vaikuttaa se, mikä edellä mainituista vastaa parhaiten tutkimuskysymykseen tai -ongelmaan. Koska haastattelu litterointeinen on työlästä eikä laadullisessa tutkimuksessa suuri joukko tai tilastollinen tapa ole tarpeen¹¹², on haastateltavat valittava etukäteen mielenkiintoisiksi oletetuista haastateltavista.

Tässä tutkielmassa on käytetty valmista haastatteluaineistoa, eli kyseessä on niin sanottu sekundaariaineisto¹¹³. Aineisto on kerätty TAHTO - tutkimusprojektissa osana laajempaa tutkimusaineistoa. Aineisto käsittää 29 kappaletta yksilöhaastatteluja ja yhden neljän hengen ryhmähaastattelun. Haastatteluja on ollut tekemässä kolme eri tutkijaa. Tätä työtä varten aineisto on saatu sekä valmiiksi sanatarkasti litteroituna, että äänitiedostoina. Pelkästään yhteen opinnäytetyöhön yhtä laajan aineiston kerääminen olisi ajan ja resurssien puitteissa lähes mahdotonta. Aineiston hankintatapa ei sinällään vaikuta nostavasti tai laskevasti opinnäytetyön arvoon¹¹⁴.

Aineiston valmiina saaminen ei sinällään poista missään määrin tarvetta tuntea kyseisen aineistonkeruumetodin tapoja, koska kuten jo aiemmin on mainittu, on haastattelijalla aina vaikutus haastateltavaan, eikä haastattelujen sisältö ole varsinaista raakadataa, josta voidaan tehdä yksioikoisia päätelmiä. Haastattelumetodin rajoitteiden ja haasteiden ymmärtäminen auttaa ymmärtämään myös aineistoa itsessään. Tutkimuksessa haastatteluja käytetään ensisijaisena materiaalina tutkimuskysymyksiin vastattaessa. On kuitenkin huomattava, kuten Alasuutari toteaa; *”Yhteiskuntatieteiden tutkimus ei ole vain havaintojen ja löydösten tekemistä; niitä ei voi vielä itsessään pitää tutkimuksen tuloksina. Tutkimus ei vastaa vain*

¹¹¹ Eskola & Vastamäki 2001 s. 25 – 27

¹¹² Alasuutari 2011 s. 39

¹¹³ Hirsjärvi ym 2004 s. 175

¹¹⁴ Hirsjärvi ym 2004 s. 175

*mitä -kysymyksiin, vaan tavalla tai toisella ainakin yhteen miksi-kysymykseen”.*¹¹⁵ Haastatteluaineisto kuvaillaan tarkemmin aineiston kuvailu -alaluvussa.

Joukkotiedotuksen tuottama aineisto on kerätty mediaseurantapalvelua käyttäen. Seurantapalvelun käyttö on kuvattu aineiston keruuta käsittelevässä alaluvussa. Joukkotiedotuksen tuotteita voidaan käyttää monin eri tavoin tutkielman teossa ja niiden analysointiin voidaan käyttää sisällönanalyysiä. Aineistolla voidaan esimerkiksi saavuttaa toinen näkökulma tutkittavana olevaan asiaan.¹¹⁶ Aineistonkeruun tarkempi kuvaus on esitelty alaluvussa 3.6

3.4 Teoriaohjaava analyysi

Laadullisessa sisällönanalyysissä luokitellaan ja tiivistetään aineistoa, tavoitteena saada siitä helpommin hallittava ja tekemään siitä päätelmiä.¹¹⁷ Laadullinen sisällönanalyysi on siis menettelytapa, jolla dokumentteja voidaan analysoida systemaattisesti ja objektiivisesti. Dokumentiksi voidaan tässä yhteydessä käsittää useat erilaiset lähteet kuten kirjat, artikkelit, päiväkirjat, haastattelut, puheet ja niin edelleen.¹¹⁸

Laadullinen sisällönanalyysi voidaan jakaa neljään eri alaluokkaan, joita ovat induktiivinen eli aineistolähtöinen analyysi, deduktiivinen, eli teorialähtöinen analyysi, abduktiivinen, eli teoriasidonnainen analyysi sekä kvantifiointi, jolla tarkoitetaan määrällistä sisällönanalyysiä. Näistä kolmen ensiksi mainitun eroavaisuudet eivät aina ole kovinkaan selviä, vaan esimerkiksi teoriasidonnainen ja teorialähtöinen analyysi voivat tuottaa hyvin samankaltaisia raportoituja tuloksia.¹¹⁹

Tässä tutkielmassa käytetään teoriaohjaavaa, eli teoriasidonnaista sisällönanalyysiä. Teoriaohjaavassa analyysissä etenee aineistolähtöisen analyysin tavoin. Ero syntyy, kun abstrahoinnissa empiirinen aineisto liitetään valmiisiin teoriasta ”jo tiedettyihin” käsitteisiin. Teoriaohjaava analyysi saattaa hyvinkin päätyä samaan lopputulokseen muiden analyysimuotojen kanssa.¹²⁰ Teoriaohjaava analyysi pyrkii ratkomaan aineistolähtöisen analyysin ongelmia. Analyysissä on kytkeä teoriaan, mutta se ei suoraan pohjaudu

¹¹⁵ Alasuutari 2011s.216

¹¹⁶ Tuomi & Sarajärvi 2018 s.97

¹¹⁷ Siren T. Luento MPKK 22.10.2018

¹¹⁸ Tuomi & Sarajärvi 2004 s.105

¹¹⁹ Tuomi & Sarajärvi 2004. s. 100 – 101

¹²⁰ Tuomi & Sarajärvi 2018 s.133

teoriaan. Aineiston analyysissä edetään aineistolähtöisesti, edeten loppuvaiheessa kohti teorian antamaa viitekehystä. Tutkijan ajattelussa vaihtelevatkin aineistolähtöisyys ja valmiit mallit, joita voidaan ajatuksissa yhdistellä eri tavoin.¹²¹

Tutkimuksessa analyysia ohjaava teoria on malli maanpuolustussuhteesta, jonka avulla pyritään teoriaohjaavalla sisällönanalyysillä jäsentämään eri toimijoiden kokemuksia ja näkemyksiä maanpuolustussuhteesta ja tätä kautta ymmärtää reservistä eroamista ilmiönä. Maanpuolustussuhde on jäsenyys, jonka perusteella voidaan tutkia ja tarkastella kunkin yksilön suhdetta maanpuolustukseen¹²². Teoriaohjaava malli on valittu tutkimukseen, koska tutkijan esikäsitys aiheesta on muodostunut teorian pohjalta ja puhdas induktiivinen päättely on vaikeaa. Toisaalta ei ole haluttu valita teorialähtöistä analyysitapaa, koska kyse ei niinkään ole aikaisemman tiedon testaaminen, vaan halutaan jättää mahdollisuuksia aineistosta syntyville uusille näkemyksille.¹²³

Laaja pohja-aineisto mahdollistaa tyypittelyjen, luokittelujen tai teemoittelun tekemisen mielekkäästi. Monessa kohtaa haasteeksi saattaa muodostua Tuomen ja Sarajärven mainitsema tutkimuksen keskeneräisyys¹²⁴, jolla tarkoitetaan sitä, että vaikka tutkija on kuvannut ja tehnyt analyysinsä huolella, ei tutkija ole kyennyt tekemään mielekkäitä johtopäätöksiä, vaan tyytyy esittelemään vain järjestettyä aineistoa. Tämä on riskinä erityisesti laaja-alaisella aineistolla, jolla luokittelu itsessään on aikaa vievä tehtävä. Tutkielmassa käytetty aineisto on laajuudeltaan useita satoja sivuja litteroituja haastatteluita sekä uutistekstejä. Aineiston järjestäminen on ollut ajoittain haastavaa, erityisesti johdonmukaisuuden säilyttäminen järjesteltäessä tekstejä pitkällä aikavälillä.

3.5 Aineiston kuvailu

Tässä tutkielmassa käytettävä haastatteluaineisto on alun perin koottu Maanpuolustuskorkeakoulun TAHTO -projektia varten, jonka tarkoituksena oli tutkia maanpuolustustahtoa. Aineisto on osa kokonaisuutta, jossa on tutkittu useiden eri ryhmien suhtautumista maanpuolustukseen. Aineisto on koottu teemahaastatteluilla kolmen eri tutkijan toimesta. Haastattelut on järjestetty täydennyspalveluksen aikana yksilöhaastatteluina sekä

---

¹²¹ Tuomi & Sarajärvi 2018 s.109

¹²² Kosonen 2019 s.59.

¹²³ Tuomi & Sarajärvi 2018 s.110

¹²⁴ Tuomi & Sarajärvi 2004. s. 105

yhtenä neljän hengen ryhmähaastatteluna. Aineistosta 27 haastattelua on nauhoitettu ja litteroitu. Kaksi haastattelua perustuu haastattelijan muistiinpanoihin.

Haastateltavat ovat iältään noin 20 - 40 -vuotiaita miespuolisia täydennyspalvelusta suorittavia. Maantieteellisesti haastateltavat olivat eri puolilta Suomea, painottuen pohjoisempaan osaan. Maantieteellinen painottuminen johtuu haastattelupaikasta Kuopion pelastuslaitoksella, jossa järjestettiin osa täydennyspalveluksien kursseista. Poliittisilta kannoiltaan haastateltavat edustivat eniten vihreitä ja vasemmistoliittoa, joskin ylivoimaisesti suurin ryhmä olivat ne, jotka eivät halunneet ilmaista kantaansa tai eivät samaistuneet mihinkään puolueeseen. Aineiston on laadultaan ja hajoavuudeltaan riittävän laaja, eikä otos vaikuta olevan polarisoitunut johonkin tiettyyn ryhmään.

Kyseessä oleva aineiston hankintatapa, eli jo kerätyn haastatteluaineiston käyttö, saattaa aiheuttaa sekä negatiivisia että positiivisia vaikutuksia tutkijan toimintaan. Usean tutkijan keräämä aineisto mahdollistaa monipuolisemman lähestymiskannan tutkittavana olevaan asiaan, kuin yksittäisen henkilön keräämä haastatteluaineisto. Aineistosta onkin havaittavissa jossain määrin kunkin haastattelijan mielenkiinnon kohteisiin keskittyminen, vaikka käytössä on sama haastattelurunko. Tämä kuitenkin lisää aineiston monipuolisuutta verrattuna tilanteeseen, jossa yksittäinen haastattelijä suorittaa kaikki haastattelut. Toinen edistävä tekijä muiden tutkijoiden keräämässä materiaalissa on, ettei esimerkiksi haastateltavan ulkonäkö tai olemus luo minkäänlaisia ennakkoluuloja, vaan haastattelumateriaali on ikään kuin neutraalimpaa. Kääntöpuolena tässä on kuitenkin, että haastattelussa vallitseva tunnelma ja nonverbaalinen viestintä jää kokonaan tutkijalta saavuttamatta. Haastattelunauha yhdessä litteroidun haastattelutekstin kanssa auttoi kuitenkin saavuttamaan riittävällä tasolla haastateltavan sanoman.

Haastattelumateriaali on saatu tutkijan käyttöön sekä litteroituna että äänitiedostoina. Tutkimusmateriaali on kokeneiden tutkijoiden keräämää, jolloin sitä voidaan pitää todennäköisesti laadukkaampana, kuin mikäli haastattelut olisi suorittanut aloitteleva tutkija. Haastatteluaineisto on opinnäytetyön laajuuteen nähden erittäin iso, eikä siitä ole tutkimusta tehdessä mahdollista hyödyntää täysipainoisesti kaikkia ulottuvuuksia ja kysymyksiä, vaan tutkimus on pyritty rajaamaan ensimmäisessä luvussa mainittuihin seikkoihin. Materiaali sinällään antaisi mahdollisuuden myös laajempaan käyttöön, mikä on varsin tyypillistä laadulliselle materiaalille¹²⁵.

---

¹²⁵ Alasuutari 2011, s 86

Tutkijan osallistumattomuus haastattelutilanteisiin on pyritty huomioimaan tutkimusta tehdessä. Tilanteessa, jossa tutkija on itse toteuttanut ja litteroinut haastattelunsa, tulee materiaali tutkijalle tutuksi jo sitä työstettäessä. Tähän ongelmaan on tutkimusta tehdessä pyritty vastamaan aineiston moninkertaisella lukemisella ja kuuntelulla, sekä kaksinkertaisella tyypittelyllä ja luokittelulla.

Tutkimuksen toinen aineisto koostuu julkisuudessa käydystä keskustelusta reservistä eroamisesta. Aineistolla pyritään tuomaan esille toinen näkökulma reservistä eroamisen ilmiön tarkasteluun eronneiden omien näkemysten rinnalle. Sen avulla pyritään tuottamaan tutkimukselle aineistoon liittyvää triangulaatiota¹²⁶. Joukkotiedotusaineiston tarkoitus on mahdollistaa tutkimuksessa reservistä eroamisen tarkastelu nimenomaisesti yhteiskunnallisena ilmiönä, ei ainoastaan eronneiden kokemusmaailman tarkasteluna.

Aineisto on kerätty Retriever -mediaseurantaohjelmalla vuosien 2017-2019 aikana mediassa ilmestyneistä uutisista käyttämällä hakusanoina ”täydennyspalvelu*” ja ”reservi* ero*”. Haun tuloksena saaduista uutisista ja artikkeleista on eroteltu pois selkeästi asiaan liittymättömät tai vain vähäisesti liittyvät artikkelit. Useissa eri lehdissä samalla otsikolla ja samalla päiväyksellä julkaistuista uutisista mukaan on otettu vain yksi otsikko kohden. Näin saatu aineisto on analysoitu haastatteluaineistosta erillään käyttäen induktiivista sisällönanalyysia. Aineisto koostuu pääosin suurimpien päivälehtien, Ylen sekä paikallislehtien uutisoinnista.

Uutisoinnin kohteena ovat useimmiten reservistä eronneiden kokemukset ja näkemykset tai yhteiskunnassa julkista tai järjestöjen sananvaltaa käyttävien henkilöiden julkiset esiintymiset tai kannanotot ilmiöstä tai ilmiön keskiössä olevista reservistä eroavista. Näiden lisäksi uutisointi koski tietyiltä osin ilmiön ympärillä olevia, kuten reservistä eronneiden läheisiä.

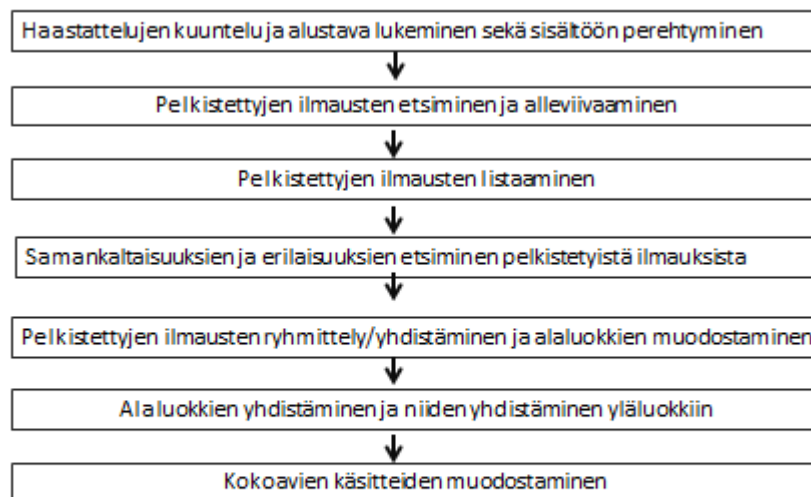
3.6 Aineiston analyysi

Aineiston analyysissa käytettiin laadullisessa tutkimuksessa varsin yleistä analyysimenetelmää, sisällönanalyysia. Sisällönanalyysi jaetaan laadullisessa tutkimuksessa useimmiten aineistolähtöiseen, teorialähtöiseen ja teoriaohjaavaan. Tässä tutkimuksessa käytettiin teoriaohjaavaa sisällönanalyysia. Teoriaohjaavassa analyysissa ei sitouduta teorialähtöisen analyysin tapaan esimerkiksi testaamaan teoriaa, vaan siitä voidaan luoda

---

¹²⁶ Tuomi & Sarajärvi 2018 s.166

uutta, vahvistavaa tai muuttavaa käsitystä. Teoriaohjaavan analyysin perinteen mahdollistamana aineiston yläluokaksi on valittu teoriaperustan mukaiset luokat, mutta alaluokat on johdettu aineistolähtöisesti.¹²⁷ Perusteet teoriaohjaavan sisällönanalyysin valinnalle on esitetty metodologia -luvussa. Analyysin vaiheet on kuvattu alla olevassa kuvassa.

KUVA 3 Teoriasidonnaisen analyysin eteneminen¹²⁸

Haastattelumateriaalia on käytetty myös tutkija Jarkko Kososen väitöskirjan materiaalina.¹²⁹ Vaikka myös maanpuolustussuhteen malli tutkimuksen teoriaksi on otettu samasta väitöskirjasta, pyritään kehäpäätelmän mahdollisuutta välttämään useammallakin eri tavalla. Yksi näistä tavoista on tiedostaa vallitseva tilanne, joka jo itsessään ohjaa tutkijaa. Teorialähtöisen analyysitavan valinnalla pyritään välttämään liian tiukkaa sitoutumista teoriaan ja mahdollistamaan myös teorian ulkopuolelta nousevat havainnot. Tarkoituksena ei siis ole todistaa mallia oikeaksi tai vääräksi. Tutkimuskysymyksillä vaikutetaan myös tutkimuksen suuntautumiseen ja laadulliselle tutkimukselle ominaisesti eri tutkijatkin tiedon tulkitsijana usein päätyvät erilaiseen lopputulokseen. Tavoitteena on pidettävä hypoteesittomuutta, jotta tutkijan oletukset eivät rajoittaisi tutkimusta.¹³⁰

¹²⁷ Tuomi & Sarajärvi 2018, s.133

¹²⁸ Mukailtu Tuomi & Sarajärvi 2018

¹²⁹ Kosonen 2019

¹³⁰ Eskola & Suoranta 1998 s.19–20

Laadullisessa tutkimuksessa tutkijalla ja tutkimusprosessilla on merkittävä osuus tulosten saavuttamisessa. Tämä antaa syyn kuvata tutkimusprosessin ja analyysin etenemistä vaiheittain ja avata tutkijalle merkittäviä seikkoja tutkimuksen teon aikana. Tutkimuskirjallisuudessa korostetaan eritoten laadullisen tutkimuksen kohdalla tutkimuspäiväkirjan pitoa ja sen käyttöä apuvälineenä tutkimusselosteen laatimisessa ja jopa osana tutkimusta.¹³¹

Haastatteluaineiston analysointi oli monivaiheinen työ. Haastatteluaineiston analyysi aloitettiin perehtymällä aineistoon usean kuukauden ajanjaksolla syksyllä 2018 kuuntelemalla sekä lukemalla haastatteluaineisto kertaalleen. Ensimmäisessä vaiheessa ei pyritty keräämään yksittäisiä havaintoja, vaan tarkoitus oli muodostaa kattava kokonaiskuva tutkittavan ilmiön kokonaisuudesta. Ensimmäisellä perehtymiskierroksella pyrittiin myös korvaamaan sitä menetystä, joka syntyy sekundääriaineiston aiheuttamista katkoksesta, eli siitä, ettei tutkija itse ole suorittanut haastatteluja tai ollut paikalla, kun haastatteluja on tehty. Valmiina ollut aineisto vaati siis tutkijan erityisen paneutumisen aineistoon.

Haastatteluaineiston ollessa useiden eri tutkijoiden keräämää, eivät kaikki haastattelut ole toistensa kaltaisia, vaan tietynlaista varianssia kysymystenasettelussa ja painotuksissa esiintyy. Tämä vaihtelevuus rikastaa aineistoa ja tuo esille monia seikkoja, joita ei saman haastattelijan eri haastatteluissa ilmene. Tämä on kuitenkin omiaan vaikeuttamaan analyysin vaatimaa luokittelua. Toisen haasteen aineiston käytettävyydelle asetti se, että kun aineisto on jo kerätty, ei tutkijalla ole mahdollisuutta esittää tutkittavalle joukolle lisä- tai tarkentavia kysymyksiä, vaan on tyydyttävä materiaaliin sellaisenaan. Tätä haastetta kuitenkin kompensoi materiaalin suuri laajuus ja moninaisuus.

Seuraavassa vaiheessa aineisto luettiin läpi toiseen kertaan. Toisessa vaiheessa aineistosta ruvettiin etsimään ilmiön kannalta mielenkiintoisia ilmaisuja, merkitysyksiköitä ja suorittamaan aineiston redusointia eli pelkistämistä. Kaikki haastattelut luettiin toistamiseen merkiten niihin samalla alustavia luokitteluita merkityksellisistä aiheista. Työ tehtiin paperille tulostetuille haastatteluille, erilaisia värikoodauksia käyttäen, joka auttoi tutkijaa hahmottamaan niin työn määrää ja vaihetta, kuin helpottamaan lukemista ja havainnointia.¹³²

Työn osittain mekaanisesta ja ajoittain puuduttavasta luonteesta johtuen kaikkiaan yli kolmen kymmenen haastattelun lukeminen ajoitettiin pidemmälle jaksolle, eikä päivässä edes pyritty

---

¹³¹ Hirsjärvi ym. 2004 s.248

¹³² Tuomi & Sarajärvi 2018 s. 122

lukemaan yli kahta haastattelua. Tämä aiheutti positiivisia tuloksia työn laadussa ja keskittymisessä, mutta vaikeutti samanaikaisesti johdonmukaisuutta työskentelyssä ja aineiston tulkinnassa. Aineiston toinen lukeminen syvensi kuvaa aineistosta ja loi alustavia kategorioita.

Haastatteluaineiston seuraava käsittelykerta oli toisen kierroksen alustavien merkintöjen avustamana kolmas lukukerta, jonka yhteydessä aiemmin havaitut ja uudelleen nousseet sekä kokonaan uudet merkitysyksiköt siirrettiin luennan yhteydessä taulukkoon ja niille luotiin pelkistetyt ilmaukset. Ilmauksia korjattiin useaan kertaan jälkikäteen aineistoa analysoidessa vastaamaan paremmin alkuperäistä ilmaisua. Seuraavana vuorossa oli pelkistettyjen ilmauksien pohjalta aineiston klusterointi, eli ryhmittely ja alaluokkien muodostaminen¹³³. Alaluokkia muodostettiin aineistolähtöisesti pelkistettyjen ilmausten pohjalta ryhmittelemällä ja yhdistelemällä. Luokittelu tai teemoittelu oli ensimmäisessä vaiheessa ontuvaa ja tuloksena oli erittäin suuri määrä erilaisia alaluokkia, jotka olivat osin rinnakkaisia ja päällekkäisiä. Luokkia yhdisteltiin myöhemmässä vaiheessa mielekkäämpien luokkien muodostamiseksi. Alaluokat yhdistettiin tässä vaiheessa teorian mukaisiin yläluokkiin.

Haastatteluaineiston analyysiä jatkettiin käsitteellistämällä aiemmin jäsennellyä tietoa. Tämän abstrahoinnin tarkoitus oli erottaa tutkimuksen kannalta oleellinen tieto¹³⁴. Tavoitteena analyysissä oli etsiä ja yhdistää yksittäisten informanttien käsityksiä ja tarkastella niitä riittävän etäältä ja selvittää niitä yhdistävää maailmankuvaa. Tavoitteena ei kuitenkaan ole etsiä ja määritellä tyypillisiä tapauksia, sikäli kun se edes olisi mahdollista, vaan koittaa ymmärtää ilmiön taustalla vallitsevia erilaisia motiiveja ja käsityksiä ilmiön eri ulottuvuuksista.

Joukkotiedotusaineiston analyysin ensimmäisessä vaiheessa tarkasteluun valikoitui 58 erillistä uutisaineistoa. Valittu aineisto luettiin kertaalleen ennen tarkemman analyysin tekemistä yleiskuvan muodostamiseksi. Toisella lukukerralla aineistosta poimittiin tutkijan mielestä mielenkiintoisia ilmaisuja ja merkityksiä. Tämän vaiheen kuluessa iso osa aineistosta karsittiin tutkimuksesta pois. Karsinnan syynä oli päällekkäisyys aiemman analysoidun materiaalin kanssa tai aineiston mielenkiinnottomuus tutkimuksen kannalta. Analysoitavaan aineistoon jätettiin karsinnan jälkeen 33 artikkelia, eli lähes puolet ensimmäisen vaiheen artikkeleista karsiutui edellä mainituista syistä pois.

---

¹³³ Tuomi & Sarajärvi 2018 s. 124.–125.

¹³⁴ Tuomi & Sarajärvi 2018 s. 125

Kerätty aineisto analysoitiin käyttäen induktiivista sisällönanalyysiä. Toisin kuin haastatteluaineiston analyysissä, joukkotiedotusaineistoa analysoitaessa ei käytetty yhteisiä kokoavia yläluokkia, vaan luotiin aineistosta lähtöisin olevia luokkia. Joukkotiedotusaineisto oli muodoltaan haastatteluaineistosta eroavaa, eikä lähtökohdiltaan niin kiinteässä yhteydessä maanpuolustussuhteen käsitteeseen kuin haastatteluaineisto. Myös joukkotiedotusaineistosta nousi osittain samanlaisia teemoja kuin haastatteluaineistosta, erityisesti eroamiseen johtaneiden syiden osalta. Tuloksissa eri aineistojen analysoituja tietoja pyrittiin yhdistämään aina silloin kun aihe sen mahdollisti.

Joukkotiedotuksen aineisto analysoitiin haastatteluaineiston jälkeen ja haastatteluaineiston analyysissä syntynyttä oppia päästiin hyödyntämään joukkotiedotuksen analyysissä, vaikka analyysi olikin lähtökohdiltaan erilainen analyysitavan vaihtuessa. Joukkotiedotusaineiston analyysissä mielekkäisiin alaluokkiin ja pääluokkiin päästiin huomattavasti nopeammin kuin haastatteluaineistossa, johtuen luonnollisesti myös aineiston vähäisemmästä määrästä, mutta yhtä lailla tutkijan kehittymisestä tutkimuksen teon aikana. Joukkotiedotusaineiston luokittelun lopputuloksia on esitelty tuloksia käsittelevän luvun yhteydessä.

4 TULOKSET

4.1 Reservinkarkureita ja pyssyleikeistä aikuistuneita - julkisen keskustelun näkemyksiä ilmiöstä

”Vaikuttaakin siltä, ettei kaikilla reservistä siviilipalvelukseen siirtyneillä ole puhtaita jauhoja pussissaan. Nämä henkilöt eivät ansaitse arvostustamme.”

- Puolustusministeri Jussi Niinistö 2017

Joukkotiedotuksen aineiston analyysillä on tutkielmassa tarkoitus luoda pohja reservistä eroamisen yhteiskunnalliselle ulottuvuudelle ja auttaa näin omalta osaltaan selvittämään päätutkimuskysymystä. Lisäksi se luo toisenlaisen näkökulman lähestyttävään ilmiöön. Toisin kuin myöhemmissä luvuissa haastattelumateriaalissa esille nousevat yksilön oikeudet ja velvollisuudet, joukkotiedotuksen aineistossa korostuu erityisesti yksilön velvollisuudet, joista tärkeimpänä asevelvollisuuden sekä maanpuolustusvelvollisuuden teemat. Kun haastateltavat usein painottivat haastatteluaineistossa yksilön oikeuksia velvollisuuksien yläpuolelle, korostuu mediassa monessa kohtaa erityisesti yksilön velvollisuudet yhteiskuntaa kohtaan. Toisaalta taas monessa julkisessa uutisoinnissa esiintyvistä tarinoista, jotka käsittelevät reservistä eroavia henkilöitä, esittelevät haastattelujen tapaan reservistä eronneen yksilön näkökulmaa.

Joukkotiedotusaineiston analyysin tarkoituksena oli nostaa esille eri näkökulmia käsiteltävään ilmiöön kuin pelkästään reservistä eronneiden omat näkemykset, ja näin luoda ilmiön tarkasteluun syvyyttä. Aineistoa analysoitaessa muodostui aineistosta yhteensä kuuteen eri pääluokkaa, joiden kautta pyrittiin erittelemään tuloksia ja nostamaan ilmiön kannalta kiinnostavia teemoja esille. Aineisto luokiteltiin selittäviin, kritisoiviin, arvioiviin, tukeviin, ymmärtäviin ja kehittäviin. Luokittelua ei sinällään pyritty jakamaan positiivisiin ja negatiivisiin tai puolesta ja vastaan - kategorioihin, vaan kritiikki saattaa sisältää sekä eroamisen kritiikkiä, että vallitsevan järjestelmän kritiikkiä eronneiden taholta.

Aineisto jakautui pääsääntöisesti kolmen tyyppisiin artikkeleihin. Ensimmäinen artikkelityyppi oli reservistä eronneiden kokemusten esittely ja reservistä eronneiden päästäminen ääneen. Näissä tapauksissa käsiteltiin myös usein suoraan syitä reservistä eroamiseen, jota käsitellään seuraavassa alaluvussa. Ilmiön kokonaisuuden tarkastelun

kannalta yhtä lailla mielenkiintoista tarkasteltavaa kohdetta edustivat myös kaksi muuta tyyppiä, jotka olivat reservistä eroamisen kritiikki ja vastavuoroisesti ilmiön puolustaminen, johon sekoittuu myös vallitsevan järjestelmän kritiikkiä. Erityisesti jälkimmäisten tarkasteleminen haastatteluaineiston rinnalla auttaa syventämään näkemystä reservistä eroamisesta isommassa viitekehyksessä ja ymmärtämään sen yhteiskunnallista vaikuttavuutta ja hyväksyttävyyttä.

Julkisessa keskustelussa ilmiötä on useasti arvioitu mittasuhteiltaan pieneksi. Jos eroajien määrää suhteuttaa kaikkien reserviläisten muodostamaan kokonaisuuteen, ollaan laskutavasta ja vuodesta riippuen tekemisissä promillen, tai promillen kymmenosien äärellä. Ilmiö on kuitenkin saanut lukumäärää suuremman merkityksen sen linkittyessä vahvasti yleiseen asevelvollisuuteen ja maanpuolustustahtoon. Lisäksi ilmiön merkitystä korostaa sen mahdollinen pinnan alla oleva osuus; mikäli nyt reservistä eronneet osoittautuvatkin vain jäävuoren huipuksi, voiko reservi olla aidosti uhattuna?

”Määrät ovat toistaiseksi olleet maltillisia, eivätkä eroajat muodosta uhkaa Suomen puolustukselle. Tilanteeseen suhtaudutaan kuitenkin vakavasti.” - YLE, 2017-01-24

”Suomessa on paljon ihmisiä, joille asevelvollisuusjärjestelmä on rakas ja tärkeä asia. Toiminta, jonka nähdään suuntautuvan sitä vastaan, kuohuttaa mieliä, eikä tämä ole ensimmäinen kerta.” - YLE, 2017-01-23

Ilmiön saamat mittasuhteet julkisessa keskustelussa vaikuttaisivat perustuvan juuri asevelvollisuuskeskusteluun itsessään. Reservistä eroavien suhtautumista asevelvollisuuteen on käsitelty ensimmäisessä luvussa. Yhteiskunnallisena kokonaisuutena asevelvollisuuskeskustelu linkittyy myös isoihin vallitseviin yhteiskunnallisiin diskursseihin, kuten tasa-arvoon ja turvallisuus- sekä uhkakäsityksiin. Reservistä eroamisen aiheuttamaa tunnekuohua sekä sen saamaa julkisuutta mediassa saattaakin selittää eroamisen esille tuomat haasteet erityisesti asevelvollisuuteen liittyvissä isoissa kysymyksissä. Näitä kysymyksiä ovat esimerkiksi sukupuolten välinen epätasa-arvo asevelvollisuuskysymyksessä ja Puolustusvoimien kyky vastata kansalaisten mielissä uusiin uhkakuviiin.

Julkisen keskustelun keskiössä on ollut erityisesti kritiikki reservistä eroamista kohtaan. Kritiikkiä ovat saaneet osakseen niin eronneet itsessään, kuin eroamisen mahdollistava järjestelmä. Voidaan tulkita, että epäilystä ovat erityisesti herättäneet eroavien motiivit.

Täydennyspalvelus on mielletty epäilyttäväksi ja kyseenalaiseksi tavaksi ja leimaantunut erityisesti asevelvollisuuden välttelyksi. Suurimman näkyvyyden lausunnoilleen on saanut silloinen puolustusministeri Jussi Niinistö, joka arvosteli kärkevästi reservistä eronneita maanpuolustuskurssin avajaisissa:

”Minun on vaikea nähdä, että sadat reserviläiset olisivat varusmiespalveluksen suorittamisen jälkeen kokeneet sellaisen eettisen herätyksen, että aseellinen palvelus yhtäkkiä olisi vastoin heidän vakaumustaan. Vaikuttaakin siltä, ettei kaikilla reservistä siviilipalvelukseen siirtyneillä ole puhtaita jauhoja pussissaan. Nämä henkilöt eivät ansaitse arvostustamme”- Ilkka, 2017-01-29

Niinistön kommentteista nousseesta kohusta on noussut keskusteluun julkisuudessa myös reservistä eroamisen muut puolet. Ilman Niinistön kommentteja ilmiö ei välttämättä olisikaan kasvanut nykyisiin mittoihinsa ainakaan julkisessa keskustelussa. Arvailun varaan jää kommenttien merkitys reservistä eronneiden määrään ja kommenttien merkitys eroamis päätökselle. Ministerin lausuntoja tuskin voidaan pitää tärkeänä syynä reservistä eroamiselle, mutta on kenties kiihdyttänyt päätösten toimeenpanoa eronneiden keskuudessa.

Puolustusministeri Niinistön lausunnot ovat saaneet julkisessa keskustelussa myös tukea. Toisena merkittävänä ja yhtä provokatiivisena ilmiön kritisoijana julkisesta keskustelusta erottuu reserviläisliiton toiminnanjohtaja Olli Nyberg. Myös Nybergin lausunnot, joista muun muassa reservistä eronneiden vertaaminen rintamakarkureihin on aiheuttanut paheksuntaa julkisuudessa ja reservistä eronneiden keskuudessa. Reservistä eronneiden vertaamista rintamakarkureihin on pidetty keskustelussa epäonnistuneena. Keskustelussa esiin nousee erityisesti valinnan laillisuus ja näkökulma siitä, että siviilipalveluksen olisi voinut valita myös asepalveluksen sijaan.

”En koe olevani mikään rintamakarkuri. Eivätkä reservikieltäytyjät ole mikään uhka puolustusvoimille. Olisinhan minä voinut mennä suoraankin sivariin.”- YLE, 2017-01-24

”Päivityksessä rinnastui laillinen tapa suorittaa asepalvelus ja sotilaskarkuruus, josta esimerkiksi jatkosodan aikana rangaistiin jopa teloituksella. Vertauksen on ilmeisesti tarkoitus olla loukkaava ja ihmisiä halventava, ja sen voi sellaiseksi tulkita”- Helsingin Sanomat, 2017-01-13

Keskeisin julkisuudessa esitetty kritiikki kohdistuu nimenomaan reservistä eronneiden motiivien arviointiin. Ratkaisuja arvostellaan itsekkäinä ja ainakin moraalisesti kyseenalaisin perustein tehdyiksi. Suoraan valittu siviilipalvelus harvemmin kohtaa yhtä voimakasta kritiikkiä, vaikka suoraan siviilipalvelukseen hakeutuvista vain kolmannes hakeutuu palvelukseen aatteen perusteella, vaikka kyseessä on lakisääteinen edellytys¹³⁵. Täydennyspalvelukseen hakeutuvat vaikuttaisivat kohtaavan kovempaa kritiikkiä yhtä lailla laillisesta ratkaisustaan. Julkisuudessa arvostelu ei rajoitu ainoastaan edellä mainitulle valtakunnallisen keskustelun tasolle, vaan myös yksityiset henkilöt mielipidekirjoituksissaan kokevat ilmiön ja eroamisen kielteiseksi ilmiöksi.

”En pysty ymmärtämään näitä ihmisiä. Me olemme sentään armeijan käyneitä ja sotilasvalan vannoneita” Pohjalainen, 2017-01-25

”On käsittämätöntä, miksi moinen järjestelmä [täydennyspalvelus] on luotu. Mikäli joku ei halua maata puolustaa, menköön jo alun perin siviilipalvelukseen tai merten taa.” - Forssan Lehti, 2017-07-05

Kenties ilmiön kritiikki tai asevelvollisuuden ja sen suorittamisen yleinen velvoittavuus yhteiskunnassa on saanut myös useat reservistä eronneet salaamaan päätöksensä. Myös haastattelumateriaalissa joillakin eronneilla puheena ollut ilmiö siitä, ettei omasta eroamispäätöksestä ole juurikaan kerrottu, on esillä myös julkisuudessa. Osassa joukkotiedotusaineistoa kerrotaan kuinka osa haastatelluksi pyydytyistä ei suostu kuvaamiseen tai antamaan omalla nimellään lausuntoja asian herättämien tunteiden johdosta. Osa eronneista pelkää tiedosta olevan haittaa itselleen.

”Minulla on yrittäjänä sen verran asiakkaita, etten halua, että leimaudun missään sivariksi. En halua yhdistyä siihen millään tavalla” - HS Viikko, 2019-07-26

”Hän ei ottaisi puheeksi ratkaisuaan huomattavasti vanhemman ihmisen kanssa. - Ikäiseni eivät pidä minua rintamakarkurina. Ajat muuttuvat. Kaveripiirissäni on paljon samanhenkisiä.” - Savon Sanomat, 2017-01-17

Voidaankin nähdä, että osa kansasta ei pidä laillista menettelyä täydennyspalvelukseen hakeutumisesta moraalisesti oikeutettuna. Tämä aiheuttaa reservistä eroaville painetta salata

---

¹³⁵ Kallunki 2015 s.105

päätöksensä. Julkinen keskustelu kuitenkin jakautuu kahteen leiriin, joista toinen tukee tai ymmärtää reservistä eronneita. Erityisesti voimakkaat julkisuudessa olleet lausunnot reservistä eroamista vastaan ovat luoneet myös vastareaktion, jossa vastustetaan yksilön ratkaisujen tuomitsemista vaillinaisin perustein.

”On kuitenkin vaarallista kehottaa olemaan kunnioittamatta tiettyä osaa kansasta valintojen perusteella, joihin heillä on lain mukaan oikeus.” - Helsingin Sanomat, 2017-01-25

”Sitä paitsi vapaassa maassa reserviläisellä on oikeus tehdä valintansa vapaasti lain suomalla tavalla”. - Helsingin Sanomat, 2017-01-25

Kiiwas julkinen keskustelu vuonna 2017 silloisen puolustusministeri Jussi Niinistön johdolla ja siitä seuranneen kohun jälkeen julkisen keskustelun intensiteetti on laskenut. Vuonna 2019 puolustusministeriksi valittu Antti Kaikkonen on ottanut huomattavasti hillitymmin kantaa reservistä eroamiseen. Kaikkonen ei tuomitse eronneita, mutta on tulkittavissa, että hän pitää ilmiötä itsessään negatiivisena, vaikkakin vähäisenä, arvioiden seuraavasti:

”Jokaisella on varmasti omat syynsä. Esimerkiksi reserviläisen vakaumus on saattanut aidosti muuttua suhteessa aseelliseen palvelukseen. En halua lähteä spekulimaan syitä” - HS Viikko, 2019-07-26

”Nykyisillä täydennyspalveluksen suorittavien pienehköillä määrillä en näe suurta huolta asevelvollisuusjärjestelmän uskottavuuden kannalta. Tilanne olisi toinen, jos täydennyspalvelukseen hakeutuisi runsaasti nykyistä enemmän reserviläisiä” - HS Viikko, 2019-07-26

Julkinen keskustelu onkin alkuvuoden 2017 jälkeen ollut pääsääntöisesti reservistä eronneiden kokemusten ja täydennyspalveluksen esittelyä. Julkaistut artikkelit ovat keskittyneet etsimään syitä reservistä eroamiselle, sekä pyrkineet esittelemään ilmiötä yksilöiden ja heidän kokemuksensa ja maailmankuvansa kautta. Hieman keskustelua on herättänyt myös siviilipalveluslain uudistus, jossa tasattiin eroja eri ikäryhmien kohtelussa täydennyspalvelusvelvollisiksi määrättyjen paluusta takaisin reserviin ennen täydennyspalveluksen aloittamista¹³⁶. Voidaan kuitenkin todeta julkisen keskustelun hiipuneen samaan tahtiin eroavien määrän vähentyessä huippulukemista. Mahdollinen käänne

---

¹³⁶ HE 294/2018

eroajien määrässä tai muu ilmiöön vaikuttava tapahtuma saattaisi kuitenkin nostaa keskustelun takaisin pinnalle.

4.2 Vapautta ja vastuuta - yhteiskunnallisia näkemyksiä

“Kun meillä on tällanen juttu tässä tällanen Suomi niin se on, kokee olevansa jotenkin osa sitä ja se on ihan hyvä juttu.”

Miksi tutkia reservistä eronneiden näkemyksiä yhteiskunnasta? Kohdejoukon näkemysten tutkimisella ja erittelyllä tuodaan esille se, miten kohdejoukko näkee yhteiskunnan ja yhteiskuntajärjestelmän rakentuvan. Tätä voidaan pitää oleellisena tekijänä yksilön arvojen ja niiden kautta ratkaisujen muodostumisen motiiviksi. Lisäksi on ollut yhtenä tutkijan mielenkiinnon kohteena, yhdistääkö jokin tietty yhteiskunnallinen näkemys reservistä eroavia. Tutkittavan joukon näkemyksiä yhteiskunnasta ja sen puolustamisesta on eritelty ja paneuduttu erityisesti niihin näkemyksiin, jotka tutkijan mielestä ovat merkityksellisiä reservistä eroamisen kontekstissa. Reservistä eronneiden suoriin lainauksiin ei ole tässä tai myöhemmissä luvuissa merkattu ikää tai muutakaan tunnistetietoa, koska tutkijan mielestä esimerkiksi informantin ikä saattaisi aiheuttaa lukijassa tarpeettomia ennakko-oletuksia, eikä toisaalta eri käsiteltävien osa-alueiden näkemysten välille ole tarpeellista luoda lainauksia yhdistävää tunnistetta kuten numeroa kuvaamaan tiettyä haastateltua.

Vaikka taustalla on ollut vaikuttamassa maanpuolustussuhteen malli, eivät kaikki näkemykset yhteiskunnasta ole tarkasteltavissa puhtaasti mallin kehyksessä käsitteellä ”kiinnittyminen yhteiskuntaan ja valtioon” tai ”kokemus valtiosta puolustamisen arvoisena”, vaan ne limittyvät muiden kehystävien ja keskiössä olevien tekijöiden kanssa. Tämä ei sinällään vähennä niiden arvoa tai käytettävyyttä, varsinkaan kun kyseessä on ollut nimenomaisesti teoriaohjaava, ei teoriasidonnainen analyysi, joka yrittäisi todistaa teorian oikeaksi. Näkemyksiä tulkittaessa on pyritty myös keskittymään päätutkimuskysymykseen, eli siihen, miksi reservistä erotaan. Ääneen lausuttujen syiden lisäksi apukysymyksillä ja niihin vastaamalla on pyritty tuomaan esille niitä taustalla vaikuttavia tekijöitä, jotka voisivat toimia niin tiedostettuina kuin tiedostamattomina tekijöinä reservistä eroamiselle.

On toki sanomattakin selvää, että reservistä eroavat eivät ole mikään homogeeninen joukko, vaan suhtautuminen moniin asioihin, niiden joukossa yhteiskuntaan ja sen puolustamiseen vaihtelee suuresti. Tässä tutkimuksessa keskitytään erityisesti yhteiskuntaan, eikä niinkään

valtion puolustamiseen. Syy tähän löytyy ensisijaisesti siitä, että reservistä eroavat vaikuttavat pitävän erityisesti yhteiskuntaa puolustamisen arvoisena, ei niinkään valtiota ja esimerkiksi sen rajoja. Merkittävä osa tosin vaikuttaisi Suomen tapauksessa mieltävän yhteiskunnan ja valtion synonyymeinä toisilleen. Mitään tietynlaista tyyppiä reservistä eroavan yhteiskuntasuhteesta on mahdotonta rakentaa, vaikka tietyt asiat usein toistuvatkin. Tässä luvussa on tarkasteluun nostettu erilaisia muotoja ja kokemuksia yhteiskuntasuhteesta erittelemättä niiden esiintymisen yleisyyttä, kuten laadullisessa tutkimuksessa on tapana. Joidenkin tutkimusoppaiden mukaan abstraktiotasoa tulisi nostaa niin kauan¹³⁷, että yhtenäisiä, koko aineistoa koskevia tulkintoja voidaan tehdä. Tällainen menettely ei tässä viitekehyksessä ole mielekäs, koska silloin menetetään oleellisilta osin niitä monenlaisia näkemyksiä, joita reservistä eroavat omaavat yhteiskunnasta ja sen puolustamisesta. Samalla ollaan vaarassa kadottaa niitä ääneen lausumattomia syitä, jotka johtavat reservistä eroamiseen. Tavoitteena ei siis kaikissa tapauksissa ole muodostaa poikkeuksettomia sääntöjä havaintojen äärimmäisellä pelkistämällä. Toisaalta liian ympäröityjä ja relativistisia näkemyksiä on pyritty myös välttämään.

Reservistä eroavien yhteiskuntasuhdetta käsitellään tässä useista näkökulmista ja suunnista. Ensimmäisenä tarkastelun kohteena on reservistä eroavien näkemykset yksilön suhteesta yhteiskuntaan. Esimerkkinä tällaisesta suhteesta voidaan pitää käsitystä yksilön oikeuksista ja velvollisuuksista. Toinen yhteiskunnallinen tarkastelun kohde on reservistä eroavien suhde asevelvollisuusjärjestelmään ja sen vastinparina palkka-armeijaan tai muihin vaihtoehtoisiin puolustusratkaisuihin sekä tasa-arvoisuuden ongelmaan. Asevelvollisuusjärjestelmää haastatellut lähestyvät niin omakohtaisten kokemusten, kuin periaatteellisten näkemyksien näkökulmasta. Seuraava tarkasteltava kokonaisuus on puolustamisen motiivit, eli maanpuolustussuhteen mallin mukaan kokemus puolustettavista asioista, joihin liittyy myös kokemus sodan oikeutuksesta. Näitä tarkastellaan niin ääneen lausuttuina seikkoina, kuin tekstistä tulkittuina motiiveina. Tarkastelun alla reservistä eronneiden yhteiskuntasuhteessa on myös suhde sotilasliittoihin.

Kuten jo aiemmin todettiin, on aineiston pohjalta selvää, että reservistä eroavilla on moninaisia näkemyksiä lähes kaikista seikoista, niin myös suhteesta yhteiskuntaan. Analyysin pohjalta on kuitenkin mahdollista nostaa useita ilmiöön vaikuttavia seikkoja. Suhteessa yhteiskuntaan tarkastellaan ensimmäisenä aineistosta nousseita seikkoja yksilön oikeuksista ja

---

¹³⁷ Esim Alasuutari 2011 s.42

velvollisuuksista. Oikeuksien ja velvollisuuksien tarkasteluun on käytetty molempia, niin haastattelu- kuin joukkotiedotuksen aineistoja.

Liberaali, tarkemmin sanottuna sosiaaliliberaali, näkemys yhteiskunnasta vaikuttaisi olevan yleinen reservistä eroavien keskuudessa oikeuksien ja velvollisuuksien kontekstissa. Valtion rooli nähdään yleisesti yksilöä hyödyttävänä taustavoimana, mutta vapautta omiin valintoihin pidetään suuressa arvossa. Tämä näyttäytyy esimerkiksi oikeudessa suorittaa asepalvelus siviilipalveluksena, tai myöhemmässä vaiheessa täydennyspalveluksena. Toisaalta ase- ja siviilipalvelus nähdään myös vahvasti yksilön vapautta rajoittavana tekijänä, josta pitäisi päästä kokonaan eroon.

”Että sulla on oikeus puolustaa omaa maatas, jos haluat. Ne ei oo että ”pakko on nyt mennä”. Se on vähän niin ku ku sanot että ”vapaa maa” niin eikö siellä nyt pidä olla vapaus ajatella ja sitten toimia kuten haluaa. Miten laki antaa myöten. Mutta sen lain pitäis antaa myöten että sä saat puolustaa sitä maatas jos haluat. Sitä ei kielletä että ”et saa puolustaa”. Mutta ei myöskään sitä sitä että ois pakko.”

Yksilön oikeudet korostuvat haastattelumateriaalissa velvoitteiden sijaan. Oikeuksiksi koetaan vahvasti hyvinvointiyhteiskuntaan yleisesti liitetyt oikeudet, erityisesti terveydenhuolto ja koulutus, sekä perustuslaissa turvattuja kansalaisoikeuksia, kuten sananvapaus ja sivistykselliset oikeudet, kuten koulutus sekä oikeus sosiaaliturvaan ja yhdenvertaisuuteen.¹³⁸ Velvollisuuksia ei nimetä kovinkaan laajalti, vaikka yksitäisinä velvollisuuksina tunnustetaan muun muassa oppivelvollisuus ja asevelvollisuus. Yhteiskuntaa kohtaan nähdään ennen kaikkea velvollisuus verojen maksuun, jota pidetään monin paikoin erityisen tärkeänä. Verojen maksun tärkeyden velvollisuutena voidaan nähdä linkittyvän hyvinvointivaltion ylläpitoon, jossa verottamalla kerättävä tulo on julkishallinnon tulonlähteenä keskeinen.

”Enemmän mä oon niitten oikeuksien puolella kyllä, mut niin. Mut tavallaan niittenkin pitäis olla jossain tasapainossa. Tietty verojen maksuvelvollisuus, sehän on nyt ihan selvä homma. Mut en mä hirveesti muita velvollisuuksia, et sun on pakko tehdä muuta ku maksaa veroja ja ylläpitää tätä systeemiä.”

¹³⁸ mm. Suomen perustuslaki §6, §12, §16 §19

Velvollisuuksista erityisesti asevelvollisuus tai osittain myös sille alisteinen siviilipalvelus nähdään ongelmallisena. Vaikka asevelvollisuus joissain tapauksissa nähdäänkin palkka-armeijaa parempana ratkaisuna - joskin useimmiten taloudellisin perustein - Suomen puolustuksen järjestämiselle, ei se silti vaikuttaisi nauttivan instituutiona samankaltaista hyväksyttävyyttä tai arvostusta kuin väestön valtaosan silmissä, jossa vajaa kaksi kolmesta kannattaa nykyistä, ainoastaan miehille suunnattua asevelvollisuutta¹³⁹. Yhtenä laajana yhteiskunnallisena kipupisteenä asevelvollisuudessa nähdään epätasa-arvo naisten ja miesten välillä. Reservistä eroavat korostavat monessa kohdassa yhteiskuntasuhteessaan tasa-arvon tärkeyttä, jo monet kokevat sen olevan ristiriidassa asevelvollisuuden kanssa.

”Mut se on myös et se ei oo lähtökohtasesti oikein et vain miessukupuolta edustavat, et heillä on tämmönen asepalvelus suoritettavana ja naisilla ei.”

”...siinä mä nään kyllä aika lailla ison epäsuhdan siinä, noissa oikeus-velvollisuus-jutuissa. Että kun se on vaan miehille tää armeija”

Tasa-arvon ongelman lisäksi reservistä eronneille asevelvollisuudessa ongelmia tuottaa järjestelmän pakollisuus ja sen aiheuttama vapauden rajoittaminen. Vapauden käsite aiheuttaa tietynlaista ristivetoa, koska vapaus kyllä katsotaan puolustamisen kohteena olevaksi arvoksi, ja toisaalta samaan aikaan asevelvollisuuteen perustuvan puolustusratkaisun nähdään kaventavan (yksilön)vapautta. Vapaaehtoisuuteen perustuva palvelus nähdään monesti hyvänä ratkaisuna.

”silti ku miettii sitten ihan tätä yleistä asevelvollisuussysteemiä, et kuinka se edelleenkin polkee ihmisoikeuksia.”

”Että se ois ylipäätään tämmönen suomalainen hyvinvointivaltio niin, koska se on säilyttämisen arvonen, niin ois se myös ikään ku puolustamisen arvonen sitten. Että, no se yksilönvapaus on aika tärkeä juttu. Sitä ei kuitenkaan kaikkialla oo.”

”ja sitten tämä armeija vapaaehtoseksi. Että saa käydä jos haluaa mutta mitäpä sitä kieltämään ihmisiä. Jos on niin saa mennä mutta ei pakoteta ketään. Ja se on nyt ihan naurettavaa että pistetään vankilaan sen takia että kieltäydytään aseista. Mikä rikos se on? Raiskauksesta saat pienemmän tuomion.”

---

¹³⁹ MTS 2018 s. 31

Kokemukset asevelvollisuuden suorittamisesta eli varusmiespalveluksesta jakoivat haastateltujen mielipiteitä. Moni haastatelluista ei kokenut järjestelmää ja siellä oloaan miellyttävänä itselleen. Osalla kokemukset kuitenkin olivat päinvastaisia ja he olivatkin viihtyneet palveluksessa. Palveluksessa viihtyminen tai viihtymättömyys ei näin ollen kattavasti toimi selityksenä reservistä eroamisen ilmiölle, vaikka vaikuttaakin olevan pieni osatekijä ilmiön selittäjänä.

”Missään nimessä armeijaa en kokenu omaks paikaks tai en siellä viihtyny ja siellä jatkuvasti mietinkin sitä että vaihtaisinko sivariin kesken.”

”armeijassa kyllä oli just ylipäättään nuo tommoset vahvat hierarkiat ja se auktoritäärinen, tämä käskemismalli mikä siellä esimerkiksi oli, niin se oli hyvin ahdistavaa minun mielestä.”

” Sehän on hirveen pieni aika tuo perusasevelvollisuus. Itä olin sotilaspoliisina. Mukavaa oli kun missäkin, Keuruulla oltiin.”

Kansalaispalvelus sen sijaan saa laajalti myönteisen vastaanoton reservistä eroavilta. Kansalaispalveluksesta ei määritellä tarkasti, mutta sen oletetaan olevan molempia sukupuolia koskeva palvelus, joka sisältää aseellisen ja aseettoman vaihtoehdon. Toisaalta kansalaispalvelus kohtaa yhtä lailla saman pakollisuuden ongelman kuin varusmiespalvelus tai siviilipalvelus. Kansalaispalveluksesta ei myöskään haluta muodostaa raskaudeltaan samanlaista taakkaa yksilölle kuin perinteisistä palvelusmuodoista.

”Hyvää se [kansalaispalvelus] varmaan tekis mutta ehkä se ei sillä lailla ihan pakollinen sais olla kuitenkaan. Hyötyä näkisin siitä kyllä olevan. Hyvin vaikee sanoo että kuinka se pitäis olla. Toisaalta kyllä ja toisaalta ei. Että mielellään en silleen pakotus-, ja sillä lailla velvollisuusjuttuihin lähtis.”

”Ni ehkä nyt viikko on aika vähän siihen mutta jonkinlainen muutaman viikon mittanen kurssi just jotain kansalaispalvelusta ja tämmöstä ni se vois olla hyvä. Kaikilla ois jonkinlainen käsitys, yleishyödyllisiä kansalaistaitoja ja sitte ehkä jonkinlainen käsitys mitä kriisitilanteessa vois sattua tai tehdä.”

Oikeuksia ja velvollisuuksia tarkasteltaessa päädytään reservistä eroavien osalta hyvin samankaltaisiin tuloksiin Jarkko Kososen väitöskirjan kanssa¹⁴⁰. Huomioitavaa on, että Kososella on tutkimuksessaan tutkittavana ryhmänä myös alun perin siviilipalveluksen valinneet. Vertailtaessa tuloksia muihin tutkimuksiin¹⁴¹ voidaan todeta, että näkemykset oikeuksista ja velvollisuuksista reservistä eronneiden keskuudessa eivät juuri vaikuttaisi poikkeavan yhteiskunnan valtavirrasta, lukuun ottamatta asevelvollisuutta, jossa mielipiteet vaikuttaisivat olevan melko eriytyviä koko väestöön verrattaessa. Tilastollisia johtopäätöksiä tai vertailuja tilastollisiin tutkimuksiin ei kuitenkaan aineiston pohjalta ja valitulla tutkimusmenetelmällä ole syytä tehdä.

Seuraava kiinnostava tieto reservistä eroavien yhteiskuntasuhdetta tutkiessa oli kysymys puolustuksen oikeutuksesta ja kohteesta. Mitä siis halutaan puolustaa, jos ylipäänsä halutaan? Puolustuksen oikeutuksen pohtiminen linkittyy osittain myös vallitseviin uhkakuviin, joita käsitellään seuraavassa alaluvussa. Suoraa mandaattia aseelliseen puolustukseen ei aina oltu valmiina antamaan, vaan ajoittain kyse oli uhkakuvasidonnaisesta tilanteesta. Kaiken kaikkiaan on luonnollista, ettei monimutkaisiin ja moniulotteisiin kysymyksiin ole tarjolla yksinkertaisia ratkaisuja. Haastateltujen joukossa oli jakautumista jo perustavanlaatuisen kysymysten kohdalla, kuten siinä tuleeko Suomea ylipäänsä puolustaa. Osa haastatelluista näki, ettei valtio ole lainkaan puolustamisen arvoinen, toisten pitäessä puolustamista tärkeänä. Syyt puolustuksen tarpeettomaksi arvioimiseen olivat ainakin pasifistinen tahto välttää sotaa ja taistelua ylipäänsä, sekä toisaalta osittain luottamukseen linkittyvä näkemys siitä, ettei puolustustaistelu tuottaisi haluttua lopputulosta. Myös oman hengen uhraaminen sotatoimissa valtion puolesta koetaan mahdottomana tekona.

”Ei ei ei ei ei ei ei. Mie en pystyis oikein semmosta tilannetta nykyään miettimään jossa kaks valtiota jotka on olemassa ois riidassa ja toinen vaan sanois että ”myö hyökätään vaikka työ ette puolustais”. Ei sellasta tilannetta oo. Ei kukaan ammu ensimmäisenä rakettia, tai siis ilman että toinen ois valmiina ampuun takasin. Ei siinä ois mitään järkee.”

”Mutta sitten mä oon myöskin pohtinu tätä että puolustaminen, että kannattaako sitä puolustamista tehdä? Silleen saattaa kuulostaa järjettömältä mutta se antautumisenkin on vaihtoehto. Jos kattoo historiassakin. Koska sillon ei mikään tällanen niin sanottu sähkölaitos, vesilaitos tai tällaset, sairaalat ei tuhoudu. Ihmishenkiä ei menetettäis. Siinä vaihtuis korkeintaan se valtio tai se hallinto mutta ihmiset kumminkin saattais jatkaa”

¹⁴⁰ Kosonen 2019 s. 107–109.

¹⁴¹ mm. Tallberg ym. 2017, Helkama 2015 ja Taloudellinen tiedotustoimisto TAT ja T-Media OY 2018

”No tässä aletaan mennä siihen että minä koen että niitä ei kovin paljon ole enää sitten. Tässä pitäis tulla tän maan puolustus mutta minulla on yks elämä ja minä aion elää sen itselleni. En mene ammuttavaksi jos venäläiset tulevat rajan yli. Vanha sanonta että parempi on elävä koira kuin kuollut leijona.”

Yhteiskunnassa puolustamisen arvoiseksi reservistä eroavat kokivat erityisesti vallitsevan yhteiskuntajärjestyksen, erityisesti hyvinvointivaltion, puolustamisen sekä ihmisten puolustamisen. Maa-alueen puolustamista pidettiin kyllä tärkeänä, mutta se vaikutti jäävän toissijaiseksi edellä mainittujen rinnalla. Hyvinvointivaltion puolustaminen näyttäytyy monilta osin hyvin samalla tavalla kuin muissa viimeaikaisissa maanpuolustustahtoa ja maanpuolustussuhdetta tarkastelleissa tutkimuksissa¹⁴². Ihmisten ja erityisesti läheisten puolustaminen koettiin läheiseksi tarpeeksi ja oikeutukseksi väkivallan tekemiseen.

”Oman perheeni puolesta. En mä nyt heidänkään puolesta haluais kuolla mutta ennemmin sen puolesta kun tän valtion.”

”Nyt lähtee ehkä vähän sivuraiteille mutta en minä itteeni niin patrioottisena että sen isänmaallisuuden takia pitäis puolustaa. Mutta kumminkin sitten Suomessa pitää puolustaa ylipäätänsä ihmisarvoa. Ja no sitten jos mennään lähemmäs yksilöä niin sitten lähimmäisiä tietysti. Ja sitten tätä koko hyvinvointiyhteiskuntaa.”

Läheisten puolustaminen liittyyne ihmisillä jo evolutiiviseen perustaan, mutta hyvinvointivaltion ja valtion yksilölle tarjoamien hyötyjen linkittyminen sen puolustamiseen on maanpuolustustahdon tutkimuksen näkökulmasta keskeinen havainto. Aineiston perusteella sen sitominen sotilaalliseen maanpuolustuksen turvaamiseen ja sen edellytyksiin kuitenkin ontuu, koska myös reservistä eronneet ja näin sotilaallisen lähestymistavan hylänneet ovat edelleen laajalti valmiita hyvinvointiyhteiskunnan puolustamiseen ja näkevät sen puolustamisen arvoisena. Erityisesti näin vaikuttaisivat ajattelevan ne, jotka ovat eronneet reservistä muista kuin aatteellisista syistä. On toki myös huomioitava, etteivät kaikki reservistä eronneet suinkaan olleet valmiina luopumaan aseellisesta puolustuksesta. Hyvinvointiyhteiskunnan puolustaminen vaikuttaisi näin ollen yleisesti kannatettavalta sekä sotilaallisesti, että pasifistisemmin orientoituneilta yksilöiltä. Vaikka hyvinvointiyhteiskunta ja maanpuolustuksen linkittyminen ilmiönä on mielenkiintoinen, ei sen merkitys reservistä

---

¹⁴² esim. Kosonen 2019, Jalkanen 2019

eroamisen ilmiölle vaikuttaisi olevan kovinkaan merkityksellinen, olkoonkin että eräs haastateltu nosti eroamisen osasyiksi hallituksen tekemät leikkaukset.

Suomalaisen kulttuurin puolustaminen nähtiin myös useissa yhteyksissä tärkeäksi. Tärkeäksi koettiin esimerkiksi suomalaisen luonnon puolustaminen. Suomen valtio itsessään erillisenä entiteettinä ei juuri noussut aineistosta esille, vaan haastateltujen havainnot keskittyivät kenties kysymyksenasettelusta johtuen eniten erittelemään yksittäisiä tekijöitä. Yksilöityjen seikkojen käsittely ei tietenkään poista kokonaisuuden arvostuksen mahdollisuutta ja myös valtion puolustamista itseisarvona puoltavia lausuntoja esiintyi.

”Suomi niin kun se tällä hetkellä on, se on itseisarvonen. Se on erilainen kun Ruotsi, se on erilainen kun Viro. Se on siinä mielessä hyvä.”

Suhde sotilasliittoihin jakaa haastateltujen mielipiteitä. Pohjoismainen yhteistyö kerää useaan otteeseen kannatusta ja sotilasliitto esimerkiksi Ruotsin kanssa nähdään potentiaalisena vaihtoehtona kasvattaa turvallisuutta ja ehkäistä konflikteja Pohjolan alueella. Naton jäsenyyttä taas vaikuttaisi kiistanalaisemmalla kuin pelkästään Pohjoismaiden kanssa tehtävä yhteistyö, mutta sillekin löytyy kannattajakuntansa. Sotilasliitot nähdään niin turvallisuusympäristöä vakauttavina, kuin toisaalta epävakauden mekanismien aiheuttajina. Lisäksi sotilasliittojen pelätään vaikuttavan myös suoraan yksilöön.

”Yks syy miks mä on täällä on et mä en suostu olemaan missään raaka-ainesodissa jossain Suomen ulkopuolella koskaan minkään liiton takia.”

Suhtautuminen sotilasliittoihin vaikuttaisi olevan vähintäänkin samankaltainen MTS:n tutkimuksien kanssa¹⁴³, joten sotilaallinen liittoutuminen tai liittoutumattomuus sinällään ei tässä tarkasteltuna vaikuttaisi olevan tärkeä kysymys. Tällainen vertailu tilastolliseen materiaaliin saattaa kuitenkin johdattaa väärille poluille, sillä aineistosta on havaittavissa useammassa kohtaa sotilasliitoilla olevan yksilöille vaikutusta reservistä eroamiselle. Tätä ulottuvuutta tarkastellaan tarkemmin viidennessä alaluvussa.

---

¹⁴³ esim. MTS 2018

4.3 Sisäistä ja ulkoista - uhkakuvat ja luottamus

”Venäjä, Venäjä, Venäjä”

- *Puolustusministeri Jyri Häkämies 2007*

Suomalaisten kokemia uhkia on tutkittu 2010 -luvulla runsaasti. Erityisesti Jarno Linnéll on tutkinut uhkakuvia niin väitöskirjassaan *Suomen uhkakuvapolitiikka 2000-luvun alussa*, kuin myöhemmin julkaistuissa kirjoissaan yhteistyössä muiden tutkijoiden kanssa. Tässä tutkielmassa käytetty haastatteluaineisto sisältää runsaasti erilaisia näkemyksiä Suomea uhkaavista seikoista. Vaikka tutkimuksen tarkoitus ei itsessään ole kartoittaa reservistä eronneiden uhkakuvia, ovat uhkakuvat aineistoa analysoidessa osoittautuneet merkittäväksi tekijäksi ja käsiteltävän arvoiseksi asiaksi reservistä eroamista ilmiönä tutkittaessa. Uhkakuvat ovat osa maanpuolustussuhteen mallia ja jo itsessään tutkimisen arvoinen kohde. Nyt tehdyssä tutkimuksessa painopiste on ollut löytää nimenomaisesti reservistä eroamista selittäviä tai sivuavia näkemyksiä uhkakuvista.

Reservistä eroamista tutkittaessa on luonnollista tarkastella uhkakuvia sotilaallisesta näkökulmasta. Kuitenkin kun tavoitteena on ilmiön laajempi ymmärrys, on syytä tarkastella myös muita uhkakuvia ja turvallisuutta ylipäättänsä laajan turvallisuuskäsityksen ja kokonaisturvallisuuden viitekehyksissä. Sotilaallista uhkaa on tavattu tarkastella yksinkertaisella kaavalla, jossa uhka on yhtä kuin kyky kertaa tahto tai aikeet¹⁴⁴. Tästä on lukuisia muunnelmia, joista laajaa turvallisuutta käsitellessä esimerkiksi Linnéll ja Iloniemi määrittelevät uhkaa kaavalla toteutumisen todennäköisyys kertaa vaikutukset kertaa mahdollisuus¹⁴⁵. Käytettiinpä mitä tahansa mallia, voidaan todeta, että uhkakuvat ovat monilta osin sidottuja aikaan ja paikkaan, oli ympäristötekijänä sitten viereinen valtio tai vaikka oman lähiön sosioekonominen tilanne.

Uhkan ja turvallisuuden määritelmät eivät ole kumpikaan yksiselitteisiä. Uhkakuvat ovat tapa tehdä politiikkaa ja toisaalta perustuvat viimekädessä yksilön tuntemukseen siitä, mikä häntä uhkaa. Koetulle uhkalle ei siis välttämättä ole minkäänlaista todellisuus pohjaa. Turvallisuuden määritelmätkin vaihtelevat uhan poissaolosta ja uhan hallinnasta aktiiviseen toimintaan uhan torjumiseen. Turvallisuus voidaan nähdä myös arvona ja siihen liittyvät eettiset ja moraaliset pohdinnat ovat nousseet yhtä tärkeämmäksi osaksi

¹⁴⁴ mm. Nokkala 2014, Linnéll 2017

¹⁴⁵ Linnéll & Iloniemi 2018 s. 21

turvallisuuskeskustelua.¹⁴⁶ Turvallisuus voidaan jakaa myös sisäiseen ja ulkoiseen turvallisuuteen, joka on varsinkin maanpuolustuksen kontekstissa perusteltu jako, vaikka nykyisessä muuttuvassa turvallisuusympäristössä sisäinen ja ulkoinen turvallisuus linkittyvät yhä tiiviimmin toisiinsa¹⁴⁷. Viralliset uhkakuvat määritellään Valtioneuvoston selontekomenettelyissä ja julkaistaan ulko- ja turvallisuuspoliittisena selontekona sekä puolustuselontekona. Näiden jo vuosikymmenien ajan erilaisissa muodoissa julkaistujen virallisten uhkakuvien voidaan olettaa ohjaavan myös kansalaisten ajattelua merkittävässä määrin.¹⁴⁸

Reservistä eroavien uhkakuvia tutkittaessa aineistoa luokiteltiin kahteen pääluokkaan; sisäisiin ja ulkoisiin uhkakuviin. Jaon voisi ajatella noudattelevan myös karkeasti sotilaallisen ja muiden uhkakuvien jakoa perinteisen turvallisuuskäsityksen hengessä, jossa asevoimilla valmistaudutaan vastaamaan lähinnä valtakunnan ulkopuoliseen uhkaan, joka toki edelleen tänä päivänä on Puolustusvoimien ensimmäinen päätehtävä¹⁴⁹. Poikkeuksen tähän jaotteluun kuitenkin luo terrorismin ja ilmastonmuutoksen kaltaiset uhkakuvat, joita ei sinällään voi jakaa ulkoisiksi tai sisäisiksi uhkakuviksi, vaan ovat luonteeltaan universaaleja. Vaikkei terrorismia voidakaan lähtökohdiltaan pitää varsinaisesti ulkoisena uhkana, mielletään se myös reservistä eronneiden keskuudessa useimmiten ulkoapäin tulevaksi uhkakuvaksi. Sisäiset uhkakuvat olivat ennemminkin laajaan turvallisuuskäsitykseen ja kokonaisturvallisuuden kenttään liittyviä uhkakuvia, kuten sisäisen koheesion mureneminen ja ääriajattelun lisääntyminen. Reservistä eronneiden uhkakäsitysten tarkastelulla oli tavoitteena päästä jäljille reservistä eroamiseen vaikuttavista tekijöistä ja niiden tekijöiden taustalla vaikuttavasta ajatusmaailmasta. Informanttien näkemykset vaihtelivat uhkien kohdalla laajasti, mutta kokonaisuutena aineisto tarjoaa laajan repertuaarin uhkakuvia ja niiden selityksiä.

Sisäinen turvallisuus nähdään reservistä eronneiden keskuudessa osittain epävakana ja muutoksen tilassa olevana. Osa eronneista pitää tuloerojen kasvua merkittävänä yhteiskunnan vakautta häiritsevänä tekijänä ja näkee luokkaerojen kasvun viime aikoina vaikuttaneen yhteiskunnan sisäiseen koheesioon ja sitä kautta yksilöiden ja yhteiskunnan turvallisuudentunteeseen. Edellä mainittujen tekijöiden kasvun katsotaan vaikuttavan myös syrjäytymisen lisääntymiseen, mitä pidetään huolestuttavana ja turvallisuutta haittaavana ilmiönä. Kansakunnan jakautuminen aiheuttaa voimakasta huolta osassa haastateltuja.

¹⁴⁶ Linnell & Iloniemi 2018 s. 15.

¹⁴⁷ mm. Linnell & Rantapelkonen 2017, Linnell & Iloniemi 2018

¹⁴⁸ Linnell & Iloniemi 2018 s.71 – 73

¹⁴⁹ Laki Puolustusvoimista 2§

”Ääriajattelun lisääntyminen varmasti ja semmosen kansallisen dialogin kuivuminen kasaan, mikä on ihan selvästi tapahtunu. -- Kaikenlainen tämmönen vihamielisyyden ja viholliskuvien lisääntyminen ja sitten taas sopusuhtaisen keskustelun katoaminen on todellinen ilmiö mitä on tapahtumassa ja minun mielestä se on tosi pahasti tätä kansakunta täällä hetkellä kahtia. Tai ei edes kahtia vaan todella moneen osaan.”

Sisäisten- ja ulkoisten uhkakuvien sekoittuminen näkyy myös syrjäytymistä koskevissa diskursseissa. Ulkoiseksi uhaksi usein mielletty terrorismi ja julkisten paikkojen väkivaltaiset iskut ja niihin linkittynyt maahanmuuttokeskustelu kytkeytyvät nykyaikana myös yhtä lailla sisäisiin uhkiin, erityisesti edellä mainittuun taloudelliseen ja osittain siitä johtuvaan sosiaaliseen syrjäytymiseen. Terrorismi näyttäytyykin yhtä lailla sisäisenä, kuin ulkoisena uhkana.

”Onhan siis mahdollista että minkä tahansa ääriliikkeen edustajat tekee iskun, mutta jos kattoo mitä Suomessa on ollu kouluiskuja, ostoskeskuspommituksia niin niissä on ollu aina valkoihonen suomalainen mies joka sen tekee.”

”kaikki ne rikolliset ja terroristithan vois olla täällä Suomessa ihan alunperinkin”

Edellisissä kappaleissa mainitut sisäiset uhkakuvat ja yhteiskunnassa lisääntyvä segregaatio¹⁵⁰ ja sen luomat uhkakuvat linkittyvät jossakin määrin myös hyvinvointivaltioteemaan. Luokkaerojen kasvun sekä yhteiskunnallisen hajaantuneisuuden katsotaan olevan ainakin osittain seurausta oletetusta hyvinvointivaltion alasajosta. Edellisessä luvussa käsitellyn hyvinvointivaltion olemassaolon tärkeyden voidaankin katsoa vaikuttavan myös uhkakuvien muodostumiseen. Tulo- ja varallisuuserojen kasvun katsotaan vaikuttavan negatiivisesti yhteiskunnan turvallisuuskehitykseen ja lietsovan sisäisten uhkien kasvua.

”Ja kyllähän jos toisella on kymmenen kertaa isommat tulot ku jollain joka sinnittelee köyhyysrajalla niin sit se arki on tosi erilaista ja sit siinä saattaa just nimenomaan tulla konflikteja, tai tuleekin melkein väistämättä konflikteja tommosten ryhmien välillä sitten.”

Edellä mainitut sisäisen turvallisuuden huolenaiheet vaikuttaisivat olevan hyvin pitkälti samoilla linjoilla viranomaisten tuottamien lähteiden kanssa, joista tärkeimpänä sisäisen

---

¹⁵⁰ ks. esim Kortteinen & Vaattovaara 2015

turvallisuuden tilaa käsittelevät Sisäministeriön *Sisäisen turvallisuuden strategia 2017* ja *sisäisen turvallisuuden selonteko 2016*, sekä toisaalta esimerkiksi Linnéllin ja Iloniemen¹⁵¹ sekä Linnéllin ja Rantapelkosen¹⁵² uhkakuvia käsittelevän kirjallisuuden kanssa. Tutkimuskysymysten näkökulmasta merkittäviä havaintoja on kuitenkin nostettavissa siitä, miten sisäisen turvallisuuden uhkakuvat vaikuttavat maanpuolustustahtoon, ja sitä kautta reservissä pysymiseen. Suoranaisesti sisäisistä uhkakuvista ei ole analyysin perusteella johdettavissa syitä tai kannustimia reservistä eroamiselle, mutta hyvinvointiyhteiskuntaan kiinnittyvä näkemys puolustettavien asioiden tärkeydestä vahvistuu myös sisäisiä uhkia analysoitaessa.

”Että tyhmään se toisaalta on jos on kaikki viety ja ei vaan oo töitä missään ja joka tyytyy vaan siihen kohtaloonsa ja häviää pois ku että yrittäis tehdä jotain asian eteen. Sillon varmasti rikollisuus nousee, päihteiden käyttö nousee. Kyllähän nää periaatteessa on maanpuolustukseenkin kytköksissä”

”Mutta sanotaan nyt että joku työtön juoppo tuolla, niin tuskin se kokee sitä kovin niin että ”lähdempä tästä puolustamaan”. Se päättää vaan mennä, että ”haenpa lisää kaljaa ja juon nyt kun tuli sekasorto vielä lisäksi”.”

Sisäiset uhkakuvat eivät vaikuta olevan pääosassa, eikä aineistosta nouse suoranaisia selittäviä tekijöitä selvittäessä vaikutuksia reservistä eroamisen ilmiöille. Kuitenkin on huomattava, että osa informanteista pitää sisäisiä uhkia merkityksellisempinä kuin ulkoisia uhkia. Uhkakuvien vaikutus turvallisuuden tuottamiseen ja turvallisuusajatteluun ja niiden kautta turvallisuuden ratkaisujen kehittämiseen ja toimeenpanoon on oleellinen¹⁵³. Tämä uhkakuvien prioriteetti saattaa olla taustalla vaikuttamassa eri turvallisuusratkaisuihin.

Ulkoisia uhkakuvia tarkastellessa ensimmäinen miellelyhtymä on luultavasti useimmille sotilaalliset uhkakuvat. Vaikka sotilaalliset uhkakuvat ovatkin keskeisessä roolissa ulkoisista uhkista puhuttaessa, nousevat aineistosta esille useasti myös terrorismi eri muodoissaan ja erityisesti ympäristöuhkat ja niihin osittain kytkeytyvä siirtolaisuus ja maahanmuutto sekä suurvaltapolitiikka ja talous. Eri uhkakuvat linkittyvät toisiinsa ja muodostavat jossain määrin myös syy-seuraussuhteita esimerkiksi viimeisinä mainittujen suurvaltapolitiikan ja talouden osalta.

---

¹⁵¹ Linnéll & Iloniemi 2018

¹⁵² Linnéll & Rantapelkonen 2017

¹⁵³ mm. Linnéll & Iloniemi 2018 s.58 – 59

4.4 Vapaaehtoisuutta ja auttamista - Maanpuolustusvelvollisuus ja aseeton maanpuolustus

”Vaikka en tartu aseeseen, näen itseni isänmaallisena”

”No tällä hetkellä katsosin että mulla on jonkinasteinen velvollisuus turvata tätä siviiliyhdistyksen toimintaa.”

Maanpuolustus assosioituu ja kulminoituu useimmiten sotilaalliseen maanpuolustukseen ja esimerkiksi Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta mittaa perinteisesti maanpuolustustahtoa valmiudella vastata aseellisesti Suomeen kohdistuvaan hyökkäykseen. Reservistä eronneet ovat kuitenkin hylänneet aseellisen puolustamisen vaihtoehdon. Tämä on innoittanut tutkimaan, miten reservistä eronneet näkevät maanpuolustusvelvollisuuden toteuttamisen niin periaatetasolla kuin käytännössäkin. Tutkimuskysymyksen asettamisen motiivina on ollut halu nähdä reservistä eronneet maanpuolustuksen osallisina sekä selvittää niitä keinoja ja ajatuksia, joilla edellä mainittu voitaisiin tuoda lähemmäs käytäntöä. Maanpuolustussuhteeseen peilattaessa maanpuolustusvelvollisuuden ja aseettoman puolustuksen kysymykset koskettavat ennen kaikkea maanpuolustustoimijuuden ja maanpuolustusosaamisen alueita.

Tarkasteltavista ulottuvuuksista ensimmäinen on maanpuolustuksen tehtävänjako eli näkemykset siitä millainen rooli eri instansseilla ja toimijoilla maanpuolustuksen kentällä reservistä eroavien mielestä on. Tarkastelulla pyritään selvittämään tutkittavien näkemyksiä turvallisuustyön jakautumisesta ja mahdollisista siviilivarannon käytettävyyden kohteista. Kolmantena tarkastellaan turvallisuuden tuottamisen mahdollisuuksia niin yksilön kuin yhteisöjen ja viranomaistahojen tuottamana. Tällä tavoitteena on luoda kuvaa erilaisista aseettoman toiminnan vaihtoehdoista tuottaa turvallisuutta niin maanpuolustuksen kuin laajemmankin turvallisuuskäsityksen näkökulmasta.

Aseeton maanpuolustus siviilipalveluksen suorittaneiden kesken on lailla erotettu Puolustusvoimien johtamasta sotilaallisesta maanpuolustuksesta.¹⁵⁴ Näin ollen mahdollista poikkeusolojen tehtävää tai roolia reservistä eronneiden osalta ei voida liittää Puolustusvoimien tehtäviin eikä johdettavaksi. Erilaisia vaihtoehtoja siviilipalvelusmiesten käytettävyydestä on esitetty niin haastattelumateriaalissa eronneiden itsensä toimesta, kuin

---

¹⁵⁴ Siviilipalveluslaki 65a§

myös joukkotiedotuksen aineistossa esimerkiksi Reserviläisliiton toimesta. Aineistossa usein toistuvana tavoitteena monella eri toimijalla olisi siviilipalvelusmiesten hyödyntäminen jonkin turvallisuutta tuottavan viranomaisen ohjauksessa. Näin toteaa esimerkiksi Reserviläisliitto lausunnossaan;

”...siviilipalvelusta tulisi jatkossa kehittää vahvemmin asevelvollisuuslain hengessä niin, että mahdollisimman suuri osa siviilipalveluksen suorittaneista henkilöistä ja täydennyspalvelukseen myöhemmin hakeutuneista reserviläisistä sijoitettaisiin lain määräämien viranomaisten asettamiin tehtäviin ja, että näiden tehtävien suorittamista varten rakennettaisiin poikkeusolojen organisaatiot ja niitä myös kertausharjoituksenomaisesti harjoiteltaisiin ennakoon.”¹⁵⁵

Reserviläisliiton tavoittelema tila on kuitenkin toistaiseksi kaukana; nykytilanteessa siviilipalveluksen käyneitä eli myös reservistä eronneita ei sijoiteta millään tavalla asevelvollisten tietojärjestelmän kaltaiseen rekisteriin, joka mahdollistaisi siviilipalveluksen käyneiden tarkemman sijoittamisen johonkin poikkeusolojen tehtävään, vaan ainoastaan siviilipalvelusrekisteriin ja sitä kautta siviilivarantoon.¹⁵⁶ Aihe on ollut julkisuudessa esillä aiemminkin ja siitä on tehty esimerkiksi toimenpideoite eduskunnassa¹⁵⁷, joka ei kuitenkaan ole menestynyt. Osa haastatelluista reservineroajistakin kaipaisi konkreettisia sijoituksia.

”Eli tavallaan vaikka halukkuutta löytyis tämmöseen, vaikka justiin ruokajakoon, vedensaannin huolehtimiseen, tämmösiin oikeesti tärkeisiin juttuihin, niin sitä ei enää oo. Tätä kurssi ei valmista oikeestaan mihinkään. Et se on vaan semmosta yleistä kriinajan hallintaa, mutta mitään tehtävää ei anneta, että ’sinä oot se joka jakaa leipiä sillon kun kriisi on päällä’”

Tehtäviä koordinoivasta tahosta huolimatta osa julkiseen keskusteluun osallistuneista pitää oleellisempänä kuitenkin palveluksen vaikutuksen kohdistumista nimenomaan turvallisuuden kysymyksiin.

Keskeistä on, että niin siviilipalvelus kuin mahdollinen kansalaispalveluskin palvelevat yhteiskunnan kokonaisturvallisuutta.

---

¹⁵⁵ Metsäalan Ammattilehti 2017

¹⁵⁶ esim. Siviilipalveluksen kehittämistyöryhmä 2011 s.56

¹⁵⁷ Toimenpideoite TPA 20/2018 vp

Haastateltujen joukossa sitä vastoin on useita erilaisia näkemyksiä reservistä eronneiden käytöstä ja käytettävyydestä kriisiolosuhteissa aina vaativista tehtävistä lähimmäisten välittömään tukemiseen.

”Jos tulis kriisitilanne ja Suomeen hyökättäs niin kyllä mä uskon että osaisin olla hyödyks ja olla Suomelle avuks. Vaikka ihan johtotehtävissä, vaikka strategisissakin.”

”...jos tulee uhka tai kriisi niin sitten autetaan toisia, toimitaan ryhmissä.”

”No, sit jos se kriisi on päällä niin mitähän sitä sitten osais tehdä? No ainakin niitä kansalaistaitoja, että ei oo peukalo keskellä kämmentä. Että on talo jossa on puulämmitys, löytyy kyllä. On kaks varaavaa tulipesää, että sitten pärjää. Ja tällä tavalla sitten. Että jos se sitten pitkittyy niin on kuitenkin maanviljelijätaustaa sillä tavalla että pystys vaikka jotakin yrittää viljellä ja muuta. Että sen oman perheen läheiset sais selviämään tulevaisuuteen.”

Reservistä eronneet ovat valmiita toimimaan myös kriisitilanteissa maan puolustamisen hyväksi jollakin tapaa. Useat haastatellut eivät kuitenkaan osaa nimetä mitään erityistä tehtävää missä voisivat toimia, vaan tyytyvät ilmaisemaan tahtonsa yleisellä tasolla. Kukaan haastatelluista ei suoraan kieltäytynyt yhteiskunnan tukemisesta kriisiaikana, joten voidaan olettaa valtaosan reservistä eronneiden olevan halukkaita jonkinlaiseen toimintaan myös kriisin osuessa kohdalle. Osa reservistä eronneista nostaa haastatteluissa mahdolliseen tehtäväkenttään kriisiaikana esimerkiksi lääkinnällisen avun antamisen tai pelastustoimen auttamisen.

”Ensiapua ja tälleen. Kyllä sitä siinä pystyisin toimimaan ja olemaan mukana.”

”Et kyl mä itse, sitten vaikka väestönsuojelu tai sitten pelastusviranomaisen apuna toimin.”

Siviilivarantoon kuuluvien henkilöiden käyttö esimerkiksi lääkinnän ja pelastustoimen tai muiden haastavien ja erikoistumista vaativien tehtävien kohdalla nähdään kuitenkin esimerkiksi Työ- ja elinkeinoministeriön raportissa toimimattomaksi järjestelyksi. Mahdollisesta lisähenkilöstöstä saatavan hyödyn pelätään katoavan maallikoiden suureen opastustarpeeseen ammattihenkilöiden toimesta. Ruotsissa saadut kokemukset siviilipalvelusvelvollisten hyödyntämisestä pelastusalalla olivat negatiivisia.¹⁵⁸

¹⁵⁸ Siviilipalveluksen kehittämissuunnitelma 2011 s.55

Osa reservistä eronneista näkee auttamisen perustuvan nimenomaisesti vapaaehtoisuuteen. Tällä uskotaan olevan osallistavia vaikutuksia, kun henkilö itse pääsee päättämään siitä, millä tavoin osallistuisi mahdollisiin maanpuolustuksellisiin tehtäviin - laajassa mielessä käsitettynä - tai muihin yhteiskunnallisiin kriisiajan tehtäviin. Vaihtoehdossa jossa vapaaehtoisia käytettäisiin kriisiajan tehtävään, liittyy mukaan vahvasti myös kolmas sektori ja järjestötoiminta. Kansalaisjärjestöille on suunniteltu merkittävä rooli vapaaehtoisten osallistumisen koordinoinnissa erilaisiin tehtäviin liittyen¹⁵⁹.

”Varmaan vapaaehtoisuus että esimerkiksi joku lääkäri tai joku että jos se tietää ja se haluaa auttaa sillä tavalla siinä. Myös puhutaan kriisitilanteesta niin siinä varsinkin.”

Vapaaehtoisuus nousee teemana esille maanpuolustuksellisten tehtävien lisäksi myös suhteessa asevelvollisuuteen. Asevelvollisuuden ja poikkeusolojen tehtävien vapaaehtoisuudessa nähdään usein kuitenkin ongelmallisena resurssien riittävyys. Toisaalta turvallisuuden tuottamiseen liittyvät toimenpiteet nähdään yksilön osalta ennen kaikkea poliittisen toiminnan ja yleiseen mielipiteeseen vaikuttavilla teoilla ehkäistä ennalta kriisejä, ei niinkään konkreettisina toimina kriisiaikana. Osa reservistä eronneista liittyy monissa eri kohdissa yleisen ilmapiirin ja yhteiskunnallisen toiminnan osaksi maanpuolustusta ja näkee myös oman toimijuutensa maanpuolustuksen kentässä nimenomaisesti osana ilmapiirin edistämistä.

”Se turvallisuus ei välttämättä oo sitä että ollaan siellä reservissä valmiina puolustamaan maata konfliktin sattuessa. Kyllä mä näkisin että turvallisuus on, tai ennaltaehkäisyhän siinä on tärkeintä joka on aika usein poliittista. Ja siinä määrin, jos tältä näkökulmalta katotaan niin silloinhan periaatteessa poliittiset päättäjät ja poliittiset elimet on tärkeimpiä siinä turvallisuuden, turvaamisessa. Eli poliitikot ensi sijassa ehkä ja sitten ylipäätensä kansalaiset siinä että kaikkihan, yleismaallisesti sanottuna kaikkihan siitä vastuussa.”

”maanpuolustus on ihan kaikkien tehtävä siinä määrin että edistää ilmapiiriä maailmalla.”

”Mutta varsinaisesti mä en oo kuitenkaan koskaan kokenut et mun kuitenkaan ois, että kuitenkaan varsinaisesti haluisin lähteä poliittiseen toimintaan -- Et ehkä sitä kautta noi asiat

---

¹⁵⁹ Hovi 2017 s.38.

on joltain osin mun töitä ja tekemisiä vaikka mä en oookkaan miettiny niitä maanpuolustuksen kautta tähän asti”

Reservistä eronneiden toimijuuden tarkasteluun on syytä liittää myös henkilöiden osaamisen tarkastelu. Toisin kuin siviilipalveluksen alun perin valinneilla, on reservistä eronneilla hankittuna vähintäänkin varusmiespalveluksen tuoma osaaminen poikkeusolojen tehtäviin. On kuitenkin jo aiemmin mainituista syistä selvää, ettei tätä osaamista päästä täysimääräisesti hyödyntämään. Esteenä hyödyntämiselle ovat ensisijaisesti lainsäädännöllisiä, mutta myös henkilöiden tahtoon ja kykyihin liittyviä.

Reservistä eronneiden näkemyksiä omasta osaamisestaan tarkasteltaessa näkemykset jakautuvat useiden muiden kysymysten kaltaisesti hyvin laajalle alueelle. Yksi esiin nouseva näkemys osaamista tarkasteltaessa on riittämätön sotilaallinen osaaminen. Moni reservistä eronnut näkee oman osaamisen sotilaallisessa kontekstissa riittämättömäksi ja perustelee reservistä eroamisena osittain tällä osaamisvajeella. Nämä kuitenkin näkevät sotilaallisen osaamisvajeen olevan paikattavissa toimimalla muissa yhteiskuntaa tukevissa tehtävissä. Uskon puute omaan sotilaalliseen osaamiseen vaikuttaisi olevan jossain määrin yleistä, eikä suinkaan vain joidenkin satunnaisten yksilöiden poikkeus.

”Mä uskon että mä en pystyis tappamaan ihmistä edes konfliktitilanteessa. Täten mä olisin todella surkea sotilas ja mä mieluummin auttaisin esimerkiksi siviilihenkilöitä siinä että he pärjää. Ja sillen mä koen itten paljon tärkeemmässä tehtävässä, tai en sano, en vähättele muitten tehtäviä siinä mutta siis että tärkeimmässä tehtävässä ainakin omien arvojen kannalta ja itelleni.”

”Mä en kenties yksilönä oo paras sotilas ja mielelläni annan sen ehkä pätevämmille ihmisille, tehdä sitä maanpuolustusta”

”Mua koulutettiin kuskihommiin ja mä ite pelkään ajaa isompia ajoneuvoja ja mä kuitenkin ajan niitä”

Osaamattomuutta ei kuitenkaan voi pääsääntöisesti pitää selityksenä itse reservistä eroamisen ilmiölle, vaan lienee lähinnä yhdeltä kantilta asiaa tukeva seikka. Monet eronneet näkevät taitonsa kuitenkin soveltuvan paremmin muihin yhteiskunnan tukemisen muotoihin kriisitilanteessa, kuin siihen tehtävään joihin heidät on Puolustusvoimissa asevelvollisina

koulutettu. Tässäkin on kuitenkin löydettävissä eroavia näkemyksiä. Osa eronneista voisi nähdä itsensä vielä tulevaisuudessakin sotilaallisissa toimissa ja korostaa tietyn perusosaamisen pysyvyyttä. Näiden henkilöiden erojen syyt lienevätkin enemmän käytännöllisempiä kuin moraalisia, sillä usein taustalla vaikuttava tappamisen problematiikka ei näyttäydy puheenvuoroissa.

”Että pääsiskö sitä sitten vielä niin sanotusti, (--) mukaan sitten rytinään jos sitä vaaditaan. Kuitenkin onhan se koulutus käyty joskus aikanaan, ja varmaan vielä RK:nkin osaisin kasata jos tarvis.”

”Että jos sota syttys niin kyllä musta sinänsä pahalta tuntuis että en ois tekemässä siellä rintamalla.”

Reservistä eronneita ja täydennyspalveluksen suorittaneita ei kuitenkaan lain mukaan voida enää käyttää sotilaallisissa tehtävissä. Puolustusvoimat on ottanut kantaa siviilipalveluksen lainsäädäntöä valmisteltaessa siihen, että reserviin palaaminen olisi suoritettua täydennyspalveluksen jälkeen kuitenkin mahdollista¹⁶⁰. Tarkoituksena ei kuitenkaan olisi mahdollistaa kertausharjoitusten välttämistä siirtymällä edestakaisin eri palvelusmuotojen välillä, vaan mahdollisuus paluuseen olisi pääesikunnan kannanoton mukaan määrällisesti rajattu. Tällaisen lainmuutoksen merkitys olisi todennäköisesti pieni, mutta saattaisi vaikuttaa edellä mainittujen kaltaisiin reservistä eronneisiin, joilla vakaumus tai tappamisen eettiset ongelmat eivät ole tärkeimpiä kannustumia reservistä eroamiseen.

Eräs aineiston analyysistä esiin nouseva lähestyminen reservistä eroavien omaan rooliin kriisiaikana liittyy aseellisen palveluksen ja reserviin kuulumisen merkityksellisyyden vähäisyyteen ja tarpeettomuuteen. Nämä haastatellut kokevat reservissä olemisen merkityksettömäksi muiden tarpeellisempien vaihtoehtojen rinnalla.

”Niin, ihan oli sitten mies tai nainen niin mä nään sen hyödyllisempänä että käy vaikka just auttamassa vanhusten kodissa. Vanhusten määrä kasvaa koko ajan ja niitten hoidossa voi olla paljonkin puutteita. Tää on vaan yks esimerkki että ennemmin käy siellä auttamassa ku opiskelee jotaki tai käytännössä opiskelee sitä että on tykin ruokana, kriisin sattuessa.”

---

¹⁶⁰ Lausunto HE294/2018, Pääesikunta 2019

Tämä rooli ja oman tehtävän näkemisen vaikuttaisi linkittyvän aiemmassa alaluvussa käsiteltyyn uhkakuvien kenttään - sotaa tai siihen rinnastettavaan kriisin torjumisen mahdollisuuksiin ei ehkä uskota siinä määrin, että sotilaallinen puolustaminen ja kriisiajan koulutuksen kohdentaminen siihen katsottaisiin tarpeelliseksi. Vallitseviin uhkakuviin nähden aseellinen maanpuolustus koetaan toisarvoiseksi palvelusmuodoksi akuutimpien hyvinvointiyhteiskunnan uhkakuvien rinnalla. Normaali- ja poikkeusolojen, eli jonkinasteisen kriisin rajan voidaan yhteiskunnan yleisessäkin diskurssissa katsoa hämärtyneen, elämmehän jatkuvasti niin ilmasto-, hoiva, kuin talouskriiseissä. Reservistä eronneiden uhkakuvia ja kriisiajan tehtäviä analysoitaessa esiin nouseekin ajoittain poikkeusolojen ja kriisiajan sekä toisaalta normaaliolojen ja yhteiskunnan päivittäisten toimintojen päällekkäisyys ja tarkastelun moniulotteisuus.

Kokonaisuutena tarkastellen reservistä eronneiden mielikuvat ja ajatukset omista toimistaan kriisiaikana ovat pirstaleisia ja hajautuneet monille eri toimille. Toisin kuin sotilaaksi koulutetuilla, ei reservistä eronneilla ole valmiiksi suunniteltua kriisiajan tehtävää, vaan tehtävät poikkeusoloissa määräytyvät eri viranomaisten ja kansalaisjärjestöjen toimesta ja osittain yksilön omasta aloitteesta. Lääkintä ja siihen rinnastuvat toiminnot korostuvat aineistossa, vaikka onkin mahdotonta laadullisen aineiston pohjalta tehdä määrällisiä tulkintoja. Tämänkaltaisten tehtävien osalta on kuitenkin viitteitä¹⁶¹ siitä, että maallikoista on kriisilääkinnässä jopa enemmän haittaa, kuin hyötyä, joka ei puoltaisi reservistä eronneiden tai siviilipalvelumiesten käyttöä kyseisissä tehtävissä, ellei heillä ole muualta hankittua osaamista. Osa niin reservistä eronneista, kuin julkiseen keskusteluun aiheesta osallistuneista haluaisi määritellä tarkemmin poikkeusolojen tehtävät. Taustalla on halu tietää oma tehtävänsä, kohdistaa saamansa koulutus- tai työkokemus sekä halu organisoida järjestelmä mahdollisimman valmiiksi poikkeustilannetta tai kriisiä varten.

Kaikki eivät kuitenkaan suoranaisesti jaa tätä edellä mainittua näkemystä tehtäväsidoonaisuudesta sijoituksesta, vaan näkevät oman roolinsa ennen kaikkea rauhan aikana normaalioloissa tehtävässä ennalta ehkäisevässä työssä. Osa kokee, ettei heillä ole varsinaisia kriisiajan toimissa vaadittavia ominaisuuksia, vaan heidän tehtävänsä on jatkaa yhteiskunnan normaalia ylläpitoa. Yhtä aikaa jotkut haastatelluista olisivat kuitenkin kriisitilanteessa valmiita jopa palaamaan aseelliseen palvelukseen. Tutkimusaineiston perusteella näyttääkin siltä, että on mahdotonta löytää yhtäläistä esimerkkiä reservistä eronneiden näkemyksissä kriisiajan tehtäviin.

---

¹⁶¹ Siviilipalveluksen kehittämisyöryhmä 2011 s.55

Jonkinlaista karkeaa jaottelua erilaisin ryhmiin on mahdollista kuitenkin tehdä, joskaan ryhmien rajat eivät missään tapauksessa ole selviä, eikä ryhmittely perustu missään määrin tilastolliseen analyysiin, mutta voi toimia jonkinlaisena hypoteesina. Ryhmittelyn tuloksena on saatu kaksi ryhmää ja lisäksi ryhmiin kuulumattomia. Ensimmäisenä näistä ovat henkilöt, jotka näkevät itsensä ensisijaisesti rauhan ajan velvollisina. Tämä ryhmä näkee itsensä edistämässä yhteiskunnan vakautta sekä hyvinvointiyhteiskuntaa ja täten ovat myös osana laajempaa maanpuolustuksen kokonaisuutta suorittamalla yleishyödyllistä palvelusta esimerkiksi vanhustenhuollon piirissä. Tämä ryhmä ei pääsääntöisesti ainakaan ääneen sanottuna näe itselleen minkäänlaista normaalista poikkeavaa tehtävää kriisin aikana, vaan yksilön merkitys maanpuolustusvelvollisuuden täyttymiselle syntyy omasta toiminnasta yhteiskunnan hyväksi ilman erillistä tehtävää.

Toiseen ryhmään kuuluvat reservistä eronneet näkevät itsensä toiminnan kautta tapahtuvan auttamisen piirissä, joka kohdistuu ensisijaisesti mahdollisessa kriisissä avun tarpeessa olevien auttamiseen. Tämä vastaa jossain määrin perinteistä näkemystä siviilipalvelusmiesten toiminnasta kriisiaikana. Tähän ryhmään kuuluvat näkevät oman tehtävänsä esimerkiksi ensiavun, ruokahuollon, tuhojen raivaamisen, pelastustoiminnan ja muiden perinteisten ”kotirintaman” välittömien auttamistoimien suorittajana. Tämän ryhmän kesken ei ole mielekästä yrittää arvailla heidän halukkuuttaan järjestymisen suhteen, eli siihen, perustuisiko mahdollinen kriisiajan tehtävä viranomaisjohtoiseen pakolliseen toimintaan, vai yksilöstä lähtöisin olevaan vapaaehtoistoimintaan. Tutkimusaineistossa on viitteitä molempiin näkemyksiin ja vastauksien vähyys ja hajanaisuus eivät mahdollista johtopäätösten tekoa. Voidaan olettaa ryhmän jakautuvan molempiin näkemyksiin.

Edellä mainittujen kahden ryhmän lisäksi on lukuisia ryhmiin suoranaisesti sopimattomia reservistä eronneita. Tällaisina voidaan pitää esimerkiksi niitä, jotka eivät koe valtiota lainkaan puolustamisen arvoisena, eivätkä olisi valmiita toimimaan sen puolustamisen edistämiseksi ja toisaalta esimerkiksi niitä, jotka edelleen olisivat valmiita auttamaan aseellisen puolustamisen toimintoja. Kuten jo aiemmin on todettu, jakautuvat näkemykset tehtävistä laajalle alueelle. Jotta vastaukset järjestyisivät yleisempiin näkemyksiin ja jäsenyisivät ilmiöinä, olisikin niitä hedelmällistä tutkia määrällisin metodein, jolloin päästäisiin tarkastelemaan ilmiötä esimerkiksi siltä kantilta, kuinka yleistä on haluttomuus osallistua maanpuolustukseen ylipäättänsä missään tehtävässä.

4.5 Ääneen ja rivien välistä - Syitä reservistä eroamiseen

Minäkin olen pohtinut tätä mahdollisuutta pitkään ja ministerin kommenttien jälkeen todennäköisesti hakeudun siviilipalvelukseen.

- *Kansanedustaja Touko Aalto 2017*

Tulosten viimeisessä alaluvussa käsitellään ennakkoon ehkäpä tutkimuksen mielenkiintoisinta kysymystä, joka myös tutkimusprosessin alkuvaiheessa nousi päätutkimuskysymykseksi; miksi reservistä erotaan? Jo ennen tutkimukseen ryhtymistä oli melko selvää, ettei yhtä tiettyä syytä tähän kysymykseen ole. Yhtenäisen vastauksen puuttuminen ei kuitenkaan ollut minkäänlainen este tutkimuksen aloittamiselle, eihän muihinkaan tutkimuskysymyksiin saatu yhtä vastausta, vaan tuloksissa esiintyi runsaasti erilaisia näkemyksiä reservistä eroamisen ilmiöstä. Syiden tutkimista varten on käytetty aineistona sekä haastattelumateriaalia, että joukkotiedotuksen materiaalia, jotka on analysoitu edellisessä luvussa kuvatulla menetelmällä. Toisistaan poikkeavien aineistojen käytön tavoitteena on parantaa tulosten luotettavuutta ja pyrkiä tuomaan erilaisia näkökulmia ilmiön tarkasteluun. Tulosten totuudenmukaisuutta ja luotettavuutta arvioidaan seuraavassa luvussa.

Ilmiön monimuotoisuus ja moniulotteisuus aiheuttavat tutkimusraportin tuloksissa toistoa, sillä apututkimuskysymyksiin vastaavissa luvuissa nousee esille jo moni niistä syistä, jotka ovat johtaneet reservistä eroamiseen. Tämä saattaa tuottaa lukijalle tunteen siitä, että tulosten viimeinen alaluku vain toistaa edellisiä lukuja. Eroamisen syiden hajanaisen käsittelyn välttämiseksi on kuitenkin ollut välttämätöntä koota ilmiötä tukevia selityksiä myös tähän lukuun, olkoonkin että se ajoittain näyttäytyy toistona tekstissä.

Syiden analysoimisesta haastavaa tekee se, että tuskin monikaan yksittäinen asia on eron syynä, vaan useimmiten kysymys lienee useampien tekijöiden summasta, jotka ovat johtaneet päätökseen erota reservistä. Lisäksi voidaan vain arvuutella, mitkä tekijät ovat niin sanottuja juurisyitä ja mitkä tekijät ikään kuin toimivat eroamisen katalyytteina, eli kiihdyttävät ilmiötä. On esimerkiksi vaikea uskoa, että kukaan tekisi ratkaisua reservistä eroamisesta ja aseellisen maanpuolustuksen hylkäämispäätöstä ainoastaan yksittäisen puolustusministerin lausuntojen perusteella, vaan lienee syytä olettaa, että ilmiön takana on useita muitakin tekijöitä, jotka kenties kulminoituvat johonkin tiettyyn tapahtumaan tai käänteeseen, joka saa liikkeelle reservistä eroamisen. Tämä onkin yksi niistä syistä, miksi ilmiö on tutkimisen arvoinen;

emme voi tietää kuinka suuri määrä potentiaalisia reservistä eroajia meillä on, mutta voimme yrittää eritellä mitkä tekijät aiheuttavat eroamisia.

”Lohjan Meriturvaan saapuneet reservinkieltäytyjät voi karkeasti jakaa kahteen joukkoon. Noin puolet heistä jättää reservin välttääkseen kertausharjoitukset, loput taas aatteellisista syistä. Kertausharjoituskutsun takia tulleet sanovat, että kutsu oli tullut huonoon aikaan. Kertausharjoitukset olisivat haitanneet töitä tai opintoja.”¹⁶²

Yleisesti käytetty karkea jako yllä mainittuun kahteen tyyppiin reservistä eroajista ei ole tyydyttävä, vaan kuittaa *aatteellisilla syillä* niin monimuotoisen kokonaisuuden, että sitä on syytä avata tarkemmin. Myös käytännöllisillä syillä voidaan tarkoittaa monenlaisia syitä, joiden pohjimmainen tarkoitus ei ole kertausharjoituksen välttäminen, vaikka se saattaakin olla usein toiminnan lopputuloksena. Tässä tutkimuksessa tulokset reservistä eroamisen syissä on jaettu kolmeen pääkategoriaan, joita ovat yksilön hyöty, yksilön eettiset syyt sekä yhteiskunnallinen protesti. Jako on muiden yleistysten tapaan karkea ja osin keinotekoinen. Useilla eronneilla syyt menevät eri kategorioiden välillä päällekkäin, mutta jako auttaa hahmottamaan ilmiön eri syistä kumpuavia ulottuvuuksia. Lisäksi suhde esimerkiksi Venäjään ja sotilasliitto Natoon voitaisiin hyvin käsitellä missä tahansa edellä mainitussa osuudessa. Tämän tutkielman tuloksissa ne on liitetty käytännön syiden alla, niissä useissa kohdin olevan käytännöllisen lähestymistavan vuoksi. Eroamisen syitä on arvuuteltu ja arvosteltu etenkin julkisessa keskustelussa. Tämä tutkimus ei tarjoa tilastollisia vastauksia siihen, miksi reservistä erotaan, vaikka tietynlaista tilastollista tarkastelua kertausharjoitus- ja eroamistilastojen pohjalta tehdäänkin. Tutkimus ei myöskään ota kantaa eroamisen motiivien puolesta tai niitä vastaan, vaan pyrkii noudattamaan tieteellistä neutraaliutta tarkasteltavaa ilmiötä kohtaan. Täydellinen neutraalius on kuitenkin mahdoton, koska laadullisessa tutkimuksessa tutkijalla on keskeinen osa tulosten tulkitsijana. Tätä tarkastellaan tarkemmin seuraavassa luvussa ja luotettavuuden arvioinnissa.

4.5.1 Käytännölliset syyt ja yksilön hyöty

Kiistatonta on se, että reservistä eroaminen on ilmiönä kasvanut 2010-luvulla ja erityisesti sen puolivälin jälkeen aiempaan verrattuna. Huippuvuonna 2015 täydennyspalvelushakemuksen jätti yhteensä 985 henkilöä¹⁶³. Syitä on arvuuteltu monissa yhteyksissä ja ilmiön julkisuuteen

¹⁶² Helsingin Sanomat 2019

¹⁶³ Siviilipalveluskeskus (Liite 2)

nousu on myös ollut tämän tutkimuksen synnylle merkittävää. Vuoden 2015 suurimman eropiikin jälkeenkin reservistä eronneiden määrä on vakiintunut aikaisempaa korkeammalle tasolle. Julkisessa keskustelussa tälle vuoden 2015 eromäärien räjähdysmäiselle kasvulle on annettu kolme merkittävintä selittävää tekijää, joita ovat kertausharjoitusmäärien lisääntyminen, Ukrainan kriisi sekä Puolustusvoimien lähettämä reserviläiskirje. Julkiseen keskusteluun osallistuneet voidaan jakaa karkeasti kahteen ryhmään; reservistä itse eronneet ja jonkinlaisen auktoriteetti- tai virka-aseman puolesta keskusteluun osallistuvat. Mediassa syitä on useimmiten pohtinut siviilipalveluskeskuksen johtaja Mikko Reijonen, joka tehtävänsä johdosta on epäilemättä asiaan parhaiten vihkiytyneiden joukossa. Muita merkittäviä puheenvuoroja ilmiön äärellä ovat pitäneet muun muassa entinen puolustusministeri Jussi Niinistö sekä reserviläisliiton toiminnanjohtaja Olli Nyberg.

”Koulutuksessa olleet ovat kertoneet, että keskustelu Naton isäntämaasopimuksesta ja Ukrainan kriisi ovat vaikuttaneet siviilipalvelukseen hakeutumiseen, Reijonen kertoo” - Helsingin Sanomat, 2017-01-13

”Vuonna 2014 alkoi tulla sen tyyppisiä hakemuksia, että ’sota on niin lähellä meitä, että mietin omaa paikkaani’”, Reijonen kertoo. - HS Viikko, 2019-07-26

”Suurin yksittäinen syy kasvaneeseen kiinnostukseen siirtyä siviilipalvelukseen on siviilipalveluskeskuksen johtajan Mikko Reijosen mukaan Puolustusvoimien vuonna 2015 lähettämä reserviläiskirje, jossa reserviin kuuluville ilmoitettiin heidän sen hetkinen sodan ajan sijoituspaikkansa” - Helsingin Sanomat, 2017-01-25

”Se on hankala sanoa millaiset ne lopulliset syyt (kieltäytymiseen) ovat. Tätä ei ole selvitetty, on ainoastaan tilastollisia lukuja siitä, paljonko kieltäytyjiä on. Ja niistä näkee luvun olevan suoraan suhteessa siihen, paljonko kertausharjoituksia on, säästää puolestaan [Reserviläisliiton toiminnanjohtaja] Nyberg.” - MTV.fi, 2017-01-26

Nyberg on lausunnossaan suhteessa kertausharjoitusten määrään sinällään oikeassa; reservistä eroajien määrässä on tapahtunut kasvua aina kun kertausharjoitusten määrä on noussut. Vuoden 2015 ja sen jälkeiset eromäärät eivät kuitenkaan ole mitenkään suhteessa aikaisempiin eromääriin, eikä eroamista itsessään voitane selittää pelkästään kertausharjoitusten määrällä. Kertausharjoitusten määrään vertaaminen antaa ymmärtää, että ensisijaisena eroamisen syynä olisivat kertausharjoitukset itsessään. Reservistä eronneilta

kerätty haastattelumateriaali ei kuitenkaan tue sellaista vaikutelmaa, jossa määräävä selittävä tekijä olisi velvollisuus osallistua kertausharjoitukseen, joskin käytännönläheinen syy välttää kertausharjoitus on epäilemättä yksi tärkeimmistä eroon johtavista syistä.

”Niin se ei oo minun syy siihen vaan ihan käytännölliset syyt oli silloin. Että jos, kun mulla oli töissä semmonen tilanne, kerta kaikkiaan minä en voinu siellä olla poissa silloin kun oli se kertausharjoitus.”

”Kertausharjoituskutsun takia tulleet sanovat, että kutsu oli tullut huonoon aikaan. Kertausharjoitukset olisivat haitanneet töitä tai opintoja.” - HS Viikko, 2019-07-26

Onkin tärkeää pohtia tilastoja tulkitessa, onko kertausharjoitus syy sinällään erota reservistä, vai onko kyseessä liikkeellepaneva voima muista syistä johtuvalle päätökselle. Reservistä eroamisen vaatiessa yksilöltä toimenpiteitä, kuten hakemuksen täyttämisen ja toimittamisen, sekä osallistumisen viiden päivän koulutukseen, voidaan hyvällä syyllä olettaa, että toiminnan aloittamiseksi tarvitaan jokin laukaiseva tekijä, joista kertausharjoitusta voidaan mahdollisesti pitää yhtenä. Osa haastatelluista antaa ymmärtää, että reservistä eroaminen on pidemmän ajan ajatusprosessin tulos, joka on konkretisoitunut joko jonkin ajanjakson kuluttua tai jonkin tapahtuman johdosta.

”Hautu mielessä pitkään, varmaan kolme vuotta voi olla siitä jo kun tulostin ne paperit mutta ei oo kuitenkaan niin tärkeä juttu että oisin jaksanu niitä laittaa eteenpäin. Sitten vasta viime syksynä taisin joskus sitten allekirjottaa ja postittaa että hoidetaan nytte pois alta.”

Kertausharjoituksen lisäksi toinen käytännönläheinen suunta täydennyspalvelukseen hakeutumiselle on saada siviilipalvelusta lyhyemmällä ajanjaksolla suoritettua kansalaisvelvollisuutensa. Parhaimmillaan tämä onnistuu suorittamalla 5,5 kuukauden asepalvelus ja 5 vuorokauden täydennyspalvelus, suoran siviilipalveluksen kestäessä lähes vuoden. Kertausharjoituksen välttelijän sijaan kyseessä ei ole puhtaasti yksilön hyötyä hakeva ja ei-aatteellisista syistä täydennyspalvelukseen hakeutuva, koska päämääränä kuitenkin on nimenomaan siviilipalvelusvelvolliseksi hakeutuminen. Palveluksen pituus kuitenkin painaa vaakakupissa aseelliseen palvelukseen osallistumista enemmän. Järjestelmän näkökulmasta kyseessä on sen hyväksikäyttö, johon sitoutuu turhia resursseja.

”Mäki kävin ihan silleen et pääsen vaan puolessa vuodessa alta pois tuon armeijan ja tiesin oikeestaan että tulen tänne et jos ois ollu vaikka puolen vuoden sivari niin oisin ihan heti ilmoittautunu kyllä sinne.”

Yksi kertausharjoituksen lisäksi julkisessa keskustelussa mainittu syy eroamiselle on ollut Puolustusvoimien vuonna 2015 lähettämä reserviläiskirje, jossa reserviläisille lähetetyssä kirjeessä kerrottiin heidän sodanajan sijoituksena. Reserviläiskirje oli tuolloin runsaasti mediassa esillä ja herätti tunteita ja keskustelua niin puolesta kuin vastaan. Reserviläiskirjeen postittamisen ajankohta vuonna 2015 ajoittuu samalle ajankohdalle muiden selittävien tekijöiden kanssa, joita ovat Ukrainan - Krimin -kriisi sekä kertausharjoitusten määrän voimakas nousu. Onkin tilastosta mahdotonta eritellä, mikä vaikutus kullakin edellä mainitulla eroamisiin on. Reserviläiskirjeen kohdalla tulisi kuitenkin paneutua syihin tarkemmin kuin pelkän kirjeen tasolle; mikä kirjeessä ollut seikka on mahdollisesti saanut reservistä eronneet tekemään päätöksensä hakeutua täydennyspalvelukseen?

Osalle reserviläiskirje on mahdollisesti toiminut kertausharjoituskutsun kaltaisena laukaisevana tekijänä reservistä eroamiselle. Toinen selitys reserviläiskirjeen mahdollisesti aiheuttamalle eropiikille voisi olla pettymys omaan sijoitukseen reservissä ja sitä kautta motiivina erota reservistä. Tämä ilmiö näyttäytyy jossakin määrin myös reserviläiskirjeen ulkopuolella esimerkiksi julkisessa keskustelussa. Kokemus siitä, että Puolustusvoimat ei arvosta yksilön tekemää työtä puolustuksen eteen esimerkiksi sopivan sijoituksen tai kertausharjoitukseen kutsumisen muodossa, saattaa muodostaa joillekin syyn jopa erota kokonaan reservistä.

”Manninen teki kuitenkin päätöksen siviilipalvelukseen vaihtamisesta, kun kertausharjoituskutsua ei kovasta yrittämisestä huolimatta tullut. - Jos puolustusvoimat ei kaipaa salskeaa kaveria, siviilipalveluksessa varmaan löytyy tehtävä, jossa olen kriisin aikana omimmillani, Manninen sanoo.”- Iltalehti, 2017-09-27

Kertausharjoitusten puutteen ja oman osaamisen hyödyntämättömyyden käänköpuolena reservistä eroamiseen näyttäisi vaikuttavan myös oman osaamisen puute sotilaallisessa toiminnassa ja sen mukaan tuoma näkökulma, jossa yksilö kokee olevansa paremmin yhteiskunnan palveluksessa siviilissä. Näitä esimerkkejä on käsitelty jo aiemmassa reservistä eronneiden käyttöä kriisitilanteessa käsitelleessä luvussa. Näiden yksilöiden kohdalla vaikuttaa siltä, että osaamattomuuden kokemus on ennen kaikkea päätöstä tukeva tekijä, ei

välttämättä niinkään juurisyy reservistä eroamiselle. Arvuuttelun varaan jää myös osaamattomuuden tunteen laajuus ilmiönä, onko kyse vain marginaalisesta tekijästä, vai lukeutuuko se merkittävien tekijöiden joukkoon. Näyttää kuitenkin siltä, että ainakin ilmiötä tukeva vaikutus osaamattomuuden kokemuksella on.

Osaamattomuuden sotilastoiminnassa rinnalla useasti esiintynyt näkemys omista taidosta paremmin siviilipalvelukseen soveltuvina ja tämän yhdistäminen auttamisen kokemuksen mielekkyyteen aseellisen palveluksen vaihtoehtona nousee aineistosta vahvasti esiin. Suhtautuminen aseellisen palveluksen ja siviilimuotoisen palveluksen välillä kriisitilanteista vaihtelee haastateltujen osalta sävyltään laajalle alueelle. Ääripää pitää yleistä velvollisuutta aseelliseen palvelukseen lähes täysin turhana. Osa tyytyy vain toteamaan aseettoman palveluksen yhteiskunnan hyväksi itselleen parhaiten soveltuvana vaihtoehtona.

”Sehän on vähän semmonen et ohan se semmonen leikkikoulu. Joillekin se tekee hyvää ja toisille se on täysin turhaa.”

”Joo,kyllä mä näkisin et jos kriisitila tulis niin mä toivoisin et mä voisin tehdä semmosta hommaa missä mun osaaminen otettais paremmin huomioon kun reservissä ollessa.”

Oman osaamisen hyödyntäminen vaikuttaa olevan tärkeä seikka reservistä eroamisen perusteluille. Sotilaallisen toiminnan osaamattomuus saattaakin näyttäytyä merkittävänä seikkana lähinnä tämän lähestymistavan kääntöpuolena; vahva osaamisen tunne siviilipalvelustehtävistä saattaa aiheuttaa tunteen osaamattomuudessa sotilaallisissa tehtävissä. Tätä ei kuitenkaan voida missään tapauksessa pitää varmana tulkintana.

Osaamisen ja osaamattomuuden lisäksi toinen aikaisemmissa luvuissa käsitelty aihe, uhkakuvat, muodostaa niin ikään merkittävän tekijän reservistä eroamisen ilmiölle monellakin eri vaikutusmekanismilla. Uhkakuvien rooli reservistä eroamisen ilmiölle voidaan jakaa ainakin seuraaviin eri vaikuttaviin tekijöihin: Venäjän uhkaan ja kyvyttömyyteen vastata siihen sekä puolustusjärjestelmän vanhentumiseen ja sitä kautta asevelvollisuuden merkityksettömyydelle uusiin uhkakuviin vastatessa. Venäjän uhkaan ja reservistä eroamiseen liittyy kiinteästi myös vuodesta 2014 alkanut Krimin miehitys sekä Itä-Ukrainan konflikti. Krimin ja Itä-Ukrainan tapahtumat ovat kasvattaneet uhkaa ja madaltaneet voimakäytön kynnystä myös Itämeren alueen piirissä¹⁶⁴

---

¹⁶⁴ Valtioneuvoston kanslia 2017a s.5

Kasvanut uhka on vaikuttanut myös reservistä eroamiseen. Sodan tai sitä matalamman intensiteetin konfliktin uhka on saanut monissa reservistä eronneista liikkeelle ajatuksia, joita ei kenties syvemmän rauhantilan aikana käydyssä asepalveluksessa ollut mielletty samalla tavalla kuin nykyhetkessä.

”Päällimmäisenä syynä oli maailmanpoliittinen tilanne. – Lähimpänä vaikutti Venäjän uhka ja sitä myöten kiristynyt tilanne maailmanlaajuisesti.”

”Sitä ei sillä miesmäärällä, vaikka kaikille annettais ase ja pistettäis rajalle niin se ei pysäytä mitään. Se on ihan turha, ja se pelote niin mikä pelote siinä on? Se on ihan saman rahankin vois käyttää palkka-armeijaan, pääsis vähemmällä.”

”Se minkä takia olen täällä, tuli joku jännä ajatus silloin... sellanen että Venäjä on suurvalta, sota on muuttunut ihan erilaiseksi, että onko siinä järkeä lähteä Venäjää vastaan, se on ihan itsemurha lähteä Venäjää vastaan.”

Venäjän uhka vaikuttaa selkeästi reservistä eroamiseen, mutta sävyeroja löytyy. Venäjää koskevien uhkakuvien pääviesti reservistä eronneilta on kuitenkin ylivoimaisuuden tunne ja luottamattomuus Suomen kykyyn puolustautua Venäjän suunnasta tulevaa uhkaa vastaan. Suhde Venäjään ja sen muodostamaan uhkaan ei kuitenkaan ole yhtenäinen, vaan suhtautuminen jakautuu moneen erilaiseen näkemykseen.

”Eikä meilläkään nyt oo ongelmia tuon Venäjän kanssa. Ne turhaan pelottelee tuolla mediassa sitä että ”entäs jos Suomi”. Meillä on vähän eri tilanne. Ei sitä voi syyttää samaa.”

”Mä en nää sitä Venäjää mitenkään silleen uhkana että siihen pitäis puuttua”

Reservistä eroamisen syynä tai motiivina pelkkä ”Venäjän uhka” on sellaisenaan kuitenkin liian laava määritelmä. Olisikin tarkasteltava tarkemmin mitä kyseinen uhkakuva oikeastaan yksilössä aiheuttaa. On mahdollista, että osa reservistä eroavista näkee Venäjän luoman uhkan vaikuttavan omiin mahdollisuuksiin selvitä hengissä tai vahingoittumattomana rintamaolosuhteissa ja katsoo paremmaksi palvella muissa tehtävissä mahdollisen sodan aikana. On myös mahdollista, että Venäjän uhkan katsotaan luovan niin suuren uhkan, ettei yhteiskunnan puolustuskyky riitä sen torjumiseen, vaan sodan lopputuloksena olisi vain turhia

uhreja, eikä sotaa ylipäättänsä kannattaisi käydä. Tähän reservistä eroavat pyrkivät omalta osaltaan vastaamaan eroamisellaan.

Osittain Venäjän uhkaan linkittyvä tekijä reservistä eroamisen ilmiötä tarkastellessa on keskustelun ja eronneiden näkemykset Suomen suhteesta sotilasliittoihin, pääasiassa Natoon. Naton nähdään sekä auttavan Suomea Venäjältä kohdistuvaan uhkaan vastaamisessa, mutta samanaikaisesti Naton nähdään luovan epävakautta Suomeen ja lähialueille erityisesti niissä tapauksissa, joissa Suomi harjoittelee tai lähentää yhteistyötään sotilasliiton kanssa. Erityisesti uhkana nähdään Venäjän reaktiot Suomen mahdolliseen jäsenyyteen Natossa.

”Se on ehkä yks syy miks mä erosin tästä reservistä, just ton takii koska en oikein just tykkää tästä, että Naton kaa lähentyminen, Yhdysvaltoja on pyydetty tänne, Naton kaa tehtiin isäntämaasopimus. Että ollaan vähän Venäjälle kääntämässä selkää. Ja mun mielestä se on huono juttu kun katotaan tätä meidän geopoliittista tilannetta.”

”No esim Venäjäkin on ilmassu sen aika selkeesti että Natoon liittyminen vois olla aika jopa vihamielistä siihen suuntaa. Tai että se otettais vihamielisenä tekona siihen suuntaan. Ja en mie näkis että idän suhteita kannattais ihan siihenkään hukata, koska ei se niin todennäköstä oo että Venäjä hyökkäis tänne ilman Natoa kuitenkaan. Mutta sitten jos Nato tulis tänne niin me todennäköisesti oltais semmonen, mitenköhän sen sanos, no kylmän sodan joku semmonen toimintakenttä tai semmonen suurennuslasin alla oleva paikka.”

”Hän toteaa Venäjän toivovan, ettei Suomi liity Natoon. – En halua tietää, mitä sen jälkeen tapahtuu, jos liitymme.” - Savon Sanomat, 2017-01-17

Naton vaikutus reservistä eroamiseen ei liity ainoastaan sen kasvattamaan Venäjän uhkaan, vaan aineistosta on havaittavissa myös Naton itsessään aiheuttama vaikutus reserviin kuulumisen halukkuuteen. Sotilasliiton luomat vaikutukset reservistä eroamiseen koskevat ajatusta suomalaisten sotilaiden ja reservin käytöstä muiden maiden sotiin, mikäli yhteisen puolustuksen artiklaan jouduttaisiin turvautumaan. Osa reservistä eronneista näkee reservistä eroamisen toimena välttää mahdollisuus edellä mainittuun toimintaan osallistumisesta mahdollisen sotilasliittoon liittymisen tapauksessa.

”Jos kuuluttais Natoon niin vielä vähemmän haluisin olla. -- Koska mä en nää hyödyllisenä. Ehkä enemmän jopa vahingollisena. Siitä nyt on monta mielipidettä tietenkin. Ja sit siinä on

niitä, on mahdollisuutta, voi joutua vaikka minkälaisiin kahnauksiin tai tulla lähetetyks ympäri maailmaa. Tarkotan en pelkäästään itestäni vaan sellasia tyyppisiä jotka ei välttämättä haluais.”

Myös julkisessa keskustelussa Natoa on yhdistetty reservistä eroamiseen. Jo lähentymistä Natoon ja Suomen Naton kanssa vuonna 2014 laatimaa niin kutsuttua isäntämaasopimusta, jonka tarkoituksena on luoda toimintaperiaatteita maassa olevan Natoon kuuluvan joukon tukemiseksi sotilaallisen toiminnan yhteydessä¹⁶⁵, on pidetty perusteena reservistä eroamiselle. Näissä tapauksissa reservistä eroamista voi pitää jossain määrin edellä mainittujen syiden lisäksi myös vastalauseena harjoitettua politiikkaa kohtaan.

”Myös Suomen Nato-lähentyminen on monien mainitsema perustelu [reservistä] kieltäytymiselle.”- maailma.net, 2017-01-26

”Koulutuksessa olleet ovat kertoneet, että keskustelu Naton isäntämaasopimuksesta ja Ukrainan kriisi ovat vaikuttaneet siviilipalvelukseen hakeutumiseen”, Reijonen kertoo. - Helsingin Sanomat, 2017-01-13

Yhteistoiminnalla Naton kanssa ja keskustelulla Naton jäsenyydestä voidaan todeta olevan selvä vaikutus reservistä eroamiseen. Suhtautuminen Natoon kuitenkin vaihtelee reservistä eronneidenkin kesken. Osa kannattaa Natoon liittymistä nimenomaan turvan tuojana miellettyihin uhkakuviiin nähden. Naton nähdään suojaavan Suomea Venäjän luomalta uhalta erityisesti nostamalla kynnystä mahdolliseen aseelliseen hyökkäykseen Suomen maaperälle.

”Ja mä toivon sitä nyt vielä tässä että me liittouduttais siihen Natoon. Se antais sen turvallisuus... en mä tie turvallisuuden mutta se ois niin iso pelote tuonne kaverille että sitten ne ei tänne uskaltais lähtee tulemaan ainakaan, jos ois Nato-jäsenyys Suomella.”

Sotilaallinen liittoutuminen Ruotsin tai muiden pohjoismaiden kanssa ei herätä samanlaista vastustusta reservissä eronneissa kuin Nato. Vaikuttaisi siltä, että valtaosa suhtautuu myönteisesti ainakin sotilaalliseen yhteistyöhön Ruotsin kanssa, joka noudattelee myös Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunnan raportin näkemyksiä, jossa valtaosa väestöstä suhtautuu myönteisesti sotilaalliseen yhteistyöhön Ruotsin kanssa. Samaisen tutkimuksen mukaan yhteistyö Naton kanssa jakaa kansalaiset kahtia, noin puolen väestön kannattaessa

---

¹⁶⁵ Eduskunta.fi Isäntämaasopimus kohta 2 s.5.

yhteistyötä Naton kanssa.¹⁶⁶ Sotilaallista liittoutumista itsessään ei näin ollen välttämättä voi pitää reservistä eroamisen syynä, vaan kyse vaikuttaisi olevan nimenomaan potentiaalisen Naton jäsenyyden ja solmitun isäntämaasopimuksen vaikutuksesta. On kuitenkin aineiston pohjalta haastavaa sanoa, mikä sotilasliitossa aiheuttaa eroamisen. Vaihtoehtoiksi jäävät ainakin mahdollisuus joutua sotimaan muiden maiden puolesta, vastenmielisyys Yhdysvaltoja kohtaan tai Venäjän lisääntyvät aggressiot Suomea kohtaan jäsenyyden myötä.

”On siinä [pohjoismaisessa sotilasliitossa] siltä eroo, verrattuna Natoon esimerkiksi. Jossa on Amerikka jossa presidentti on nyt varsinkin vielä enemmän arvaamaton. Se on hyvin erilainen se tilanne.”

4.5.2. Yksilön eettiset syyt

Vaikuttaisi siltä, että Natoa merkittävämmäksi aatteelliseksi kysymykseksi nousee tappamisen ongelma. Ensisijaiselta syytä vaikuttava tappamisen ajatuksen vaikeus ja tappamisen vääräksi kokeminen nousevat aineistosta vahvasti esille. Vaikka tutkimus ei olekaan tyypiltään määrällinen, vaikuttaisi siltä, että vakaumus ja erityisesti yksilötason tappamiseen liittyvät eettiset ongelmat ovat ensisijaisena perusteena valtaosalla reservistä eronneilla. Tämä tulkinta kuitenkin vaatisi tuekseen myös määrällistä tutkimusta, eikä väitettä voida varmasti pitää totena, vaikka vahvoja viitteitä siihen suuntaan onkin.

Sodan etiikkaa on käsitelty historian saatossa erittäin laajasti, eikä sitä ole tarpeen yrittää tiivistää osaksi tätä tutkimusta. Länsimainen käsitys oikeutetun sodan ja sen myötä tappamisen oikeutus vaikuttaisi kuitenkin pääosin vallitsevan myös reservistä eronneiden keskuudessa yhteiskunnallisella tasolla. Esimerkiksi puolustussotaa pidetään sinällään osan mielestä oikeutettuna, vaikka katsottaisiin, ettei vakaumuksellisella yksilöllä olekaan velvollisuutta osallistua tappamiseen tai sen tukemiseen.

”Mä ymmärrän sen niin että se [maanpuolustus] on, hyvä että se on ja se on tärkeä että se on, mutta ite mä en... Sanotaanko näin et se on yks syy minkä takia mä oon täällä, että mä en pystyis elämään itteni kanssa jos kriisitilanteessa joltain mun pitäis henki viedä. Se ei oo mun mielestä, mä en semmosta asiaa pysty itelle koskaan, sillein sulattamaan.”

---

¹⁶⁶ MTS 2019 s.21

”Mä halusin erota siitä että mä en oo sinut sen asian kanssa että mä oon siinä osallisena että kriisin tapahtuessa esimerkiksi, ehkä ammuttais jotain ihmistä. En mä halua olla siinä osallisena.”

Tappamisen problematisointi ja oman roolin kansalaissotilaana pohdinta asepalveluksen aikana tai sen jälkeen liittyy kysymykseen yksilön roolista kansalaisena ja kansalaissotilaana.¹⁶⁷ Se osa reservistä eronneista, joka perustelee eroaan aatteellisilla syillä, linkittyy myös tähän yksilön vuoropuheluun. Tappamiseen liittyvät moraalikäsitteet ja toisaalta niiden syiden erittely ei kuitenkaan ole tämän tutkimuksen keskiössä, vaan aiheetta on käsitelty erittäin mittavasti kirjallisuudessa ja aiemmassa tutkimuksessa. Voidaankin tässä tapauksessa tyytyä toteamaan tappamisen ongelman itsessään olevan yksi syistä reservistä eroamiselle.

Tappamisen ongelman merkitys reservistä eroamiselle saa kuitenkin merkitystä suoran selityksen sijaan myös rivien välissä. Kertausharjoituskutsun tai reserviläiskirjeen saaminen saattaa olla syyn sijaan laukaiseva tekijä reservistä eroamiselle, tappamisen ongelman ja muiden eettis-moraalisten kysymysten jäädessä näennäisesti taustalle. Reservistä eroavat näkevät ajattelun kehityksen tapahtuneen ajan saatossa, jolloin myös päätös täydennyspalvelukseen hakeutumisesta on kypsytynyt pitkiäkin aikoja ennen täytöntöönpanoa.

”Päätökseni erota armeijasta kypsyi vähitellen, eikä kyse ollut mukavuudenhalusta.”

”Ajatus oli kypsytynyt mielessä jonkun aikaa. Kertauskutsu oli otollinen tilaisuus noudattaa omaa ideologiaa.– Eettiset ongelmat, joita minulla oli jo ennen inttiä, eivät olleet kadonneet mihinkään. Se oli kuin potku takapuolelle. Ajattelin, että nyt voisi olla hyvä paikka erota armeijasta.”

”Ei kukaan 18vuotiaana ajatellut, mihin on menossa. Olen sen jälkeen kasvanut ulos pyssyleikeistä”

Syynä lykkääntyneelle, tappamisen problematiikkaan perustuvalla päätöksellä saattaa olla tappamisesta vaikenemisen diskurssi Puolustusvoimissa. Puolustusvoimien retoriikassa ei juurikaan puhuta tappamisesta, vaan asiaa käsitellään pääosin kiertoilmauksin.

---

¹⁶⁷ Kosonen 2019 s.63

Paradoksaalisesti tappaminen onkin Puolustusvoimissa tabu.¹⁶⁸ Tässä tapauksessa yksilö ei ole kokenut vielä Puolustusvoimissa varusmiehenä palvellessaan osallistuvansa varsinaisesti tappamisen harjoitteluun, vaan tuntemus on herännyt vasta myöhemmän, yksilön ajattelun kypsymisen kautta. Etiikan koulutus asevelvollisten osalta Puolustusvoimissa jää varusmiespalveluksen aikana irralliseksi, eikä kasvua ja oppimista usein saavuteta¹⁶⁹. Puolustusvoimien osin tietoinen ja tiedostamaton tapa käsitellä tappamista kiertoilmauksin hämärtää käsitettä palveluksessa olevien keskuudessa. Tämä vaikenemisen diskurssi voidaan nähdä myös alan tutkimuksessa; sotilasetiikan opetusta käsittelevä Janne Aallon Maanpuolustuskorkeakoulussa laatima väitöskirja mainitsee tappamisen ainoastaan kerran, silloinkin viitaten Maanpuolustuskorkeakoulun opinto-oppaaseen¹⁷⁰. Toisin kuin Puolustusvoimat, reservistä eronneet käsittelevät tappamista haastatteluissa varsin suorasanaisesti.

”Mut ei, sä synnyt vaikka tänne. Niin sun pitäs, tappaa ittes tai tappaa jotain muita ihmisiä. Se on vaan se paikka missä asut. En mä nää sitä sen kummosempana. Totta kai rahallisesti sun pitää tukee, maksaa veroja, sun pitää ruokkia tätä hyvinvointiyhteiskuntaa, mutta ei se miun mielestä pitäis sulkee sinuu semmoseen paikkaan.”

”Kyl mä siellä ihan vapaaehtosesti olin vuoden. Sit siinä itte tajus, kun tavallaan niin nuorena tekee noita valintoja, on just täyttäny 18 ja aattelee et se on siistiä ja tämmöstä, äijämeininki. Mut sit siellä itte tajus et tää on ihan hullujen hommaa, että sairasta meininkii, tämmönen sotiminen ja muu. Et siinä se sit ehkä muuttuu että useesti se on silleen että nuorempana aattelee et on siistiä tämmönen sotilashomma ja muu.”

Vaikuttaisi siltä, että tappamisen ongelma näyttelee merkittävää roolia reservistä eroamisen taustalla. Tätä oletusta vastaan kuitenkin taistelee esimerkiksi jo aiemmin tutkimuksessa käsitelty siviilipalveluksen aatteellisista syistä valinneiden pieni osuus. Koska varsinainen siviilipalvelus ja täydennyspalvelus eroavat kuitenkin rakenteellisesti toisistaan, eikä täydennyspalveluksen ja kertausharjoituksen välille synny niin suurta käytännön toteutuksen eroa kuin siviilipalveluksen ja varusmiespalveluksen välille, on mahdollista, että ero aatteellisessa vaikuttimessa eroaa täydennyspalveluksen ja siviilipalveluksen välillä merkittävästi.

---

¹⁶⁸ Ahtola 2019 s.82

¹⁶⁹ Aalto 2016, s.108

¹⁷⁰ Aalto 2016

4.5.3. Yhteiskunnallinen kannanotto

Tappamisen etiikan lisäksi yhden tyypin aatteellisena syynä voidaan nähdä myös järjestelmän kritiikin toteuttaminen reservistä eroamisen kautta. Näissä tapauksissa voidaan nähdä yksilön kohdistavan kritiikkinsä joko asevelvollisuusjärjestelmään tai sen epäkohtia, esimerkiksi epätasa-arvoisuutta vastaan, tai vaihtoehtoisesti yleisellä tasolla yhteiskuntaa kohtaan. Tässä tapauksessa myös negatiivinen kokemus yhteiskunnasta puolustamisen arvoisena ja sen johdosta reservistä eroaminen voidaan myös liittää järjestelmäkritiikiksi.

”En halua sotia, mutta en halua myöskään kuolla. Jos tänne tulisi sota, ei se olisi minun sotani, vaan poliittisten päättäjien aiheuttama.” - HS Viikko, 2019-07-26

Yksi merkittävistä järjestelmäkritiikin muodoista reservistä eronneiden keskuudessa on nimenomaisesti kritiikki aseellisen palveluksen epäkohtia vastaan. Tällaisina epäkohtina nähdään ainakin palveluksen epätasa-arvoisuus sukupuolten välillä, siviilipalveluksen pituus lyhyimpään varusmiespalvelukseen verrattuna, valtiollinen pakottaminen, sekä muut erilaiset kielteiset kokemukset varusmiespalveluksesta. Reservistä eroaminen voidaan nähdä kannanottona näihin tekijöihin ja eroavan yksilön protestina asevelvollisuusjärjestelmää tai sitä toteuttavaa Puolustusvoimia kohtaan.

”Mutta summatakseni niin kyllä myös tää mun armeijasta ero on myös kritiikkiä puolustusvoimia kohtaan organisaationa.”

Kokemus tai ajatus siitä, että Suomi ei ole puolustamisen arvoinen voidaan jakaa ainakin kahteen eri syntymekanismiin. Ensimmäinen näkemys kiistää koko valtiokäsitteen ja sen puolustamisen mielekkyyden. Näkemys voidaan luokitella individualistiseksi ja yksilön näkökulmaa painottavaksi, jossa yksilön oikeudet, erityisesti oikeus omaan henkeensä, nostetaan absoluuttiseksi valtioon nähden. Taustalla vaikuttavana ilmiönä saattaa lisäksi olla globalisaation ja teknologian kehityksen muodostama valtioiden rajojen hämärtyminen ja ihmisten viiteryhmien pirstoutuminen tietoverkkojen avulla ympäri maailmaa¹⁷¹.

”Haluan kyseenalaistaa sitä. Miksi nationalismi on niin tärkeää? Miksi minun pitäisi puolustaa Suomea?”

---

¹⁷¹ esim. Helkama 2015, Kosonen 2019 s.114

Toinen näkemys maanpuolustuksen merkityksettömyydestä perustuu kokemukseen, jossa isänmaa on jollakin tavalla koettu menetetyksi erilaisten muutoksien myötä. Näitä muutoksia saattaisivat olla esimerkiksi kansallisen päätöksenteon siirtyminen Euroopan Unionille tai kansainvälisen markkinatalouden vaikutus valtiovallan yli sekä kokemus hyvinvointivaltion katoamisesta.

”Syy maanpuolustushaluttomuuteen [reservistä eroamiseen] ei ole mukavuuden haluisessa elämäntavassa, syy on itse asian mielettömyys, kun ei entiseen tapaan enää ole maata mitä puolustaisi.”

”Se [valtio] ei oo puolustamisen arvonen niin vahvasti minulle enää.”

Tilanne on mun mielestä muuttunu niin radikaalisti että voisin heittää tämmösen kysymyksen että mitä omaa täällä on. 20 000 velkaa jokaiselle joka syntyy. Sitä nyt kukaan ei haluaa puolustaa että saa velkaa, mutta sitten taas toistaalta, mikä on Suomen valtio?”

Menetetyin valtion näkökulmassa protesti vallitsevaa tilannetta kohtaan kanavoituu reservistä eroamiseen. Reservistä eroamisen voidaan tulkita tapahtuvan protestina harjoitettua politiikkaa kohtaan, jonka uskotaan johtaneen vallitsevaan tilanteeseen, jossa Suomen koetaan muuttuneen puolustamisen arvoisesta arvottomaksi. Tästä muutoksen teemassa voi nähdä yhtymäkohtia myös yleiselle, erityisesti politiikan laitamilla olevien puolueiden, viestille yhteiskunnan negatiivisesta muutoksesta ja valtion harjoittaman politiikan epäonnistumisesta johtuvasta kurjistumisesta. Aiheina näyttäytyvät usein juuri hyvinvointiyhteiskuntaan liittyvät erilaiset uhkakuvat kuten maahanmuutto ja tuloerojen kasvu. Ilmiö linkittyykin vahvasti ensimmäisessä alaluvussa käsiteltyihin laaja-alaisiin uhkakuviin.

Myös julkisen keskustelun, erityisesti reservistä eronneiden kritisoinnin, herättämät reaktiot ja niistä seuranneet reservistä erot voidaan nähdä järjestelmän kritiikkinä. On vaikeaa analysoida, millainen vaikutus edellisessä luvussa käsitellyllä julkisella keskustelulla on reservistä eroamisen suhteen. Välillinen vaikutus keskustelun tuomalla julkisuusarvolla ilmiölle kiistatta on, mutta vaikuttavuuden arviointi on hankalaa. Ei ole lainkaan selvää, että kyseessä ainakaan laajemmalla mittakaavalla olisi varsinainen syy reservistä eroamiselle, vaan kyseessä saattaa olla myös kertausharjoituskutsun tai reserviläiskirjeen kaltainen laukaiseva tekijä. Mikäli kuitenkin esimerkiksi eniten julkisuudessa olleet puolustusministerin

lausunnot nähdään eron syynä, voitaneen eron syyksi nähdä tällöin kritiikki puolustusministeriä ja hänen edustamaa instituutiota kohtaan.

"Että silläkin päätin jo ihan armeijassa ollessani viis vuotta sitten että taidan lähteä reservistä pois sitten. Se ei sillon ollu vielä niin yleistä niin vähän nyt sitten ku luin että miten yleistä se on että "aa, nyt on minun tilaisuuteni, et kehtaan lähteä". Et se on vaan se minun lyhyt back story sille, et sillä lailla."

Kokonaisuutena tarkastellen reservistä eroamisen syyt ovat moninaiset ja linkittyvät ympäröivään yhteiskuntaan sekä siinä vaikuttaviin ilmiöihin, esimerkiksi uhkakuviin ja tasa-arvoon. Syyt ovat perustaltaan niin aatteellisia, kuin käytännöllisiä. Aatteelliset syyt, ensisijaisesti tappamisen problematiikka, vaikuttaisi olevan tärkeimpiä reservistä eroamisen syitä. Reservistä eroaminen voidaan näiden kahden lisäksi nähdä myös ensisijaisesti yhteiskunnallisena kannanottona, joka voi suuntautua yhteiskunnan eri instituutioita kohtaan. Käytännön syyt, kuten kertausharjoituksen välttäminen reservistä eroamisella koetaan julkisessa keskustelussa uhkana ja välinpitämättömyytenä yleistä asevelvollisuusinstituutiota kohtaan. Käytännölliseen eroonkin liittyy osassa tapauksissa myös aatteellinen näkökulma. Toisaalta ensisilmäyksellä käytännölliseltä vaikuttava ero, esimerkiksi kertausharjoituskutsun saavuttua haettu ero, vaikuttaisi usein pohjautuvan aatteelliseen näkemykseen, kertausharjoituskutsun toimiessa eron laukaisevana tekijänä.

5 POHDINTA

5.1 Ilmiön merkitys ja laajuus

Reservistä eroaminen nousi yhteiskunnalliseksi ilmiöksi ja ylitti laajalti uutiskynnyksen 2010-luvun puolella välissä, kun täydennyspalvelukseen hakijoiden määrä kasvoi nopeasti. Syytä määrän kasvuun on käsitelty edellisessä luvussa. Ilmiön saama julkisuus yhdistyi uutisointiin Ukrainan ja Krimin kriiseistä sekä Puolustusvoimien lähettämään reserviläiskirjeeseen ja näiden vaikutuksista ilmiöön. Ilmiön saama julkisuus on usein ollut sen varsinaista vaikuttavuutta suurempi. Puolustusvoimien komentajan antaman lausunnon mukaan ilmiöllä ei ole volyymiltaan minkäänlaista vaikutusta Puolustusvoimiin¹⁷².

On kieltämättä paikkansa pitävää, että määrällisesti reservistä eroavat eivät tämänhetkisellä volyymilla muodosta merkittävää vaikutusta Puolustusvoimien sodan ajan kykyyn. Kylmän sodan jälkeen tapahtuneet määrälliset vähennykset reservin kokoon ovat muokanneet reservin kokonaisuuteen suhteessa sodan ajan vahvuuteen niin suureksi, ettei nykyisellä määrällä reservistä eroavia voida nähdä olevan kovinkaan suurta merkitystä Puolustusvoimien suorituskyvyille. Mahdollisen poikkeuksen tähän saattaisivat muodostaa jonkin kapean erikoisan osajat, joiden koulutus on vähäistä. Tämäkin lähestymistapa vaikuttaa kuitenkin marginaaliselta.

Tarkastellessa pidemmällä aikavälillä voidaan reservistä eroamisen ilmiöllä nähdä olevan vaikutusta. Varusmiespalveluksen suorittaneiden määrässä pitkään vallinneen laskevan trendin pelätään jossain tapauksissa uhkaavan sodan ajan joukkojen täyttymistä. Yhdistettynä muihin asevelvollisuuden suorittavien määrää laskeviin ilmiöihin, reservistä eroamista voidaankin pitää myötävaikuttavana tekijänä mahdollisiin haasteisiin tulevaisuuden Puolustusvoimia tarkastellessa. Reservin suorituskykyä tarkastellessa huomiota onkin kiinnitettävä joukkojen absoluuttisen määrän lisäksi myös joukkojen ikärakenteeseen, jolloin tilanteessa jossa ikäluokat pienenevät merkittävästi ja aiempaa pienempi prosentti ikäluokasta suorittaa palveluksen, alkaa myös reservistä eroavien määrä, erityisesti nuoriin ikäluokkiin kohdistuessaan, vaikuttamaan reservin kykyyn. Ilmiötä on kuitenkin ehdottomasti tarkasteltava myös muilta kanteilta, kuin pelkkänä статистиikkana henkilöstövahvuuksissa.

---

¹⁷² Helsingin Sanomat 2019

Eniten julkisessa keskustelussa huolta herättänyt seikka onkin ilmiön vaikutus asevelvollisuusjärjestelmään ja sen legitimitettiin. Reservistä eroamisen suosion nousun myötä onkin herännyt huoli siitä, rapauttaako ilmiö suomalaisen asevelvollisuuteen perustuvan puolustusjärjestelmän perustuksia. Suomalainen yleinen ja suurinta osaa miespuolisesta ikäluokasta koskeva asevelvollisuusjärjestelmä on alkavalla vuosikymmenellä eurooppalaisessa kontekstissa tarkasteltuna poikkeava. Vaikka miehiä koskevalla yleisellä asevelvollisuudella onkin Suomessa pitkät perinteet ja verrattain laaja-alainen kansalaisten tuki, ei sen tulevaisuutta nykyisen kaltaisena voida pitää itsestäänselvyytenä. Asevelvollisuusinstituutiota haastavat sellaiset yhteiskunnalliset suuntaukset ja muutokset kuin tasa-arvo, teknologian kehitys, yksilöllistyminen ja vaihtelut poliittisessa ympäristössä Suomen ja Euroopan lähialueilla. Nämä kehitykset ja muutokset haastavat asevelvollisuusarmeijaa monilla eri tavoilla. Tutkimuksessa havaituista reservistä eroamisen syistä, kuten uhkakuvien vaikutusta asevelvollisuusarmeijan käytettävyyteen tai järjestelmäkritiikin kanavoitumista kansalaisvelvollisuuksia haastamalla ei voi erottaa suuremmista yhteiskunnallisista diskursseista.

Ilmiöllä voidaan nähdä olevan oman merkityksensä lisäksi myös muuta asevelvollisuuden ja puolustusjärjestelmän kritiikkiä voimistava merkitys. Ilmiön käsittely julkisuudessa on tuonut mukanaan esille myös muita asevelvollisuuden kipupisteisiin liittyviä seikkoja. Asevelvollisuusjärjestelmää on toki kritisoitu runsaasti ilman reservistä eroamistakin, mutta reservistä eroamisen voidaan nähdä olevan nimenomaisesti kriittinen *teko*, ei ainoastaan yleiseen keskusteluun hukkuva sanallinen kritiikki. Reservistä eroamisen kirvoittama keskustelu itsessään tuo tietyllä tavalla esille järjestelmän epäkohtia. Kieltäessään reservistä eroamisen kielteiset vaikutukset Puolustusvoimiin, voidaan tulkita Puolustusvoimain komentajan itse asiassa samalla tunnustavan sen, ettei kaikkia koulutettuja tosiaankaan tarvita. Toisin sanoen lausumasta, sikäli kun sen oletetaan olevan totta, voidaan tulkita, että Puolustusvoimat kouluttaa osaa varusmiehistä turhaan.

Reservistä eroamisen ilmiöllä pelätään asevelvollisuusjärjestelmän lisäksi olevan vaikutusta erityisesti maanpuolustustahtoon. Pelko esiintyy osittain johdettuna siitä, että yleinen asevelvollisuus menettää yhteiskunnallisen velvoittavuutensa yhä useamman valitessa toisin. Maanpuolustustahto ja yleisen asevelvollisuuden kannatus nähdäänkin usein symbioosissa keskenään ja hylkäämällä asevelvollisuuden katsotaan hylättävän myös maanpuolustustahto. Tutkimuksen mukaan näin ei kuitenkaan vaikuttaisi läheskään aina olevan, vaikka

korrelaatiota ei kyetä tässä tutkimuksessa todentamaan oikeaksi tai vääräksi. Reservistä eronneista löytyy niin aseellista maanpuolustusta kannattavia kuin vastustaviakin ja suurella osalla myös maanpuolustustahto vaikuttaisi olevan normaalilla tasolla, ainakin mikäli maanpuolustustahtoa tarkastellaan laajempänä kokonaisuutena kuin perinteisenä aseellisen hyökkäyksen torjuntana. Reservistä eronneiden maanpuolustustahdon motiivit vaikuttaisivat linkittyvän vahvasti hyvinvointivaltion puolustamiseen.

Mahdolliset muutokset reservistä eroamiseen vaikuttavista syistä kuten turvallisuustilanteen heikentyminen lähialueilla, kertausharjoitusten määrän lisääminen, yhteiskunnallisten kysymysten kuten tasa-arvon ja hyvinvointivaltion merkityksen syventymisen jatkuminen ja muutos voivat yhdessä kasvattaa reservistä eroavien määrää tulevaisuudessa. Vaikka reservistä eroaminen ei saavuttaisikaan normaalioloissa merkittävää suosion kasvua, ei voida sulkea pois sitä mahdollisuutta, että mahdollisessa kriisitilanteessa, erityisesti nykyajalle tyypillisissä erittäin epäselvissä konflikteissa, jossa Puolustusvoimat ja valtio suorittaisivat edes osittaista liikekannallepanoa, voidaan reservistä eroavien määrän ennustaa nousevan korkeammaksi. Koska reservistä eroaminen vaatii aktiivisia toimia ja täydennyspalveluksen suorittamista yhdistettynä erityisesti vanhempien ikäluokkien kritiikkiin eroamisesta, nousee normaaliolojen kynnyks eroamiselle korkeaksi. Jos vaa'an toiselle puolelle kuitenkin laitetaan punnukseksi käsky astua palvelukseen, jossa tappamaan joutumisen ja kuoleminen mahdollisuus konkretisoituu täysin eri tavalla kuin rauhan aikana, nousee eroajien määrä lähes varmasti. Oleellisin arvioitava kysymys lieneekin, minkä kokoinen on jäävuoren pinnan alla oleva osa?

5.2 Reservistä eroaminen ja sen tuottamat yhteiskunnalliset ilmiöt tutkimuskohteena ja tutkimuksessa käytetyt metodit

Tässä tutkielmassa tutkimuskohteena olleen reservistä eroaminen yhteiskunnallisena ilmiönä tutkiminen on ollut monipuolista. Aihe on ollut haastava johtuen aiemman tutkimuksen vähäisyydestä sekä toisaalta ilmiön laajuudesta. Reservistä eroamisen ilmiö linkittyy vahvasti moniin muihin yhteiskunnallisiin ilmiöihin, suuntauksiin sekä muutoksiin. Haasteena tutkimuksen teossa on ollut mielenkiintoisten asiaan liittyvien muiden yhteiskunnallisten ilmiöiden määrä. Tutkimusta tehdessä on ollut välttämätöntä jättää osa ilmiöistä pintapuoliselle käsittelylle, vaikka tutkija onkin ajoittain syventynyt myös tutkittavaa aihetta sivuaviin teemoihin ilman että se erityisesti näyttäytyisi tutkimusraportissa.

Tutkimuksen intressinä on ollut löytää reservistä eroamiseen ja sen yhteiskunnalliseen vaikuttavuuteen liittyviä seikkoja, jotka selittäisivät reservistä eroamisen motiiveja ja auttaisivat siten ymmärtämään ilmiön syitä ja seurauksia. Julkisen keskustelun ja haastatteluaineiston yhdistämisellä on pyritty kokonaisvaltaisempaan lähestymistapaan ja laajentamaan ilmiön ymmärtämistä erityisesti yhteiskunnallisesta näkökulmasta. Reservistä eroaminen tutkimuksen kohteena on ollut haastava myös sen monisäikeisyydestä johtuen. Ilmiötä voidaan tarkastella Puolustusvoimien näkökulmasta ongelmana tai yhtä lailla esimerkiksi asevelvollisuudesta vapautumisen ja pasifistisesta näkökulmasta. Ilmiötä ei useimmiten käsitellä neutraalilla tasolla ainakaan julkisuudessa, vaan keskusteluun liittyy lähes aina jonkinlainen problemaattinen näkökulma, joka vaihtelee näkökulmasta riippuen.

Reservistä eroamista yhteiskunnallisena ilmiönä voisi tutkia monin tavoin. Osaa näistä tavoista käsitellään jatkotutkimusaiheissa. Tässä yhteydessä voidaan kuitenkin todeta, että ainakin fenomenologinen analyysi tai diskurssianalyysi saattaisivat olla sopivia tutkimusmetodeja ilmiötä tarkastellessa. Määrällinen tutkimus avaisi monia sellaisia kysymyksiä, jotka tässä tutkimuksessa jäävät arvailujen varaan. Aihetta voisi lähestyä myös useilla eri lähestymistavoilla, joita olisivat esimerkiksi ilmiön vaikutukset tai liittyminen muihin yhteiskunnallisiin ilmiöihin, esimerkiksi tasa-arvoon tai yksilöllisyyteen.

Tutkielmassa käytettiin menetelminä sisällönanalyysiä. Eri aineistot analysoitiin eri sisällönanalyysin tapoja käyttäen. Haastattelumateriaalin haasteena oli aineiston aikaisempi käyttö ja käytöstä syntyneet valmiit skeemat tutkijalle. Tähän pyrittiin vastaamaan abduktiivisella sisällönanalyysillä, jossa tunnustetaan teorian vaikutus analyysille, mutta ei pyritä todistamaan teoriaa oikeaksi. Valittu analyysimetodi toimi hyvin ja tuotti mielenkiintoisia tuloksia, joita kyettiin sitomaan olemassa olevan teorian luoman mallin pohjalta helposti muihin yhteiskunnallisiin ulottuvuuksiin. Teoriaohjaava analyysi myös auttoi kokematon tutkijaa hahmottamaan teorian vaikutuksen ja toisaalta esti laajaa aineistoa käytettäessä induktiivisen sisällönanalyysin vaaran hajanaisesta ja jäsentymättömästä tuloksesta.

Maanpuolustussuhteen malli perinteistä maanpuolustustahdon käsitettä laajempaan ja kokonaisvaltaisempaan lähestymistapaan vaikuttaisi soveltuvan kohtuullisen hyvin ilmiön tarkasteluun. Maanpuolustussuhteen mallin haasteena tämän tutkimuksen näkökulmasta on ollut erityisesti yksilön perusarvojen sijoittaminen malliin. Kosonen mainitsee väitöskirjassaan maanpuolustusasenteeseen sisältyvän esimerkiksi henkilön suhtautumisen

maanpuolustukseen ja toisaalta tappamiseen¹⁷³. Vaikka asenteen mainitaankin voivan olla erilainen eri asioita kohtaan, ei maanpuolustusasenne yhtenä ulottuvuutena tuo esille yksilön henkilökohtaisten arvojen perustavanlaatuista vaikutusta maanpuolustussuhteen kokonaisuuteen. Vaikuttaisi siltä, että useissa tilanteissa esimerkiksi tappamisen tai kuolettavan voiman käytön problematiikka liittyy nimenomaisesti yksilön omaan tekemiseen ja osallistumiseen, vaikka asenne maanpuolustusta kohtaan olisikin muuten positiivinen. Toisena esimerkkinä arvojen moninaisesta vaikutuksesta voidaan nähdä esimerkiksi tasa-arvon vaikutukset, jotka vaikuttavat niin puolustusratkaisuun (maanpuolustusasenne), kuin esimerkiksi yhteiskunnan kokemiseen puolustamisen arvoisena. Arvojen vaikutusta on näin ollen vaikea pilkkoa yksittäisiin tekijöihin, jotka voitaisiin asemoida maanpuolustussuhteen malliin.

Yksilön perusarvojen, kuten esimerkiksi ihmiselämän kunnioittamisen yli kansallisvaltion, vaikutus maanpuolustussuhteeseen vaikuttaisi ainakin reservistä eroajien tapauksessa olevan niin voimakas, että se voitaisi tutkijan mielestä irrottaa omaksi kehystäväksi tekijäksi uhkakuvien, yhteiskuntaan kiinnittymisen ja valtion puolustettavuuden kokemuksen rinnalle. Tällöin kehystävien tekijöiden, joihin myös yksilön perusarvot luettaisiin, voitaisiin nähdä jonkinlaisena maanpuolustussuhteen kulmakivinä. Toisaalta arvot voidaan myös nähdä vaikuttavuudeltaan niin kokonaisvaltaisena tekijänä ilmiölle ja monitahoisena vaikuttimena yksilön suhteelle maanpuolustukseen, että ne pitäisi erottaa maanpuolustussuhteen yksittäisistä tekijöistä ja huomioida vain vaikuttavana taustatekijänä.

Joukkotiedotuksen materiaalia teoria ei sitonut tai ohjannut samalla tavalla kuin haastattelumateriaalia. Joukkotiedotusmateriaalin analysointiin käytettiin induktiivista sisällönanalyysiä, jonka tavoitteena oli tuottaa aiempaan teoriaan sitoutumattomia ja ilmiötä täydentäviä, sekä aineistoa monipuolistavia uusia puolia ilmiöstä. Tyypiltään joukkotiedotuksen materiaali oli erilaista haastattelumateriaaliin verrattuna, vaikka yhtäläisyyksiäkin löytyi esimerkiksi reservistä eronneiden kokemuksia esitelleessä uutisoinnissa. Myös joukkotiedotuksen materiaali olisi mahdollistanut teoriaohjaavan sisällönanalyysin käytön. Yksi tutkijan motiiveista eri analyysitapojen käyttöön liittyi omaan kehittymiseen analyysimetodien käytössä. Käyttöön valitut tutkimusmenetelmät eivät olleet ainoat mahdolliset, vaan kuten aiemmin on todettu, ilmiötä olisi voinut lähestyä myös muilla tutkimusmetodeilla. Valittujen menetelmien käyttöä pohtiessa on kokemuksen puuttuessa vaikea verrata lopputulosta niihin hypoteettisiin tuloksiin, joita olisi saavutettu muita metodeita

---

¹⁷³ Kosonen 2019 s.60

käyttäen. Kokonaisuutena voidaan katsoa menetelmien olleen kuitenkin tutkimuskysymyksiin nähden valideja.

Tämä tutkielman tärkeimpänä aineistona ovat olleet reservistä eronneiden haastattelut, jolloin aineiston vallitseva näkökulma on ollut reservistä eroavien näkemykset. Tätä on pyritty tasoittamaan julkisen keskustelun analyysillä. Oman vaikutuksensa tutkittavan ilmiön haasteellisuuteen tuo tutkijan oma asema, jota käsitellään tarkemmin seuraavassa alaluvussa.

5.3 Tutkimuksen luotettavuus ja yleistettävyys

Tässä luvussa käsitellään tutkimuksen luotettavuutta eri näkökulmista tarkastellen. Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuuden tarkastelu ei ole yksiselitteinen tiettyjen asioiden tarkastus, vaan luotettavuutta rakennetaan esimerkiksi tutkimuksen johdonmukaisuudella ja perusteluilla, oikeiden metodien ja lähteiden valinnoilla sekä tarkastelemalla tutkijan itsensä roolia. Luotettavuuden tarkastelulla pyritään varmistamaan, että tutkimustulokset eivät ole ainoastaan satunnaisia seikkoja. Luotettavuutta voidaan tarkastella totuusarvon, sovellettavuuden, pysyvyyden ja neutraaliuden kriteereillä.¹⁷⁴

Laadulliselle tutkimukselle on tyypillistä, että sen tulokset vaihtelevat käytettävän aineiston, metodin ja tutkijan vaikutuksen johdosta. Tarkallakaan luotettavuuden tarkastelulla ei näin ollen ole kykyä saavuttaa tiettyjä tuloksia, vaan tulosten vaihtelu ilmiönä on hyväksyttävä. Vaihtelun estämisen sijaan luotettavuuden tarkastelulla kyetään välttämään virheitä tutkimusprosessissa ja näin edistämään tutkimuksen luotettavuutta ja pätevyyttä.¹⁷⁵

Tutkimusta tehdessä on sen luotettavuuden kannalta oleellista seurata koko tutkimusprosessin ajan tutkimuksen kulkua ja arvioida eri osa-alueita koko tutkimuksen ajan. Näitä jatkuvasti arvioitavia osa-alueita ovat esimerkiksi aineiston laatu, käytetyt menetelmät ja niiden sopivuus tutkimuksen kohteen tarkasteluun. Jatkuvalla tarkkailulla pyritään välttämään virheitä tutkimusprosessin aikana ja viemään tutkimusta oikeaan suuntaan, ei ainoastaan arvioimaan lopputulosta. Koko tutkimusprosessin tulisikin olla johdonmukainen ja prosessin aikana tehdyt valinnat tulisi olla perusteltavissa.¹⁷⁶ Tämän tutkimuksen prosessin tärkeimmät osat on selostettu luvussa neljä, jossa on käsitelty aineiston analyysi.

---

¹⁷⁴ Metsämuuronen 2006 s.200

¹⁷⁵ Metsämuuronen 2006 s.200

¹⁷⁶ Metsämuuronen 2006 s.200 – 202

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnin kriteerit vaihtelevat tutkimuskirjallisuudessa laajasti¹⁷⁷. Tämä johtuu osittain erilaisista suuntauksista laadullisen tutkimuksen sisällä, mutta myös arvioitsijan arvottamista asioista. Tässä luvussa pyritään lähestymään laajalta alueelta tutkimuksen luotettavuuden arviointia ja arvioida tutkielmaa monesta eri näkökulmasta.

Tuomi ja Sarajärvi vertailevat eri laadullisen tutkimuksen tutkimuskirjallisuudessa esitettyjä luotettavuuden arviointimenetelmiä taulukoituna omassa menetelmäoppaassaan¹⁷⁸. Tämän tutkimuksen luotettavuuden arviointi tapahtuu ensisijaisesti näitä eri arviointimenetelmiä hyödyntäen ja niiden avulla pyritään yhdistämään erilaisia tutkimuskirjallisuudessa tunnistettuja arviointikriteereitä sekä parantamaan niiden avulla tutkimuksen luotettavuutta.

Ensimmäinen arvioitava luokka on credibility, jossa tarkastellaan tutkimuksen uskottavuutta ja vastaavuutta. Uskottavuutta tarkastellessa huomiota on kiinnitettävä siihen, vastaavatko tutkijan käsitteellistäminen ja tulkinta tutkittavien käsityksiä, eli onko tutkimuksella totuusarvoa. Samoin on tarkasteltava käytetyn aineiston totuudenmukaisuutta sekä tutkimuksen neutraaliutta.

Tämän tutkimuksen osalta haastatteluaineiston voidaan katsoa olevan sikäli totuudenmukaista, että aineisto on laaja ja useamman tutkijan keräämä ja vaikuttaisi jakaantuvat useimmilla kriteereillä kuten esimerkiksi iän ja koulutuksen osalta riittävälle laajuudelle. Tehtyjen haastattelujen fyysisestä sijainnista johtuen aineisto painottuu enemmän etelän suurten kaupunkien ulkopuolelle, mikä tuskin aiheuttaa merkittäviä eroja tuloksiin, kun otetaan tutkimuksen laadullisuus huomioon

Joukkotiedotuksen aineiston kerääminen on suoritettu medianseurantaohjelmalla, jonka jälkeen siitä on valikoitu tutkimuksen kannalta merkittävin aineisto, noin kolmasosa raaka-aineistosta, tutkimuksen käyttöön. Joukkotiedotuksen aineistoa voidaan pitää riittävän laajana muodostamaan kuva julkisuudessa olleesta keskustelusta reservistä eroamisesta. Luotu rekonstruktio vaikuttaisi vastaavan alkuperäistä konstruktiota ja tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa aineisto voidaan arvioida suhteellisen vahvaksi, mahdollisten ongelmien löytyessä pikemminkin sen tulkinnasta kuin itse aineistosta.

---

¹⁷⁷ Tuomi & Sarajärvi 2018 s. 161

¹⁷⁸ Tuomi & Sarajärvi 2018 s. 162

Haasteen tulkinnalle luo laadulliselle tutkimukselle ominainen tutkijakeskeisyys. Viime kädessä kaikki tuotettu tieto on subjektiivista, koska tutkija päättää itse oman ymmärryksensä mukaisesti tutkimusasetelmasta.¹⁷⁹ Tässä tutkimuksessa erityisesti laajan haastatteluaineiston tulkintaa on helpottanut valittu tutkimusmenetelmä, eli teoriasidonnainen menetelmä. Taustalla oleva teoria on auttanut jäsentämään tutkijan kokemukseen nähden laajaa ja moniselitteistä aineistoa, jättäen kuitenkin riittävän varan tulkintojen tekoon. Joukkotiedotusaineiston, jonka tulkinta on tehty ajallisesti haastatteluaineiston jälkeen, käsittelyssä on päästy hyödyntämään haastatteluaineiston tulkinnassa saatua oppia ja näin helpottamaan tulkintaa.

Suurimman kysymysmerkin tutkimuksen luotettavuudelle luo tutkija ja tutkijan asema. Tutkija on ammatiltaan upseeri ja tutkimus on tehty Maanpuolustuskorkeakoulussa. Nämä seikat luovat tutkimukselle kiusallisen ennakoasetelman, jossa reservistä eroaminen näyttäytyy tutkijan ja tutkimusta arvioivan yliopiston näkökulmasta lähtökohtaisesti kielteisenä. Tutkijan kohdalla tämä näyttäytyy oman uravalinnan ja siihen liittyvän kasvatuksen tuloksena sekä oman arvomaailman kohdalla, johon kuuluu esimerkiksi positiivinen suhtautuminen yleiseen asevelvollisuuteen. Arvioivan organisaation kohdalla taas haasteen luo esimerkiksi lakisääteinen velvollisuus edistää maanpuolustustahtoa. Vaikka maanpuolustustahdon käsite onkin aavistuksen epämääräinen, voidaan lähtökohtana pitää, ettei reservistä eroamisen edistäminen kuulu sen piiriin. Tämä haaste on tiedostettu jo aihetta valittaessa. Jatkuvan kriittisen ajattelun avulla ja oman tekemisen tarkastelun kautta on neutraalius pyritty säilyttämään ja pyritty antamaan ääni erityisesti aineistolle ja sen informanteille. Asetelman tiedostaminen on edistänyt neutraliteettia alusta saakka, koska näennäisen neutraalia tutkimusasetelmaa ei ole syntynyt, vaan tutkijan on ollut jatkuvasti tiedostettava vallitseva tilanne ja toteutettava aineiston analyysi näissä olosuhteissa.

Tutkimuksen siirrettävyyttä tarkastellessa kiinnitetään huomiota siihen, millä tavalla tutkimuksen tulokset ovat siirrettävissä toiseen kontekstiin, ja mitä ehtoja siirrolle voidaan kenties asettaa. Niin ikään voidaan tarkastella kontekstia johon tulokset voidaan siirtää.¹⁸⁰ Johdetut tulokset vaikuttaisivat siltä, että ne olisivat siirrettävissä samankaltaiseen ympäristöön, eli samankaltainen ympäristö, tässä tapauksessa reservistä eronneet, todennäköisesti tuottaisi samankaltaisia tuloksia. Tämän väitteen todentaminen toki vaatisi tutkimuksen toistamista eri tiedonantajia käyttäen.

---

¹⁷⁹ Tuomi & Sarajärvi 2018 s.25

¹⁸⁰ Tuomi & Sarajärvi 2018 s. 162

Yleisesti tutkimuksien luotettavuutta lisää niin ikään tutkimusprosessin ulkopuolisen tarkastajan käyttö sekä ulkoisten vaihtelua aiheuttavien tekijöiden huomiointi, kuin myös ennustamattomasti vaikuttavien tekijöiden huomiointi sekä tieteellisten yleisten periaatteiden huomiointi¹⁸¹. Tässä tutkimuksessa edellä mainittuja on kyetty noudattamaan ainoastaan osittain. Tutkimusprosessin aikana työtä ovat tarkastaneet työn ohjaajat ja muut seminaariryhmien jäsenet, mutta varsinaista prosessia ei aikataulun ja resurssien puitteissa ole syvällisesti päästy tarkastelemaan. Ulkoisten vaikuttavien tekijöiden tunnistaminen ei - kenties tutkijan vähäisen tutkimuskokemuksen johdosta - ole ollut jatkuvaa, eikä ulkoisia vaikuttavia tai ennustamattomia tekijöitä ei ole tunnistettu. Tutkimuksen luotettavuuden tarkastelun pääpaino on prosessin aikana ollut tutkijan itsensä sekä menetelmien ja aineiston tarkasteluun painottuvia.

5.4 Ilmiö Puolustusvoimien näkökulmasta sekä hallinnon mahdollisuudet vaikuttaa ilmiöön

Tämän luvun tarkoitus on tarkastella tutkimuksen tuloksia tutkijan toimesta Puolustusvoimien näkökulmasta ja sitoa tutkimuksen tulokset mahdollisuuksiin Puolustusvoimien toiminnassa reservistä eroamista käsiteltäessä. Näkemykset perustuvat tutkimuksen tuloksiin ja tutkijan omiin havaintoihin ja ajatuksiin tulosten merkityksestä ja soveltamisesta. Pohdinnat ovat usein osittain hypoteettisia eivätkä aina huomioi jonkin muutoksen vaikutuksia muihin Puolustusvoimien intresseihin, eikä niitä voida näin ollen ilman erityistä harkintaa sinällään pitää kehitysehdotuksina, vaan lähinnä keskustelunavauksina ilmiön käsittelystä ja organisaation keinoista ilmiöön vaikuttamiseksi.

Puolustusvoimien näkökulmasta reservistä eroaminen ilmiönä on kielteinen. Suomen puolustusratkaisun perustuessa laaja-alaiseen ja koulutettuun reserviin, on jokainen tätä ratkaisua hankaloittava ilmiö lähtökohtaisesti epätoivottu. Ilmiön merkitystä ja laajuutta on käsitelty aiemmin tutkimuksessa, eikä siihen ole syytä palata muilta osin kuin toteamalla, että ilmiöllä on oikeissa olosuhteissa ja yhteiskunnan kehityssuunnissa nykyistä kokoaan suurempi kasvupotentiaali.

Ilmiötä ehkäistäkseen Puolustusvoimien tulisi tarkastella niitä seikkoja, jotka johtavat reservistä eroamiseen. Tutkielman tulosten mukaan näistä tärkeimpiä ovat ainakin uhkakuvien vaikutus, kertausharjoitusten aiheuttamat hankaluudet, tappamisen problematiikka,

---

¹⁸¹ Tuomi & Sarajärvi 2018 s. 162 – 163

asevelvollisuuden ongelmat, uskon puute omaan osaamiseen sekä luottamuksen puute Puolustusvoimien kykyyn ja osaamiseen nykyaikaisessa sodassa. Myös Naton sekä muun kansainvälisen politiikan ja yhteistyön vaikutukset näkyvät tuloksissa. On selvää, ettei Puolustusvoimat kykene vaikuttamaan kaikkiin ilmiöitä käsitteleviin syihin, vaan on tarkasteltava niitä syitä ja keinoja, johon Puolustusvoimat ja sen henkilöstö kykenee toiminnallaan vaikuttamaan.

Ensimmäinen käsiteltävä teema on kertausharjoitusten aiheuttama reservistä eroaminen. Tässä yhteydessä ei käsitellä niitä, joilla kertausharjoitus toimii laukaisevana tekijänä aatteellisen tai muun syyn vaikuttaessa taustalla, vaan niitä joille kertausharjoitus itsessään on syy eroon. Kertausharjoituksista johtuvan eron voi jakaa karkeasti kahteen luokkaan, joita ovat ne, jotka eivät ylipäättänsä halua osallistua kertausharjoitukseen, ja niihin, jotka eivät juuri kyseisenä ajankohtana kykene osallistumaan, vaan mieluummin eroavat reservistä. Näistä ensimmäinen on Puolustusvoimien näkökulmasta todennäköisesti tavoittamattomissa oleva ryhmä, jonka eroa ei pystyttäisi estämään muilla keinoin, kuin olemalla kutsumatta henkilöitä palvelukseen. On selvää, että tällainen henkilö reserviin sijoitettuna on Puolustusvoimien näkökulmasta tarpeeton. Jälkimäistä tyyppiä edustava henkilö taas olisi ehkä pidettävissä osana reserviä, olosuhteita muuttamalla.

Kertausharjoituksen tarkoituksena on usein kerrata jotakin tiettyä sodanajan joukkoa, jolloin henkilön osallistuminen harjoitukseen on luonnollisesti tärkeää. On kuitenkin vähintään valitettavaa, jos henkilö joutuu eroamaan, ajoittain jopa vasten tahtoaan, reservistä siitä syystä, ettei Puolustusvoimat myönnä kertausharjoituksesta vapautusta tai lykkäystä. Joustavammalla käytännöllä ei tietenkään tulisi luoda takaporttia kertausharjoituksen välttämiseen. Tällöin estynyt henkilö olisi määrättävä esimerkiksi toiseen kertausharjoitukseen. Koska kertausharjoituksen kohteena oleva joukko vaihtuu kuitenkin harjoituksesta toiseen, eivät kertausharjoitukset ole modulaarisia kursseja, missä henkilö voisi vapaasti vaihtaa harjoituksesta toiseen. Pragmaattisesti tarkasteluna voitaisiin kuitenkin pitää parempana lopputuloksena sitä, että henkilö osallistuu kertausharjoitukseen oman joukkonsa sijaan toisessa joukossa, kuin että henkilö eroaa reservistä kertausharjoitusjärjestelmän joustamattomuuden takia.

Toinen merkittävä eron syy, johon Puolustusvoimat kykenisi omalla toiminnallaan vaikuttamaan, olisi ihmisten, erityisesti asevelvollisten, luottamus Puolustusvoimien suorituskykyyn. Reservistä eronneiden uhkakuvia tarkastellessa tullaan tulokseen, missä useat

reservistä eronneet eivät luota Puolustusvoimien antaman koulutuksen vastaavan nykyaikaisen sodan kuvaa. Tällainen tunne saa yksilön tuntemaan saamansa koulutuksen vanhanaikaiseksi ja turhaksi, jolloin kokemus omasta hyödyllisyydestä osana reserviä murenee ja korvautuu tuntemuksella siitä, että kyky auttaa siviiliyhteiskuntaa on parempi kuin kyky toimia osana sotilaallista puolustusta.

Uhkakuvien monipuolistuminen ja sodankäynnin ulottuvuuksien kasvaminen ja tiiviimpi kiinnittyminen normaaliolojen yhteiskuntaan muodostaa helposti yksilölle käsityksen, että nykyaikainen sodankäynti ei ole missään tapauksessa rynnäkkökiväärillä ampumista eikä tapahdu metsässä. Mielikuvat siististi tietokoneelta käytävistä taisteluista kaukovaikutteisilla aseilla eivät kuitenkaan ainakaan vielä lähitulevaisuudessa ole todenmukaisia. Puolustusvoimien koulutuksessa tätä vääristynyttä käsitystä nykyaikaisesta sodankuvasta ja yksittäisin sotilaan suorituskyvyistä ja roolista tulisikin tuoda paremmin esille. 2020-luvun asevelvolliselle on kyettävä aiempaa tarkemmin kertomaan hänen roolinsa osana kokonaisuutta ja toisaalta kokonaisuuden vaikutus yksilön rooliin sekä näissä tarvittavat kyvykkyydet. Tämä havainto vaikuttaisi tutkijan omien havaintojen perusteella koskevan myös muitakin reserviläisiä, kuin pelkästään välittömästi eroamisvaarassa olevia. Lähes jokainen lienee kuullut ”siellä me juoksenneltiin talvisodan tyyliin pyssyjen kanssa metikössä” - tyyppisen arvion varusmieskoulutuksesta.

Tappamisen ongelmaan Puolustusvoimien on hankalaa, ellei mahdotonta, puuttua. Puolustusvoimissa vallitseva vaikenemisen diskurssi tappamisen suhteen etiikkaa ja moraaliala käsittelevässä koulutuksessa saattaa kuitenkin vaikuttaa reservistä eroamisen ilmiöön eri tavoin. Yksi tavoista on koko asian sivuuttaminen yksilön pohdinnasta varusmiespalveluksen aikana ja usein sen jälkeenkin. Tutkimuksessa on useasti esille tullut myöhäinen herääminen tappamisen ongelmaan, joka saattaa juontaa juurensa tappamisen käsittelemättömyyteen palveluksen aikana. Pohdittaessa tappamisen käsittelyä koulutuksessa, on toki huomioitava käsittelyn muut ulottuvuudet ja käsittelyn vaatima ammattitaito.

Tarkastellessa mahdollisuuksia ilmiöön vaikuttamisessa, nousee tiedottaminen ja tiedon jakaminen tärkeimmäksi keinoksi asiaan. Konkreettisia tekoja Puolustusvoimat voi tehdä lähinnä kertausharjoitusten järjestelyihin liittyvissä seikkoja. Väärien mielikuvien oikaiseminen ja omista kyvyistä ja käsityksistä esimerkiksi sodan kuvaa koskien saattaisi auttaa ehkäisemään tietämättömyydestä johtuvaa epäluottamusta suorituskykyihin ja tarpeellisuuteen. Tässä on kuitenkin huomioitava, että esimerkiksi tappamisen avoimempi

käsittely kuitenkin saattaisi lyhyellä tähtämellä lisätä siviilipalvelukseen hakeutumisen tai reservistä eroamisen määrää. Yksi olennainen ja tietyllä tavalla perustavanlaatuisenkin kysymys on, kumpi itse asiassa on Puolustusvoimille haitallisempi, reservistä eronnut henkilö vai henkilö jonka ero konkretisoituu vasta tilanteen muuttuessa? Kriisin jo realisoiduttua, on korvaavan henkilön sijoittaminen normaalioloja haastavampaa ja aiheuttaa viivettä joukon täyden suorituskyvyn saavuttamiseen. Tältä kannalta katsottuna olisikin kenties järjestelmän näkökulmasta parempi, että ne jotka reservistä tulisivat eroamaan, eroaisivat mieluummin jo normaalioloissa kuin poikkeusolojen kynnyksellä. Tästä näkökulmasta katsottuna esimerkiksi tappamisen käsittelyä Puolustusvoimissa ei pitäisi nykyisellä tavalla pelätä ja luoda asiasta tabua, jonka seuraukset esiintyvät vasta myöhemmin reservissä.

5.5 Jatkotutkimusaiheet

Laajuudestaan ja monisyisestä luonteestaan huolimatta reservistä eroaminen ei ilmiönä ole kovinkaan suuri, vaan yhteiskunnallisessa kontekstissa katsoen joillain mittapuilla jopa marginaalinen. Siitä huolimatta lähes mitä tahansa ilmiötä on toki mahdollista tarkastella erilaisista näkökulmista. Yksi tutkimuskohde reservistä eroamiseen liittyen olisi esimerkiksi reservistä eronneiden ja siviilipalveluksen valinneiden eroavaisuudet eri osa-alueilla. Tällainen tutkimus auttaisi kenties näkemään niitä syitä, joissa reservistä eroaminen johtuu nimenomaisesti Puolustusvoimien toiminnasta tai vaikuttimista.

Tämä tutkimus on tarkastellut reservistä eroamista erityisesti eronneiden näkökulmasta, pyrkien laadullisen tutkimuksen avulla löytämään niitä syitä joiden takia reservistä erotaan sekä kartoittamaan erilaisia ilmiöön vaikuttavia yhteiskunnallisia ilmiöitä ja niiden vaikutuksia. Tutkimus ei ole kuitenkaan tuonut tietoon kvantitatiivista näkemystä reservistä eron syistä, eikä onnistu vastaamaan siihen kysymykseen, mitkä ovat eron taustalla vaikuttavien syiden merkittävyydet ilmiölle ja mitkä ovat syiden väliset suhteet. Näihin kysymyksiin kyettäisiin vastaamaan jatkotutkimuksella, jossa olisi määrällinen lähestyminen ilmiöön. Määrällisessä tutkimuksessa kyettäisiin hyödyntämään tässä tutkimuksessa esille nousseita motiiveja ja vaikuttavia tekijöitä hypoteeseina. Määrällinen tutkimus aiheesta auttaisi laittamaan paikoilleen tässä tutkielmassa löydetty palapelin palaset.

Määrällisen tutkimuksen lisäksi ei ilmiössä ainakaan nykyisellä laskevalla trendillä riitä mielekästä tutkittavaa loputtomasti. Suoranaisen reservistä eroamisen tutkimuksen sijaan reservistä eroamiseen liittyvissä yhteiskunnallisissa ilmiöissä riittää tutkittavaa myös

Puolustusvoimien näkökulmasta. Erityisesti Puolustusvoimien kyky vaikuttaa omaan uskottavuuteensa ja kykyynsä vastata nykyajan uhkakuviin reserviläisten silmissä, sekä siihen käytettävissä olevat keinot olisi ehdottomasti sotilassosiologisesta näkökulmasta mielenkiintoinen tutkimusaihe.

5.6 Kiitokset

Haluan kiittää tutkielmassa käytetyn haastattelumateriaalin käyttöni antamisesta Tahto-projektin kautta aineiston koonneita Teemu Tallbergia, Jarkko Kososta ja Alisa Puustista. Tutkielmaan tekoon käytettävissä oleva aika ei olisi mahdollistanut yhtä laajan aineiston keräämistä itse.

”Eihän tietenkään tilanne parane sillä että kaikki suomalaiset lähtis reservistä, mutta siihen pitää olla joku alternatiivi. Tää nykyinen juttu ei oikein toimi.”

6 LÄHTEET

Lait, esitykset ja toimenpideoitteet:

Asevelvollisuuslaki 28.12.2007/1438

Laki naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta 194/1995

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731

Siviilipalveluslaki 28.12.2007/1446

Siviilipalveluslaki 30.12.1991/1723

Hallituksen esitys HE 294/2018

Toimenpideoite TPA 20/2018 vp

Kirjallisuus:

Aalto, Janne 2016 *Hyvä sotilas - oikea toiminta: Miksi asevoimissa opetetaan sotilasetiikkaa?*
Maanpuolustuskorkeakoulu

Ahtola, Antti 2019 *Tappamisen diskurssit Puolustusvoimissa* Maanpuolustuskorkeakoulu.

Alasuutari, P. & Alasuutari, P. 2011. *Laadullinen tutkimus 2.0*. 4. uud. p. Tampere:
Vastapaino.

Bhaskar, R. 1975. *A realist theory of science*. Leeds: Books.

Eskola, J. 1998. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

Hacking, I. & Koskinen, I. 2009. *Mitä sosiaalinen konstruktioismi on?* Tampere:
Vastapaino.

Hakala J. teoksessa Aaltola, J., Aarnos, E., Åhlberg, M., Eskola, J., Grönfors, M., Hakala, J. T., Vastamäki, J. 2007. *Ikkunoita tutkimusmetodeihin: 1, Metodien valinta ja aineiston keruu : virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. 2. korj. ja täyd. p. Jyväskylä: PS-kustannus.

Helkama, K. 2015. *Suomalaisten arvot: Mikä meille on oikeasti tärkeää?* Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Hirsjärvi, S. 2004. *Tutki ja kirjoita*. 10. osin uud. laitos. Helsinki: Tammi.

Iloniemi, J. 2018. *Uhkakuvat*. Jyväskylä: Docendo.

Jalkanen, P. 2019 *KANSALAISEN SUHDE MAANPUOLUSTUKSEEN JA HYVINVOINTIVALTIKUN – MAANPUOLUSTUSTAHDOSTA MAANPUOLUSTUSSUHTEESEEN*
Maanpuolustuskorkeakoulu

Kallunki, V, Työ- ja elinkeinoministeriö 15.06.2015. Siviilipalveluksen muuttuneet merkitykset maanpuolustusvelvollisuuden kokonaisuudessa – Siviilipalveluksen alku- ja loppukyselyn tutkimusraportti Julkaisusarja: Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 38/2015

Hovi H. teoksessa Kielesseniva, J. 2017. *Turvallinen Suomi 2018: Tietoja Suomen kokonaisturvallisuudesta / 2018*. [Helsinki]: Turvallisuuskomitea = Säkerhetskommittén = The Security Committee.

Kiviniemi, A. teoksessa Eskola, J & Vastamäki, J. 2001 *Ikkunoita tutkimusmetodeihin : I, Metodien valinta ja aineiston keruu : virikkeitä aloittelevalle tutkijalle* Jyväskylä PS-kustannus

Kortteinen M & Vaattovaara M 2015. *Segregaation aika* Yhteiskuntapolitiikka 80 (2015):6

Kosonen, J., Tallberg, T., Harala, J. & Simola, P. (2017) *Maanpuolustustahto ja taistelutahto suomalaisessa asevelvollisuusarmeijassa*. Teoksessa Tallberg, T., Ojajärvi, A. & Laukkanen, T. (toim) 2017. Puolustuslinjalla. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 122, Kenttä.

Kosonen, J. 2019. *Kansalaiset sotilaina ja maan puolustajina: Asevelvollisten sitoutuminen maanpuolustukseen ja sen eri tehtäviin*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.

Kuusela, P. & Niiranen, V. 2006. *Realismin haaste sosiaalitieteissä*. [Kuopio]: Unipress.

Linnéll, J. 2017. *Pelottaako?: Nuoret ja turvallisuuden tulevaisuus*. Jyväskylä: Docendo.

Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta (MTS) 2018 *SUOMALAISTEN MIELIPITEITÄ ULKO- JA TURVALLISUUSPOLITIIKASTA, MAANPUOLUSTUKSESTA JA TURVALLISUUDESTA* Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta tiedotteita ja katsauksia Helsinki Marraskuu 2018 1/2018

Metsämuuronen, J. 2008. *Laadullisen tutkimuksen perusteet*. 3. uud. p. Helsinki: International Methelp.

Misaka N. teoksessa Lichtman, M. (toim.) 2011. *Understanding and evaluating qualitative educational research*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Niiniluoto I. 2006 *Kriittinen tieteellinen realismi* teoksessa. Kuusela, P. & Niiranen, V. 2006. *Realismin haaste sosiaalitieteissä*. [Kuopio]: Unipress.

Nokkala, A. 2014. *Kyky ja tahto: Suomen puolustus murroksessa*. Jyväskylä: Docendo.

Puolustusministeriö. 2010. *Suomalainen asevelvollisuus*. Helsinki: Puolustusministeriö.

Puustinen, A., Kosonen, J. ja Tallberg, T. 2018 *Kansalaisuuskäsitykset ja asevelvollisuus Suomessa*, Tiede ja ase, 76. Saatavissa: <https://journal.fi/ta/article/view/77545>

Pöhlö A, teoksessa Kielemniva, J. 2017. *Turvallinen Suomi 2018: Tietoja Suomen kokonaisturvallisuudesta / 2018*. [Helsinki]: Turvallisuuskomitea = Säkerhetskommittén = The Security Committee.

Sipilä, J teoksessa Mäkinen, J. 2013. *Asevelvollisuuden tulevaisuus*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.

Sisäministeriö 2010 *Suomalainen asevelvollisuus* Helsinki: Painoyhtymä

Sisäministeriö 2016 *Valtioneuvoston selonteko sisäisestä turvallisuudesta* Helsinki:
Sisäministeriö

Sirén, T. ja Pekkarinen, O. 2017. *Tieteenfilosofis-metodologisia perusteita pro gradu - tutkielman laadintaan*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos. Julkaisusarja 3: Työpapereita nro 3. [<http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-25-2909-4> / 20.9.2017]

Sirén, T. (2010) "Verum est ipsum factum – True Is What Has Been Made as Such", julkaisussa *Journal of Military Studies*, vol. 1/2010, s. 1–43.

Sirén, T. (2018) *Tieteenfilosofia ja metodologia*. Luento Maanpuolustuskorkeakoululla 26.10.2018. Aineisto tekijän hallussa.

Siviilipalveluksen kehittämistyöryhmä., Luoma, R. & Lounema, T. 2011. *Siviilipalvelus 2020: Siviilipalveluksen kehittämistyöryhmän mietintö*. [Helsinki]: Työ- ja elinkeinoministeriö: Edita Publishing [jakaja].

Tallberg T, Ojajärvi A ja Laukkanen T. (toim.) 2017 *Puolustuskannalla – yhteiskuntatieteellistä ja historiallista tutkimusta maanpuolustuksesta ja asevelvollisuudesta*, Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 197, verkkojulkaisuja 122, sarja: Kenttä

Tallberg, T., Puustinen, A. & Kosonen, J. 2018 *Maanpuolustuskorkeakoulun tutkimus laajentaa käsitystä maanpuolustustahdosta*. Teoksessa Klemola, O. & Nousiainen, M. (toim.) 2018. Puolustustutkimuksen vuosikirja 2018. Puolustusvoimat. Riihimäki.

Tuomi, J. & Sarajärvi A, 2004. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki Tammi.

Tuomi, J. & Sarajärvi A, 2018. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Töttö, P. 2004. *Syvällistä ja pinnallista: Teoria, empiria ja kausaalisuus sosiaalitutkimuksessa*. Tampere: Vastapaino.

Töttö P. 2006 *Kriittinen realismi ja sosiaalitieteiden menetelmät* teoksessa. Kuusela, P. & Niiranen, V. 2006. *Realismin haaste sosiaalitieteissä*. [Kuopio]: Unipress.

Valli, R. & Aaltola, J. 2015. *Ikkunoita tutkimusmetodeihin: 2, Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. 4. uud. p. Jyväskylä: PS-kustannus.

Valtioneuvoston kanslia. 2016. *Valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko*. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.

Valtioneuvoston kanslia 2017a. *Valtioneuvoston puolustusselonteko* Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.

Valtioneuvoston kanslia 2017b. *Yhteiskunnan turvallisuusstrategia (YTS): Valtioneuvoston periaatepäätös*. [Helsinki]: Turvallisuuskomitea.

Välivehmas, H. 2015. *Turvallinen Suomi: Tietoja Suomen kokonaisturvallisuudesta*. [Helsinki]: Turvallisuuskomitea.

Internet:

Aseistakieltäytyjäliitto <http://akl-web.fi/> viitattu 21.9.2019.

Aseistakieltäytyjäliitto <http://eroa-armeijasta.fi/tilastoja/> Viitattu 10.12.2018.

Bank of Ideas <https://www.bankofideas.fi/raportit/> viitattu 11.12.2018.

Eduskunta.fi *Ulkoministerion Suomennos YHTEISYMMÄRRYSPÖYTÄKIRJA SUOMEN TASAVALLAN HALLITUKSEN JA POHJOIS-ATLANTIN LIITON TRANSFORMAATIOESIKUNNAN KOMENTAJAN JOHTOESIKUNNAN SEKÄ POHJOIS-ATLANTIN LIITON OPERAATIOESIKUNNAN VÄLILLÄ ISÄNTÄMAATUEN ANTAMISESTA NATON OPERAATIOIDEN /HARJOITUSTEN / VASTAAVAN SOTILAALLISEN TOIMINNANTOTEUTTAMISTA VARTEN*

<https://www.eduskunta.fi/FI/lakiensaataminen/valiokunnat/ulkoasiainvaliokunta/Documents/HNS%20MoU%20suomi.pdf> viitattu 12.11.2019.

Findikaattori <https://findikaattori.fi/fi/99> Viitattu 4.12.2018.

Helsingin Sanomat 2015 <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002825608.html> Viitattu 10.9.2019.

Helsingin Sanomat 2019 <https://dynamic.hs.fi/2019/reservinkieltautyjat/index.html?version1> viitattu 27.11.2019.

Kansalaisyhteiskunta.fi

https://www.kansalaisyhteiskunta.fi/kansalaisyhteiskunta/kansalaisyhteiskunnan_maaritelma_ja_sisalto viitattu 21.9.2019.

KvaliMOTV https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L1_2_2.html viitattu 13.02.2019.

Puolustusministeriö https://www.defmin.fi/ajankohtaista/tiedotteet?9_m=10224 viitattu 1.4.2020

Puolustusvoimat.fi <https://puolustusvoimat.fi/asevelvollisuus> viitattu 29.1.2019.

Pääsikunnan lausunto HE 294/2018 *Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi siviilipalveluslain muuttamisesta* <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2019-AK-236942.pdf> viitattu 7.11.2019.

Reserviläisliitto.fi

https://www.reservilaisliitto.fi/vaaliohjelma/reservilaisliiton_vaaliohjelma+&cd=3&hl=fi&ct=clnk&gl=fi&client=firefox-b-ab Viitattu 30.8.2019.

Ruotuväki 20.1.2017 https://ruotuvaki.fi/uutinen/-/asset_publisher/siviilipalvelusvelvollisille-ei-sijoitusta?p_p_auth=n7AEr2dM viitattu 19.9.2019.

Sadankomitean periaateohjelma <https://www.sadankomitea.fi/periaateohjelma/> viitattu 1.10.2019.

Sivariokeskus.fi <http://www.sivariokeskus.fi/fi/taydennyspalvelus> viitattu 4.12.2018.

Taloudellinen tiedotustoimisto TAT ja T-Media OY 2018. *Kansan arvot 2018*
<https://www.tat.fi/wp-content/uploads/2018/12/Kansan-arvot-2018-tutkimusraportti-avainhavainnot.pdf> viitattu 29.9.2019.

Varusmies.fi https://varusmies.fi/artikkeli/-/asset_publisher/1950813/yli-1500-naista-haki-vapaaehtoiseen-asepalvelukseen viitattu 30.11.2018

Yle.fi 2015 <https://yle.fi/uutiset/3-8039206> viitattu 29.11.2019

**Media-aineiston keräämiseen käytetyt uutislähteet artikkelien julkaisupäivämäärineen
(Artikkelit kerätty Retriever mediaseurantaohjelmalla):**

Etelä-Saimaa, 2019-08-17

HS Viikko, 2019-07-26

Victoria Media, 2018-12-05

YLE, 2018-10-08

Etelä-Suomen Sanomat, 2018-07-08

Karjalainen, 2018-06-10

PLM puolustusministeriö, 2018-05-23

Kirkkonummen Sanomat, 2018-04-12

Helsingin Sanomat, 2017-11-11

Iltalehti, 2017-09-27

Savon Sanomat, 2017-07-12

Forssan Lehti, 2017-07-05

Keski-Uusimaa, 2017-06-30 A

Keski-Uusimaa, 2017-06-30 B

Seura, 2017-02-17

Aamulehti, 2017-02-05

Ilkka, 2017-01-29

maailma.net, 2017-01-26

MTV.fi, 2017-01-26

Helsingin Sanomat, 2017-01-25

Pohjalainen, 2017-01-25

YLE, 2017-01-24

Metsäalan Ammattilehti, 2017-01-25

Itä-Häme, 2017-01-24

Länsi-Savo, 2017-01-24

Iisalmen Sanomat, 2017-01-24

YLE, 2017-01-23

Savon Sanomat, 2017-01-17

YLE, 2017-01-16

Keskisuomalainen, 2017-01-16

Ilta-Sanomat, 2017-01-15

Helsingin Sanomat, 2017-01-13

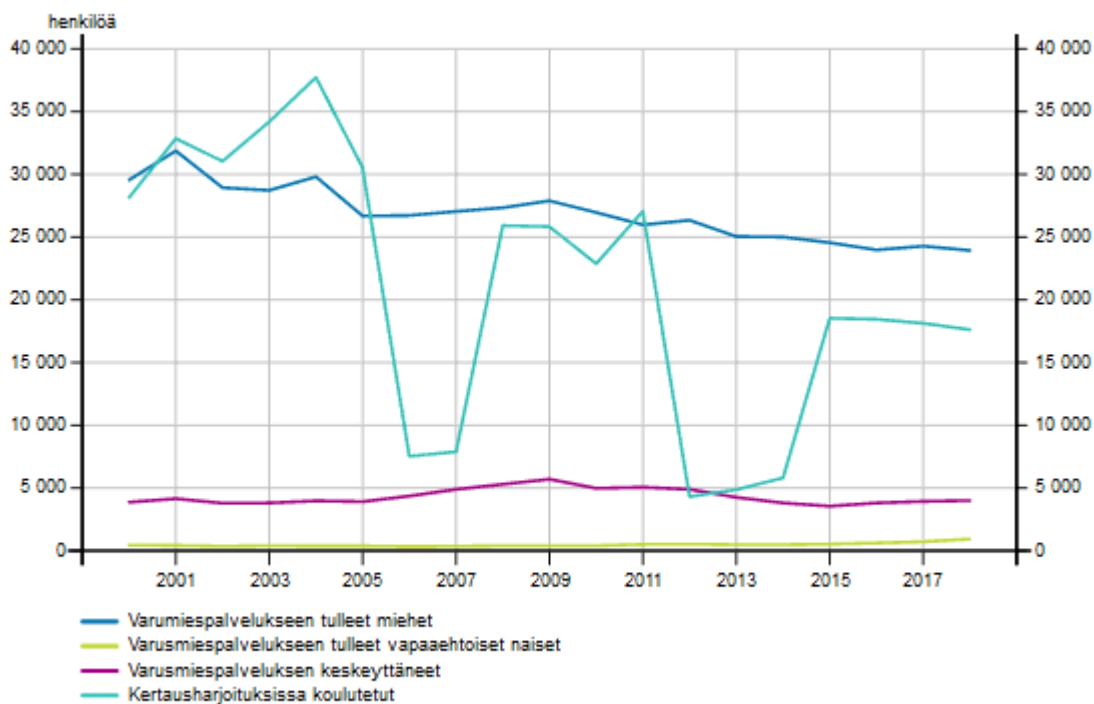
YLE, 2017-01-12

7 LIITTEET

Kertausharjoitukseen käsketyt ja täydennyspalvelushakemuksen jättäneiden määriä vuoteen 2018 asti.

LIITE 1

Asevelvollisuus 2000-2018

Päeesikunnan henkilöstöosasto

LIITE 2

